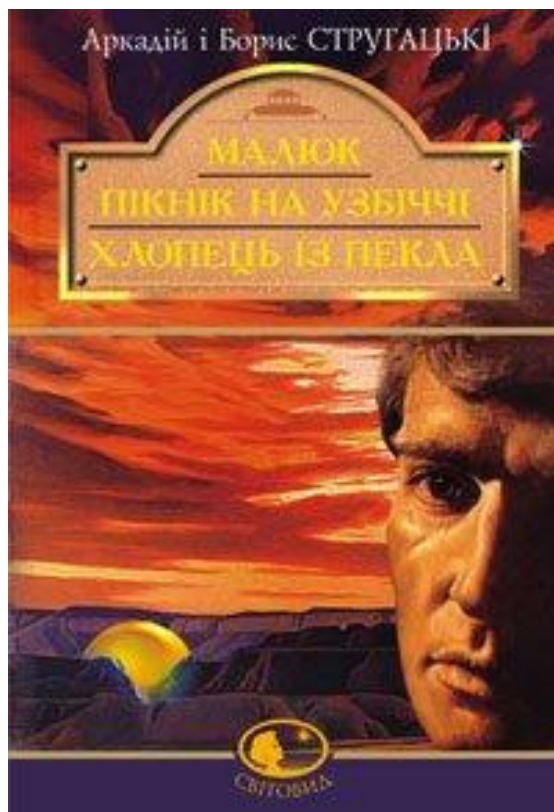

ARKADIJ I BORYS STRUGAČKI

MALUK

Nawczalna knyha — Bohdan
Ternopil — 2007

*Sumna istorija samotnioji dytyny,
kotra z woli wypadku opynyłasia na
czużij planeti. Zemlany, prahnuczy
kontaktu iz mohutnioju nehumanoid-
noju rasoju, choczut' wykorzystaty Ma-
luka w jakosti poserednyka, zabuwaju-
czy, szczo win, popry vse — rozumna
żywa istota, sformowana osobystiŕ.*

Z rosijśkoji perekłały A. Sahan i B. Szczawurśkyj

ROZDIEŁ I

POROŻNECZA I TYSZA

— Znajesz, — skazała Majka, — u mene jakeś durne peredczuttia...

My stojały bila glidera, wona dywyłasiasoibi pid nohy i dłuwała kabłukom pro-merzłyj pisok.

Ja ne znaw, szczo widpowisty. Peredczuttiw ja ne maw nijakych, ałe meni, za-hałom każuczy, tut takoz ne podobaloś. Ja prymrużywsia i poczaw dywytysia na ajsberg. Win wysocziw nad obrijem wełetenśkoju bryłoju cukru, slipuczo-biłe wyszczerblene ikło, duże chołodne, duże neporuszne, duże monolitne, bez usich cych malownycznych merechtiń ta pereływiw, — pomitno buło, szczo jak wrizawsia win u cej płaskyj bezzachysnyj bereh sto tysiacz rokiw tomu, tak i zbyrajeśsia prostyrczaty tut szcze sto tysiacz rokiw na zazdrisť usim swoim pobratymam, szczo neprykajano drejfujut u widkrytomu okeani. Plaż, — hładeńkyj, siro-żowtyj, wybłyskujuczy mi-riädamy łusoczok ineju — tuływsia do nioho, a praworucz buw okean, swyncewyj, szczo dychaw ocholołym metałom i buw powytyj chołodnym riabotynniam, bila obriju czornyj, nacze tusz, nepryrodno mertwyj. Liworucz nad hariaczymy dzerełamy, nad bołotom, leżaw siryj szaruwatyj tuman, za tumanom leđwe prohladałysia jižakuwati sopky, a dali hromadyłysia strimczasti temni skeli, wkryti plamamy snihu. Skeli ci tiahłysia uzdowż usioho uzbereżzia, doky siahało oko, a ponad skelamy u bezchmarnomu, ałe takoz newesełomu kryżanomu siro-buzkowomu nebi zdijmałosia krychitne, chołodne buzkuwate sonce.

Wanderchuze wyliz iz glidera, widrazu natiahnuw na hołowu chutrianyj kapiuszon i pidijiszow do nas.

— Ja hotowyj, — powidomyw win. — De Komow?

Majka korotko znyzała płeczyma i pochukała na zadubili palci.

— Zaraz pryjde, napewno, — rozhubłeno widpowiła wona.

— Wy kudy siohodni? — zapytaw ja Wanderchuze. — Na ozero?

Wanderchuze trochy zakynuw obłyczczia, widkopyływ nyżniu hubu i sonływo podywywsia na mene powerch kinczyka nosa, widrazu zrobywszyś schożym na litnioho werbluda z rysiaczymy bakenbardamy.

— Nudno tobi tut samomu, — spiwczutływo promowyw win. — Ałe ż dowedeśsia poterpity, jak ty hadajesz?

— Hadaju, dowedeśsia.

Wanderchuze szcze bilsze zakynuw hołowu i z tijeju samoju werblużoju pychatistiu pohlanuw u napriamku ajsberga.

— Tak, — spiwczutływo promowyw win. — Ce duże schoże na Zemlu, ałe ce ne Zemla. U ciomu j usia bida iz zemłepodibnymy switamy. Postijno poczuwajeszsia obdurenym. Obkradenym poczuwajeszsia. Ałe j do cioho można zwyknuty, jak ty hadajesz, Majko?

Majka ne widpowiła. Siohodni wona czomuś zowsim zasumuwała. Czy nawpaky — serdyłasiasia. Ta z Majkoju take wzahali-to traplajeśsia, wona ce lubyť.

Pozadu, leheńko cmoknuwszy, łopnuła peretynka luka, i na pisok zistrybnuw Komow. Pochapcem, na chodu zastibajuczy dochu¹, win pidijszow do nas i urywczasto zapytaw:

— Hotowi?

— Hotowi, — widpowiw Wanderchuze. — Kudy my siohodni, Hennadiju? Znowu na ozero?

— Tak, — skazaw Komow, porpajuczyś iz zastibkoju na horli. — Naskilky ja rozumiju, Majje, siohodni wasz kwadrat szistdesiat czotyry. Moji toczky: zachidnyj bereh ozero, wysota sim, wysota dwanadciať. Rozkład utocznymo po dorozu. Popow, was ja poproszu nadisłaty radiögramy, ja załyszyw jich u rubci. Zwjazok zi mnoju czerez glider. Powernennia o wisimnadciatij nul-nul za miscewym czasom. U wypadku zatrymky poperedymo.

— Zrozumilo, — skazaw ja bez entuziäzmu: ne spodobalasja meni cia zhadka pro možlywu zatrymku.

Majka mowczky ruszyła do glidera. Komow uporawsia, nareszti, iz zastibkoju, prowiw dołoneju po hrudiach i też piszow do glidera. Wanderchuze potysnuw meni płecze.

— Namahajsia jaknajmensze wytriszczatysia na wsi ci pejzaži, — poradyw win. — Sydy po zmozi wdoma i czytaj. Bereży kwity swojeji sełezinky.

Win nekwapom zaliz u glider, wmostywsia u wodijśkomu krisli i pomachaw meni rukoju. Majka, nareszti, dozwołyła sobi wsmichnutyś i też pomachała meni rukoju. Komow, ne dywłaczyś, kywnuw, lichtar zasunuwsia, i ja perestaw jich baczty. Glider neczutno ruszyw z miscal, strimko kowznuw upered i whoru, widrazu zrobywsia małeńkym i czornym ta znyk, nenacze johu j ne buło. Ja załyszywsia samodyn.

Jakyjś czas ja stojaw, zapchawszy ruki hłyboko w kyszeni dochy, i dywywsia, jak trudiatsia moji chłopjata. Za nicz wony popraciuwaly na sławu, wtomyłyś, ochlały i teper, rozhornuwszy energozabirnyky na maksimum, žadibno kowtaly blidyj buljonczyk, jakyj zhodowuwało jim mlawe buzkowe swityło. I niszczu insze jich ne turbuwało. I niczoho bilsze jim buło ne treba, nawiť ja jim buw ne potriben — prynajmni, doty, poky ne wyczerpajeťsia jichnia programa. Szczoprawda, nezhrabnyj towstun Tom szczorazu, koły ja potraplaw u połe johu wizyriw, umykaw rubinowyj łobowyj sygnał, i pry bažanni ce možna buło by spryjmaty jak prywitan- nia, jak wwiczyływo-rozhubłenyj uklin, ale ja ž to znaw, szczo ce prosto oznaczaje: «U mene ta w inszych use harazd. Wykonujemy zawdannia. Czy nemaje nowych wkaziwok?» Ja ne maw nowych wkaziwok. Ja maw bahato samoty i bahato, duže bahato mertwoji tyszi.

Ce ne buła watiana tysza akustycznoji laboratoriji, wid jakoji zakładaje wucha, i ne ta dywowyžna tysza zemnoho zamiśkoho weczora, jaka, oswižajuczy, łahidno omywaje mozok, zaspokojuje i jednaje tebe z usim najkraszczym, szczo je u switi. Ce buła tysza osobływa — pronyzływa, prozora, nacze wakuum, zdatna wytripaty wsi nerwy, — tysza wełyczeznoho, absolutno poroźnioho switu.

Ja zaćkowano ozyrnuwsia. Zahałom, mabuť, ne možna tak howoryty pro sebe;

¹ **Docha** — werchnij odiah iz chutrianym werchom i takoju samoju pidkładkoju.

mabuť, slid buťo by skazaty prosto: «Ja ozyrnuwsia ne prosto, a same zaćkowano. Bezszumno praciuwaly kibery. Bezszumno slipyťo buzkowe sonce. Z cym treba buťo jakoť pokinczyty.

Naprykľad, moźna buťo b nareszti zibratysia i projtysia do ajsberga. Aťe do nioho buťo kilometriw pjať, a standartna instrukcija kategoryczno zaboroniaje czerhowomu widdalatysia wid korabla bilsze jak na sto metriw. Mabuť, za inszych obstawyn buťo b do did'ka spokusťywo ryzyknuty i poruszyty instrukciju. Ta tilky ne tut. Tut ja mih widijty i na pjať kilometriw, i na sto dwadciať pjať, i niczoho by ne trapyťoť ni zi mnoju, ni z mojim korabľem, ni z desiatkom inszych korabliw, szczo znachodiaťsia zaraz po wsich klimatycznych pojasach planety na piwdeń wid mene. Ne wystrybne z cych koriaczkuwatych netriw krowoźerťywe czudowyťsko, szczyby zźerty mene, — nema tut nijakych czudowyťsk. Ne naľetyť z okeanu lutyj tajfun, szczyby pidniaty korabel i poźburyty na ci pochmuri skeli, — ne pomiczeno tut ni tajfuniw, ni inszych zemľetrusiw. Ne bude tut nadterminowoho wykľyku z bazy z ohoťoszeniam biťoľogicznoji trywohy — ne moźe tut buty biťoľogicznoji trywohy, nema tut ni wirusiw, ni bakterij, nebezpecznych dla bahatoklitywnych stworiń. Niczoho tut nema, na cij planeti, krim okeanu, skel i karťykowych derew. Necikawo tut poruszuwaty instrukciju.

Ta j wykonywaty jiji tut necikawo. Na bud'-jakij poriadnij biťoľogiczno aktywnij planeti did'ka ľysoho ja stojaw by otak, ruki w kyszeniach, na tretij deń pisle posadky. Ja by litaw zaraz jak pidpaľenyj. Naľahodźennia, zapusk i szczodobowyj kontrol nastrojky storoźa-rozwidnyka. Organizacija nawkoťo korabla — i nawkoťo bu diwelnoho majdanczyka, miź inszym, — Zony Absolutnoji Biťoľogicznoji Bezpeky. Zabezpeczennia zhadanoji ZABB wid napadu z-pid Gruntu. Koźni dwi hodyny kontrol i zamina filtriw — zownisznich bortowych, wnutrisznich bortowych ta indywidualnych. Obľasztuwannia mohylnyka dla pochowania wsich widchodiw, u tomu czysli j wykorzystanych filtriw. Koźni czotyry hodyny sterylizacija, dehazacija ta dezaktywacja kerujuczych system kibermechanizmiw. Kontrol informaciji robotiw medsľuźby, zapuszczonych za meźi ZABB. Nu j inszi dribnyci: meteozondy, sejsmiczna rozwidka, speľeonebezpeka, tajfuny, obwaľy, seli², karstowi skydy³, lisowi poźeźi, wywerźennia wuľkaniw...

Ja ujawyw sobi, jak ja, u skafandri, spitniľyj, newyspanyj, zľyj i wźe trochy otupiľyj, promywaju nerwowi wuzły towstunu Tomu, a storoź-rozwidnyk motajeťsia w mene nad hoťowuju i z napoľehťywistiu idiťoťa udwadciate spowiszczaje mene pro pojawu pid hen tym korczem strasznoji krapczastoji źaby newidomoho jomu wydu, a w nawusznykach wereszczat trywoźni sygnały ne na źart schwyťlowanych robotiw med sľuźby, jaki zjasuwaly, szczo takyj-to miscewyj wirus daje nestandardnu reakciju na probu Baľtermanca i, otźe, teoretyczno zdaten prorwaty biťoblokadu. Wanderchuze, kotryj, jak i naľeźyť likariu ta kapitanu, sydyť u korabli, stawyť mene do widoma, szczo wynykła nebezpeka prowaľytyť U drahowynu, a Komow iz kryźanym

² **Sel** — korotkoczasnyj burchťywyj pawodok na hirśkich riczkach iz weťlykym wmistom namuľu j uľamkiw hirśkich porid.

³ **Karstowi skydy** — skydy, spryczyneni dijeju pidzemnych wod u rozczynnych porodach.

spokojem u hołosi powidomlaje po radiö, szczo dwyhun glidera, naskilky win rozumije, stoczenyj małenkymy komachamy, schożymy na murach, i szczo murachy ci w danyj moment probujuť na zub joho skafandr... Uch! Prote na taku planetu mene, zwisno, ne wziały b. Mene wziały same na taku planetu, dla jakoji instrukciji ne py-sani. Bo ne potribni wony tam.

Pered lukom ja zatrymawsia, strusyw z pidoszew nałyplýj pisok, postojaw trochy, pokławszy dołoni u na teplýj dychajucyj bort korabla, i tyćnuw palcem u peretyнку. U korabli teź buło tycho, ale ce wse-taky buła domasznia tysza, tysza porożnioji i zatysznoji kwartyry. Ja skynuw dochu i projszow prosto w rubku. Bila swoho pulťa ja zatrymuwatysia ne staw — ja j tak baczyw, szczo wse harazd, — a widrazu siw za raciju. Radiögramy leżały na stołyku. Ja uwimknuw szyfrator i poczaw nabyraty tekst. U perszij radiögrami Komow powidomlaw na bazu koordynaty trioch peredbaczenych stijbyszcz, zwituwaw pro malkiw, jakych uczora zapustyły w ozero, i radyw Kimaturi ne pospizaty z płazunami. Use ce buło bilsz-menz zrozumio, ta ot iz druhoji radiögramy, adresowanoji w Centralnyj informatorij, ja zrozumiw tilky, szczo Komowu do zarizu potribni dani szczodo igrek-faktora dla dwonor-malnoho humanojida z czotyriochpowerchowym indeksom, jakyj u ciłomu składa-jeťsia z dewjaty cyfr i czotyrynadciaty grećkych liter. Ce buła sucilna i nepronykna wyszcza ksenopsychologija⁴, na jakij ja, jak i bud'-jakyj normalnyj humanojid indeksu nul, ne rozumiwsia absolutno. Ta j ne treba.

Nabrawszy tekst, ja uwimknuw służbowyj kanał i peredaw usi powidomlennia w odnomu impulsu. Potim ja zarejestrowaw radiögramy, i raptom meni spało na dumku, szczo czas i meni nadisłaty swij perszýj zwit. Sebto, szczo, własne, oznaczaje — zwit... «Grupa ER-2, budiwelni roboty za standartom 15, wykonannia stilký-to widsoťkiw, data, pidpys». Use. Meni dowełosia pidwestysia i pidijty do swoho pulťa, szczo pohlanuty na grafik wykonannia, i ja widrazu zrozumiw, czoho ce mene raptom potiahło na zwit. Sprawa tut buła ne u zwiti, a prosto ja, napewno, wże dosyť doswidczenyj kibertechnik i widczuw perebij, nawiť niczoho ne baczaczy i ne czujuczy: Tom znouw zupynywsia, zowsim jak uczora, ni z toho ni z sioho. Jak i wczora, ja rozdratowano tyćnuw palcem u kławiszu kontrolnoho wykłyku: «U czomu ricz?» Jak i wczora, sygnał zatrymky widrazu ź zhas — i spałachnuw rubinowyj wohnyk: «U nas use harazd, wykonujemy zawdannia. Czy nemaje nowych wkaziwok?» Ja daw jomu wkaziwku widnowyty robotu j uwimknuw wideoekran. Dżek i Reks praciuwały zawziato, i Tom takoz zruszywsia, ale w perszi sekundy jakoś dywno, mało ne bokom, prote widrazu ź wyriwniawsia.

— E, brate, — skazaw ja whołos, — wydno, ty w mene perewtomywsia i treba tebe, brate, poczystyty. — Ja zazyrnuw u roboczyj szczodennyk Toma. Profilaktyku jomu należało robyty siohodni wweczery. — Harazd, do weczora my z toboju jakoś dotiahnemo, jak ty hadajesz?

Tom ne zapereczuwaw. Jakyjś czas ja dywywsia, jak wony praciujuť, a potim wymknuw wideoekran: ajsberg, tuman nad bołotom, temni skeli... Chotiłoś objyťsia bez cioho.

⁴ [3]

Zwit ja vse-taky nadisław i widrazu zwjazawsia z ER-6. Wadyk widhuknuwsia nehajno, nacze tilky cioho i czekaw.

— Nu szczo tam u was? — zapytały my odyn odnoho.

— U nas niczoho, — widpowiw ja.

— U nas jaszczirky pozdychały, — powidomyw Wadyk.

— Ech, wy, — skazaw ja. — Poperedżaw że was Komow, ulubłenyj uczeń doktora Mbohy: ne pospyszajcie wy z płazunami.

— A chto z nymy pospyszaje? — zapereczyw Wadyk. — Jakszczo chcesz znaty moju dumku, wony tut prosto ne wyżywuł. Spekota ź!

— Kupajeteś? — zapytaw ja iz zazdristiu.

Wadyk pomowczaw.

— Spoliskujemosia, — widpowiw win z neochotoju. — Czas wid czasu.

— Czoho tak?

— Porożnio, — skazaw Wadyk. — Nahaduje żachływo węzyku wannu... Ty cioho ne zrozumiesz. Normalna ludyna takoji nejmowirnoji wanny ujawyty ne może. Ja tut zapływ kilometriw na pjať, spoczatku vse było harazd, a potim raptom jak ujawyw sobi, szczo ce ź ne basejn — okean! I, krim mene, nema w niomu żodnoji żywoji twariuky... Ni, staryj, tobi cioho ne zrozumity. Ja mało ne potonuw.

— Ta-a-k, — protiahnuw ja. — Otże, u was też...

My poterewenyły szcze dekilka chwyłyn, a potim Wadyka wykłykała baza, i my pospichom rozproszczałyś. Ja wykłykaw ER-9. Hans ne widhuknuwsia. Można było b, zwisno, wykłykaty ER-1, ER-3, ER-4 j tak dali — do ER-12, pohoworyty pro te, szczo, mowlaw, porożnio, bezżywno, mowlaw, ałe jaka z cioho koryst? Jakszczo podumaty, nijakoji. Tomu ja wymknuw raciju i pereseływsia do sebe za pult. Jakyjś czas ja sydiw prosto tak — dywywsia na roboczi ekrany i dumaw pro te, szczo sprawa, jaku my robymo, ce podwijno dobra sprawa: my ne tilky riatujemy pantiänciw wid nemynuczoji i pohołownoji zahybeli, my szcze j ciu planetu riatujemy — wid porożneczi, wid mertwoji tyszi, wid bezhłuzdia. Potim meni spało na dumku, szczo pantiänci, napewno, dowoli dywna rasa, jakszczo naszi ksenopsychology wważajuł, szczo cia planeta pidchodył jim najkraszcz. Dywnyj, mabuł, sposib żyttia u nych na Panti. Ot dostawlał jich siudy — spoczatku, zwyczajno, ne wsich, a po dwa — po try predstavnyky wid kożnoho płemieni, — pobaczał wony cej promerzłyj plaż, cej ajsberg, porożnij kryżanyj okean, porożnie buzkowe nebo, pobaczał i skažuł: «Czudowo! Zowsim jak udoma!» Jakoś ne wiryłsia. Szczoprawda, do jichnioho pryjizdu tut uže ne bude tak porożnio. W ozerach bude ryba, w chaszczach — dyczyna, na miłynach — jistiwni muszli. Może, i jaszczirky koły-nebud' przyżywułsia, a nasz ajsberg zasydiał jaki-nebud' ptaszeczky... Do toho ź, slid skazaty, u stanovyszczci pantiänciw ne dowodyłsia osobływo perebyraty. Jakby, naprykład, stało widomo, szczo nasze Sonce ot-ot wybuchne i złyże iz Zemli vse żywe, ja, napewno, też ne wereduwaw by. Napewno, skazaw by sobi: niczoho, jakoś prożywemo. Szczoprawda u pantiänciw nichto j ne pytaje. Wony odnakowo niczoho ne rozumijuł, kosmografiji w nych szcze nemaje, nawet najprymitywniszoji. Toż wony i ne diznajułsia, szczo peresełyłsia na inszu planetu...

Raptom ja poczuw deszcz. Jakyjś szurchit, nacze jaszczirka probihła. Pro jasz-

czirku ja, napewno, zhadaw czerez moju nedawniu rozmowu z Wadykom, na-
sprawdi ź zwuk buw łed' czutnyj i zowsim newyznaczenyj. Potim u dalniomu kinci
rubky szczoś coknuło — i widrazu ź deś połyłasia ciwkoju woda. Na samij meži
czutnosti tripotiła i dzyżczała mucha, szczo potrapyla w pawutywnia, skoro-
mowkoju burmotiły rozdratowani hołosy. I znowu korydorom probihła jaszczirka.
Ja widczuw, szczo meni wid naprużennia zsudomyło szyju, i pidwiwsia. Pry ciomu
ja zaczepyw dowidnyk, jakyj leżaw na kraju pulta, i win zi strasznym hurkotom
upaw na pidłohu. Ja pidniaw joho i zi strasznym hurkotom poźburyw nazad na pult.
Ja zadudiw badioryj marsz i, karbujuczy krok, wyjšow u korydor.

Ce wse tysza. Tysza ta poroźnecza. Wanderchuze szczoewczora pojasniuje
nam ce jaknajrozumilisz. Ludyna — ne pryroda, wona ne terpyt poroźneczi. Opy-
nywszyś u poroźneczi, wona prahne jiji zapownyty. Wona zapowniuje jiji pry-
mary j ujawnymy zwukamy, jakszczo ne w zmozi zapownyty jiji czymoś realnym.
Ujawnych zwukiw ja za ci try dni nasłuchawsia dostatnio. Oczewydno, nebowom
pocznułsia prymary...

Ja krokuwaw korydorom powz poroźni kajuty, powz biblioteku, powz arsenal,
a koły prochodyw powz medyczynj widsik, widczuw słabkyj zapach — swiżyj i wod-
noczas nepryjemnyj, nacze wid naszatyrnoho spyrtu. Ja spynywsia i pryniuchawsia.
Znajomyj zapach. Chocza szczo ce take — nezrozumio. Ja zazyrnuw u chirurg-
gicznju. Postijno wwimknenyj i hotowyj do diji kiberchirurg — wełyczczynj biłyj
sprut, pidwiszenyj do steli, — chołodno hlanuw na mene zelenuwatymy oczyškamy
i z hotownistiu pidniaw manipulatory. Zapach tut buw hustiszyj. Ja wwimknuw awa-
rijnu wentylaciju i zakrokuwaw dali. Ce ź treba, jak u mene zahostryłyś usi wid-
czuttia. Wże szczo-szczo, a niuch u mene zawždy buw nehodiaszczym...

Swij dozornyj marsz ja zakinczyw na kuchni. Tut takož buło powno zapachiw,
ałe proty cych zapachiw ja niczoho ne maw. Szczo b tam ne kazały, a na kuchni maje
pachnuty. Na inszych korablach szczo na kuchni, szczo w rubci — odne i te same.
U mene cioho nema i ne bude. U mene swoji poriadky. Czystota czystotoju, a na
kuchni maje pryjemno pachnuty. Smaczno. Zbudływo. Meni tut dowodyłsia czo-
tyry razy na deń składaty menu, i ce, zauważte, za pownoji widsutnosti apetytu, bo
apetyt i poroźnecza-tysza — reczi, oczewydno, nesumisni...

Na składannia menu meni znadobyłsia ne mensze piwhodyny. Ce buły ważki
piwhodyny, ałe ja zrobyw use, szczo mih. Potim ja wwimknuw kucharia, wtowkma-
czyw jomu menu i piszow pohlanuty, jak praciujuť moji chłopjata.

Uże na porozi rubky ja pomityw, szczo trapyłasia NP⁵. Usi try roboczi ekrany
na mojemu pulti pokazuwały ciłkowytu zupynku. Ja pidbih do pulta j uwimknuw
wideoekran. Meni serce tiochnuło: budiwelnyj majdancyk buw poroźnim. Takoho
w mene szcze nikoły ne trapłałoś. Ja nawiť ne czuwaw, szczo take wzahali może sta-
tysia. Ja potrusyw hołowoju i kynuwsia do wychodu. Kiberiw chtoś wykraw... Wy-
padkowyj meteoryt... udaryw Toma po kryżach... Skazyłaś programa... Nemożływo,

⁵ N.P. — nadzwyczajna podija.

nemożliwo! Ja wleciw u keson⁶ i schopyw dochu. Ruky ne wtrapały w rukawy, kudy znykły zastibky, i poky ja zmahawsia z dochoju, jak baron Miunchhauzen⁷ z swojeju oskażeniłoju szuboju, pered mojimy oczyma stojała żachływa kartyna: chtoś newidomyj i nemożliwyj wede moho Toma, jak sobaczatko, i kibery pokirno powzuł priamisińko w tuman, u dymnu triasowynu, porynajuł u buru ridotu i znykajuł nazawždy... Ja z rozmachu kopnuw nohoju peretyнку i wystrybnuw nazowni.

Wse popływło meni pered oczyma. Kibery były tut, bila korabla. Wony towkływia bila wantażnoho luka, wsi troje, łeheńko widsztowchujuczy odyn druhocho, tak niby kožen namahawsia perszym potrapyty do triummu. Ce było nemożliwo, ce było neprystojno, ce było straszno.

Wony nemow namahaływia jakomoha szwydsze opynytywia u triummi, wid czochoś schowatyś, uriatuwatysia... Widome take jawyszczu druhoji pryrody — oskażeniły robot, wono traplajętsia duże ridko, a pro oskażeniłoho budiwelnoho robota ja ne czuw nikoły. Odnak moji nerwy były nastilky nakruczeni, szczo zaraz ja buw hotowyj do cioho. Ta niczoho ne stałosia. Pomitywszy mene, Tom prypynyw wowntyżytyś i wwimknuw sygnał «czekaju wkaziwok». Ja riszucze pokazaw jomu rukawy: «Powernutyś na misce, prodowżuwaty wykonannia programy». Tom słuchniano wwimknuw zadnij chid, rozwernuwsia i pokotyw nazad na majdancyk. Dżek i Reks, zrozumioło, posunuły za nym. A ja wse stojaw bila luka, w horli u mene peresochło, kolina osłabły, i meni duże chotiłosia prysisty.

Ale ja ne prysiw. Ja poczaw prywodyty sebe do ładu. Docha na meni była zastibnuta koso-krywo, wucha merzły, na czoli i na szczokach szwydko zastyhaw pit. Powilno, namahajuczyś kontroluwaty wsi swoji ruchy, ja wyter obłycczia, zastibnuwsia jak slid, nasunuw na oczu kapiuszon, natiahnuw rukawyczky. Sorom ziznawatysia, zwyczajno, ale ja widczuwaw strach. Własne każuczy, ce wże buw ne sam strach, ce były załyżky pereżytoho strachu, zmiszani z soromom. Kibertechnik, szczo zlakawsia własnych kiberiw... Meni stało ciłkom zrozumioło, szczo pro cej wypadok ja nikoły i nikomu ne rozpowim. Czort zabyraj, u mene ż nohy trusyływia, wony w mene j zaraz jakiś watiani, i najbilsze na switi meni zaraz choczętsia powernutysia na korabel, spokijno, po-dilowomu obdumaty podiji, rozibratysia. Dowidnyky dejaki perehlanuty. A nasprawdi ja, mabuł, prosto bojusia nabłyżatysia do mojih chłopjat...

Ja riszucze zapchaw ruky u kyszeni i ruszyw do budmajdancyka. Chłopjata praciuwaly niby niczoho j ne trapyłosia. Tom, jak zawždy, zapobihływo spytaw u mene nowych wkaziwok. Dżek obroblaw fundament dyspetczerśkoji, jak jomu j należało za programoju. Reks ruchawsia zyhzahamy po hotowij dilnyci posadocznoji smuhy i zajmawsia rozcyszczanniam. A taky szczoś u nych neharadz iz programoju. Kaminnia jakochoś na smuhu naźburlały... Ne było cioho kaminnia, ta j ne potribne wono tut, wystaczaje budmateriálu j bez kamieniu. Awżeż, widkoły Tom todi zupynywsia, tak widtodi wony ostanniu hodynu zajmalytsia tut czymoś ne tym.

⁶ **Keson** — wodonepronykna kamera, jaku wykorzystowujuł dla pidwodnych robot.

⁷ **Baron Miunchhauzen** — heroj znamenytotoho cyklu weselych nebyłyć, szczo buw wydanyj u Londoni u 1785 r. R. E. Raspe.

Suczczia jakżeś walajeścia na smuzi... Ja nachyliwsia, pidniaw suczok i projszowsia w zad-wpered, popleskujuczy sebe cym suczkom po chalawi. A czy ne spynyty meni jich prosto zaraz, ne dozydajuczyś czasu profilaktyky? Newże ź, czort zabyraj, ja deś napartaczyw u programi? Hadky ne maju... Ja źburnuw suczok na kupu kaminia, zibranoho Reksom, powernuwsia i piszow do korabla.

ROZDIEŁ II

TYSZA I HOŁOSY

Nastupni dwi hodyny ja buw duże zakłopotanyj, zakłopotanyj nastilky, szczo ne pomiczaw ani tyszi, ani porożneczi. Spoczatku ja poradywsia z Hansom i Wadykom. Hansa ja rozbudyw, i sprosonnia win tilky muhykaw i mołow jakuś nisenitnyciu pro doszcz i nyżkyj tysk. Korysti wid nioho ne buło nijakoji. Wadyka meni dowełosia trywałyj czas perekonuwaty, szczo ja ne żartuju i ne rozihruju johu. Ce buło osobływo ważko, bo mene weś czas duszyw nerwowyj smich. Zresztoju ja perekonaw johu, szczo meni ne do żartiw i szczo dla smichu w mene zowsim inszi pidstawy. Todi win teź staw serjoznym i powidomyw, szczo j u nioho samoho starszyj kiber czas wid czasu spontanno zupyniajeťsia, ale w ciomu jakraz nema niczoho dywnoho: speka, robota jde na meži technicznych norm, i systema szczo ne wstyhła ako moduwatysia⁸. Može, wsia bida polahaje w tomu, szczo w mene tut chołodno? Može, wsia bida polahaje w ciomu, ja szczo ne znaw. Ja własne, spodiwawsia zjasuwaty ce u Wadyka. Todi Wadyk wykłykaw hołowatu Ninon z ER-8, my obmirkuwały ciu moźlywisť utrioch, niczoho ne pryduwały, i hołowata Ninon poradyla meni zwjazatysia z hołownym kiberinżenerom bazy, jakyj uže zuby zjiw same na cych budiwelnych systemach, mało ź ne tworeć jichnij. Nu, ce ja j sam znaw, odnak meni zowsim ne wsmichałosia lizty do hołownoho za konsultacijeju wże na tretij deń samostijnoji roboty, do toho ź ne majuczy za duszeju żodnoji, bukwalno żodnoji putnioji ideji.

Słowom, siw ja za swij pult, rozhornuw programu i poczaw jiji wyłyzuwaty — komandu za komanduju, grupu za grupuju, połe za połem. Slid skazaty, szczo nijakych defektyw ja ne wyjawyw. Za tu czastynu programy, kotru składow ja sam, ja j ranisze mih ruczatysia hołowoju, a teper ładen buw widpowidaty szczo j dobrym imjam na dodaczu. Zi standartnymy polamy sprawy prosuwałysia hirsze. Czumało z nych znajomi meni buły duże pohano, i jakszczo b ja wziawsia koźne take standartne połe kontroluwaty zanowo, to obowjazkowo zirwaw by grafik robit. Toź ja zważywsia na kompromis. Ja tymczasowo wykluczyw iz programy wsi pola, jaki poky szczo ne buły potribni, sprostyw programu do hranyczno moźlywoji meži, wwiw jiji w systemu keruwannia i wże pokław buło pałec na puskowu kławiszu, jak raptom do mene dijszło, szczo wże protiahom dejakoho czasu ja znowu szczoś czuju — szczoś straszennie dywne, ukraj nedoładne i nejmowirno znajome.

Płakała dytyna. Deś dałeko, na inszomu kinci korabla, za bahaťma dweryma widczajduszno płakało, nadrywajuczyś ta zachłynajuczyś, jakeś dytyniatko. Małeńke, zowsim małeńke. Roczok, napewno. Ja powilno pidniaw ruky i prytyś dołoni do wuch. Płacz urwawsia. Ne opuskajuczy ruk, ja pidwiwsia. Tocznisze skazaty, ja wyjawyw, szczo wże jakyjś czas stoji na nohach, zatyskajuczy wucha, szczo soroczka moja pryłypła do spyny i szczo szczełepa moja widwysła. Ja zakryw rota j

⁸ Tut: ne wstyhła przystosuwatysia do pewnych umow.

obereżno widwiw dołoni wid wuch. Płaczu ne buło. Stojała zwyczajna klata tysza, tilky dzyżczała w newydymomu kutku mucha, zapłutawszyś u pawutywni. Ja wytiah iz kyszeni nosowyczok, nekwapno rozhornuw johu i retelno wter czoło, szczoky ta szyju. Pisle cioho, tak samo nekwapno składajuczy nosowyczok, ja projszowsia pe-red pultom. Dumok u mene ne buło nijakych. Ja postukaw kistocz kami palciw po kożuchu obczysluwacza i kachyknuw. Use buło w normi, ja czuw. Ja stupyw krok nazad do krisła, i tut dytynia zapłakało znowu.

Ne znaju, skilky czasu ja stojaw stowpom i słuchaw. Najstraszniszym buło te, szczo ja czuw johu duże czitko. Ja nawiť uswidomluwaw, szczo ce ne bezzmistowne niawczannia nowonarodżenoho i ne obrażene rewinnia czotyry-pjatyricznoho kara-puza, — wereszczalo ta zachłynałosia nemowla, jake szcze ne wmiło chodyty i rozmowlaty, ale wże j ne hrudne. U mene płeminnyk takyj je — rik iz chwostrykom...

Ohłuszływo zagrymiw dzwinok radiowykłyku, i w mene wid nespodiwanky mało serce ne wystrybnuło. Prytrymujuczyś za pult, ja pidibrawsia do raciji i wwimknuw pryjom. A dytia wse płakało.

— Nu, jak tam u tebe sprawy? — pocikawywsia Wadyk.

— Nijak, — skazaw ja.

— Niczoho ne prydumaw?

— Niczoho, — widpowiw ja. Ja spijmaw sebe na tomu, szczo przykrywaju mikrofon rukoju.

— Szczoś tebe pohano czuty, — zauważyw Wadyk. — To szczo ty dumajesz robyty?

— Jak-nebud', — proburmotiw ja, pohano tiamlaczy, szczo kažu. Dytia prodowżuwało płakaty. Teper wono płakało tychisze, ale tak samo wyrazno.

— Szczo ce ty, Stasiu? — sturbowano promowyw Wadyk. — Ja tebe rozbudyw, czy szczo?

Ponad use meni kortiło skazaty: «Słuchaj-no, Wad'ko, w mene tut postijno płacze jakeś dytia. Szczo meni robyty?» Odnak meni wystaczyło rozumu zbahnuty, jak ce może buty spryjniato. Toż ja widkaszławsia i skazaw:

— Ty znajesz, ja zwjażusia z toboju czerez hodynku. Tut u mene deszczu naklowujeśsia, ale ja szcze ne zowsim upewnenyj...

— Hara-a-a-azd, — spantelyczeno protiahnuw Wadyk i widjednawsia.

Ja szcze trochy postojaw bila raciji, a potim powernuwsia do swoho pulta.

Dytia kilka raziw schłypnuło i zatychło. A Tom znowu stojaw. Znowu cia zip-sowana skrynia zupynyłasia. I Dżek iz Reksom takož stojały. Ja szchosyły tyćnuw palcem u kławiszu kontrolnoho wykłyku. Żodnoho efektu. Meni zachotiłosia samomu zapłakaty, ale tut ja zmirkuwaw, szczo systema wymknena. Ja ż sam jiji i wymknuw dwi hodyny tomu, koły wziawsia za programu. Nu j praciwnyk iz mene zaraz! Może, spowistyty bazu i poprosyty przyhotuwaty zaminu? Ale ż przykro jak, czort zabyraj... Ja spijmaw sebe na tomu, szczo u straszennomu naprużenni czekaju, koły wse ce poczneśsia znowu. I ja zrozumiw, szczo koły załyszusia tut, u rubci, to budu prysłuchatyś i prysłuchatyś, niczoho ne zmožu robyty, tilky prysłuchatysia, i ja, zwyczajno, poczuju, ja tut take poczuju!..

Ja riszucze wwimknuw profilaktyku, wytiah zi stelaża futlar z instrumentamy i

majże bihcem kynuwsia heł iz rubky. Ja namahawsia trymaty sebe w rukach i z dochoju cioho razu wporawsia dosyć szwydko. Kryżane powitria, obpaływszy obłyczczia, pidtiahnuło mene szcze bilsze. Chruskajuczy pidboramy po pisku, ja, ne ozyrajuczyś, ruszyw do budiwelnoho majdanczyka, priamisińko do Toma. Nawsibicz ja takōż ne ozyrawsia. Ajsbergi, tumany, okeany — wse ce mene widnyni ne cika- wyło. Ja berih kwity własnoji sełezinky dla wykonannia swoich bezposerednich obowjazkiw. Ne tak wże j bahato w mene cych kwitiw zostawałosia, a obowjazkiw buło stilky ź, skilky ranisze, a moźływo, nawet bilsze.

Nasampered ja perewiryw Tomowi refleksy. Wyjawyłosia, szczo wony w czu- dowomu stani. «Widminno!» — promowyw ja whołos, distaw iz futlara skalpel i od- nym ruchom, jak na ekzamenach, rozitnuw Tomowi zadniu czerepnu korobku.

Ja praciuwaw zachopłeno, nawet jakoś nesamowyto, szwydko, toczno, obaczno, nemow maszyna. Možu skazaty odne: nikoły w żytti ja tak ne praciuwaw. Merzły palci, merzło obłyczczia, dychaty dowodyłosia ne jak wyjde, a z rozumom, szczob inj ne osidaw na operacijnomu poli, ale ja j dumaty ne chotiw pro te, szczoby zahnaty kiberiw u korabelnu majsterniu. Meni dedali łehszało i łehszało, niczoho zajwoho ja bilsze ne czuw, ja wże zabuw pro te, szczo možu poczuty szczoś nena- leźne, i dwiczi zbihaw u korabel po zminni wuzły dla Tomowoji koordynacijnoji sys- temy. «Ty w mene budiesz jak noweńkyj, — prymowlaw ja. — Ty w mene bilsze wid roboty ne tikatymesz. Ja tebe, stareńkoho moho, wylikuju, na nohy postawlu, w ludy wyведу. Chociesz, pewno, w ludy wyjty? Szcze b pak! U ludziach dobre, w ludziach tebe lubytymuł, płekatymuł, pestytymuł. Ta szczo ź ja tobi skažu? Kudy tobi w ludy z takim blokom aksiömatyky⁹? Z takim blokom aksiömatyky tebe ne te szczo w ludy — w cyrk ne wiźmuł. Ty z takim blokom aksiömatyky wse pid- datymesz sumniwu, zamysluwatysia poczniesz, nawczyszysia bahatoznaczno dłu- batysia w nosi. Czy warto, mowlaw? Ta nawiszczo wse ce potribno? Dla czoho wsi ci posadoczni smuhy, fundamenty? A zaraz ja tebe, hołubczyku...»

— Szuro... — prostohnaw zowsim porucz chrypkij żinoczyj hołos. — De ty, Szuro... Bolacze...

Ja zawmer. Ja leżaw u czerewi Toma, stysnutyj z usich storin kołosalnymy horbkamy joho robocznych mjaziw, łysze moji nohy styrczały nazowni, i meni rap- tom stało nejmowirno straszno, jak u najżachływyszomu sni. Ja nawet ne znaju, jak strymawsia, szczoby ne zarepetuwaty i ne zatripatyś w isteryci. Moźływo, ja na ja- kyjś czas zneprytomniw, bo dowho niczoho ne czuw i niczoho ne tiamyw, a tilky wytriszczaw occhi na osiajanu zełenuwatym switłom powerchniu ohołenoho nerwo- woho wału pered swoim obłyczcziam.

— Szczo stałosia? De ty? Ja niczoho ne baczu, Szuro... — chrypiła żinka, kor- czaczyś wid nesterpnoho bolu. — Tut chtoś je... Ta widhuknysia ź, Szuro! Jak bola- cze! Pomoży meni, ja niczoho ne baczu!..

Wona chrypiła i płakała, i powtoriuwała znow i znow odne j te same, i meni wże wwyżałosia, szczo ja baczu jiji spotworene obłyczczia, załyte smertnym potom, i w jiji chrypi buło wże ne tilky błaħannia, ne tilky bil, u niomu buły luł, wymoha,

⁹ Aksiömatyka — sukupnist' aksiöm, szczo leżał w osnowi tijeji czy inszoji nauky.

nakaz. Ja majże fizyczo widczuw, jak kryżani czipki palci tiahnuťsia do moho mozku, szczob uczeptytysia, stysnuty joho i zhasyty. Wże napółowynu zneprytomniwszy, do sudomy styskajuczy zuby, ja namacaw liwoju rukoju pneumatycznyj kłapan i szczosyły natysnuw na nioho. Z dykym wyjuczym rewom wyrwawsia nazowni stysnutyj argon, a ja vse tysnuw i tysnuw na kłapan, zmitajuczy, rozbywajuczy na poroch, znyszczujuczy chrypkij hołos u swojemu mozku, ja widczuwaw, szczo hłuchnu, i ce widczuttia dawało meni newymownu poľehkiť.

Potim wyjawyłosia, szczo ja stoju porucz iz Tomom, chołod propikaje mene do kistok, a ja chukaju na zastyhli palci i powtoriju, błażenno usmichajuczyť: «Zwukowa zawisa, zrozumio? Zwukowa zawisa...» Tom stojaw, sylno pochyływszy na prawyj bik, a swit nawkoło mene buw zachowanyj wełyczecznoju neruchomoju chmaroju ineju i zamerzłych piszczynek. Merzlakuwato chowajuczy dołoni pid pachwamy, ja obiyszow Toma i pobaczyw, szczo strumiń argonu wybyw na kraju majdancyka czymału jamu. Ja trochy postojaw nad cijeju jamoju, vse szcze powtorijuczy pro zwukowu zawisu, prote widczuw, szczo hodi wże powtoriuwaty, i zdohadawsia, szczo stoju na morozi bez dochy, ta zhadaw, szczo dochu ja poźburyw same na te misce, de zaraz jama, i poczaw pryhaduwaty, czy ne buło w mojih kyszeniach czoho-nebud' istotnoho, waźlywoho, niczoho ne zhadaw, ľehkowaźno machnuw rukoju i netwerdo, pidtiupcem pobih do korabla.

U kesoni ja peredowsim uziaw sobi nowu dochu, potim piszow do swojeji kajuty, kaszlanuw bila wchodu, nemow poperedźajuczy, szczo zaraz zajdu, zajszow i widrazu ź lih na liźko łycem do stiny, z hołowoju nakrywszy dochoju. Pry ciomu ja czudowo rozumiw, szczo wsi ci moji diji pozbawłeni najmenschoho sensu, szczo do sebe w kajutu ja ruszyw iz ciłkom pewnoju metoju, prote zabuw uże, z jakoju same, natomist' lih i wkrywsia, niby dla toho, szczoby pokazaty komuť: oce i je same te, po szczo ja siudy pryjzow.

Use-taky, mabuť, ce buło szczoś schoże na isteryku, i, trochy spamjatawszy, ja tilky potiszywsia, szczo isteryka moja prybrała otakych, zowsim sumyrnych form. Zahałom meni buło zrozumio, szczo moja robota tut zakinczyłasia. Ta j uzahali w kosmosi praciuwaty meni, mabuť, bilsze ne dowedeťsia. Ce buło, zwisno, duże prykro, i — szczo tam kazaty! — soromno buło, szczo ot ne wytrymaw, uże na perszij praktycznij sprawi zirwawsia, chocia, zdawałoś by, pośłały dla poczatku u najspokijnisze i najbezpiecznisze misce. I szcze buło prykro, szczo wyjawywsia ja takuju znerwowanoju rujinoju, i soromno, szczo kołyś widczuwaw samowpewnenu źalist' do Kaspara Manukiana, koły toj ne projszow za konkursom proektu «Kowczeh» czerez jakeś tam pidwyszczene nerwowe zbudźennia. Majbutnie maluwałosia meni u najczorniszych barwach — tychi sanatoriji, medohlady, procedury, obereźni zapytannia psychologiw i cili moria spiwczuttia ta źalu, nyszcziwni szkwały spiwczuttia ta źalu, szczo zwalujuťsia na ludynu z usich bokiw...

Ja rwuczko widkynuw dochu i siw. Harazd, skazaw ja tyszi ta poroźneczi, wy peremohły. Horbowśkoho z mene ne wyszłó. Pereżywemo jakoś... Otże, tak. Siohodni rozpowim pro vse Wanderchuze, i zawtra, napewno, meni przysłuť zaminu. Czort zabyraj, a szczo ź u mene na majdancyku kojiťsia! Tom demobilizowanyj, grafik złamawsia, cia idiöťska jamyszczca poblyzu smuhy... Ja raptom zhadaw, na-

wiszczu siudy pryjszow, wysunuw szuchladu zi stołu, znajszow krystalofon iz zapy-som irukanśkich bojowych marsziw i akuratno pidwisyw joho do moczky prawoho wucha. Zwukowa zawisa, skazaw ja sobi wostannie. Wziawszy dochu pid pachwu, ja znowu wyyszow u keson, kilka raziw hłyboko wdychnuw i wydychnuw, szczob uże ciłkom zaspokojityś, uwimknuw krystał i zrobyw krok nazowni.

Teper meni buło dobre. Dowkoła mene ta wseredyni mene rewily warwarśki truby, briazkała bronz, kałatały barabany; wkryti oranżewym pyłom tełemśki lehiöny, ważko karbujuczy krok, iszły czerez dawnie misto Setem; pałyły baszty, wałyłyśia dachy, i żachitływo, pryhniczujuczy swidomist' woroha, swystiły bojowi drakony-stinobytnyky. Otoczenyj i ohorodzenyj cymy szumamy tysiaczolitnioji dawny, ja znowu zaliz u Tomowe nutro i teper bez najmniejszych pereszok dowiw profilaktyku do kincia.

Dżek i Reks uże zariwniuwały jamu, a do Tomowoho nutra nakaczuwałyś ostanni litry argonu, koły ja pomityw nad plażem czornu ciatku, szczo strimko rozrostałasja. Glider powertawsja. Ja pohlanuw na hodynnyk — buło bez dwoch chwyłyn wisimnadciata za miscewym czasem. Ja wytrymaw. Teper można buło wymknuty łytawry ta barabany i zanowo obdumaty pytania: czy warto turbuwaty Wanderchuze, turbuwaty bazu, adże zminnyka znajty bude ne tak wże j prosto, ta j NP wse-taky, czerez ce na wsij planeti może zatrymatysja robota, nabiżat' rizni tam komisiji, pocznuťsia kontrolni perewirky ta pereperewirky, diło zupynyťsia, Wadyk chodytyme złyj nacze did'ko, a jakszczo na dodaczu ujawyty sobi, jak hlane na mene doktor ksenopsychologiji, człon KOMKONu, speciálny upownoważenyj u proekti «Kowczeh» Hennadij Komow, nowe swityło nauky, ulubłenyj uczeń Mbohy, nowyj suprotywnyk i soratnyk samoho Horbowśkoho... Ni, wse ce neobchidno retelno obmizkuwaty. Ja dywywsja na glider, szczo nabłyżawsja, i dumaw: use ce treba obmizkuwaty jaknajretelnisze. Po-persze, w mene szcze ciłyj weczir poperedu, a po-druhe, w mene je peredczuttia, szczo wse ce my tymczasowo widkłademo. Kineć kincem, pereżywannia moji stosujuťsia tilky mene odnoho, a widstawka moja stosujeťsia wże ne tilky mene, a j, można skazaty, wsich. Ta j zwukowa zawisa sebe czudowo projawyła. Toż, mabuť, use-taky widkłademo. Tak. Widkłademo...

Usi ci dumky widrazu wyłetiły z mojej hołowy, szczojno ja pomityw obłyzczia Majky ta Wanderchuze. Komow — toj wyhladow jak zawždy i, jak zawždy, ozyrawsia z takim wyhladow, niby wse nawkruh nałeżyť jomu personalno, nałeżyť dawno i wże dobraćcze nabrydło. A ot Majka buła blida prosto-taky do syniawy, tak niby jij buło pohano. Wże Komow zistrybnuw na pisok i korotko pocikawywsja w mene, czomu ja ne ozywawsja na radiöwykłyky (tut joho oczu kowznuły po krystalofonu na mojemu wusi, win zneważyłwo wsmichnuwsja i, ne czekajuczy widpowidi, projyszow u korabel). Wże Wanderchuze powoli wyliz iz glidera i pidchodyw do mene, czomuś sumno kywajuczy, bilsz niż bud'-koły schożyj na chworoho werbluda-perestartka. A Majka dosi neruchomo sydiła na swojemu misci, najiżaczywszyś, scho-wawszy pidboriddia u chutrianyj komir, i oczu w neji buły jakiś sklani, a rudi wesnianky wydawałyśia czornymi.

— Szczo stałasja? — perelakano zapytaw ja.

Wanderchuze zupynywsja peredi mnoju. Hołowa joho zaderłasja, nyżnia szczełepa podalasja wpered. Win uziaw mene za pęcze i leheńko potrusyw. U

mene wseredyni pochołoło, ja ne znaw, szczo j dumaty. Win znowu trusnuw mene za pęcze i skazaw:

— Duże sumna znachidka, Stasiu. My znajszy zahybłyj korabel.

Ja konwulsywno kowtnuw i zapytaw:

— Nasz?

— Tak. Nasz.

Majka wypowzła z glidera, mlawo machnuła meni rukoju i popriamuwała do korabla.

— Bahato żertw? — pocikawywsia ja.

— Dwoje, — widpowiw Wanderchuze.

— Chto? — z ważkym sercem zapytaw ja.

— Poky szczo ne znajemo. Ce staryj korabel. Awarija stałasia bahato rokiw tomu.

Win uziaw mene pid ruku, i my razem piszły slidom za Majkoju. Meni trochy widlahło wid sercia. Spoczatku ja, zwyczajno, wyrisyw, szczo rozbywsia chtoś iz naszoji ekspedycji. Ałe wse odno...

— Nikoły meni cia planeta ne podobalasia, — wyrwałoś u mene.

My zajszy w keson, rozdiahłyś, i Wanderchuze poczaw retelno obczyszczaty swoju dochu wid przstałych repjachiw i koluczok. Ja ne staw johu czekaty i pizow do Majky. Majka leżała na liżku, pidibhawszy nohy, powernuwszyś oblyzcziam do stiny. Cia poza meni widrazu deszczo nahadała, i ja skazaw sobi: anu ż bo, spokojniejsze, bez usilakych tam szmarkliw i spiwczuttiw. Ja siw za stił, pobarabanyw palciamy i pocikawywsia najdiłowiszym tonom:

— Słuchaj, korabel dijsno staryj? Wander każe, szczo win rozbywsia bahato rokiw tomu. Ce tak?

— Tak, — ne widrazu widpowiła Majka u stinu.

Ja pokosywsia na neji. Hostri kotiaczi kihti proboroznyły po mojij duszi, ałe ja prodowżuwaw use tak samo diłowyto:

— Skilky ce — bahato rokiw? Desiat'? Dwadciat'? Nisenitnycia jakaś wychodyt'. Planetu ż buło widkryto łysze dwa roky tomu...

Majka ne widpowiła. Ja znowu pobarabanyw palciamy i skazaw uże nyżczym tonom, ałe wse szcze po-diłowomu:

— Chocza, zwyczajno, ce mohły buty perszoprochidnyky... Jaki-nebud' prywatni doslidnyky... Jak ja zrozumiw, jich tam buło dwoje?

Tut wona raptom pidchopyłasia na liżku i siła oblyzcziam do mene, wperszyś dołoniamy u pokrywało.

— Dwoje! — kryknuła wona. — Tak! Dwoje! Koriażyno ty bezduszna! Drowyniako!

— Zaczekaj, — promymryw ja spantełyczeno. — Czoho ty...

— Ty czoho siudy pryjszow? — prodowżuwała wona majże poszepky. — Ty do robotiw swoich idy, iz nymy j obhoworiuj, skilky tam rokiw mynuło, jaka nisenitnycia wychodyt', czomu jich tam dwoje, a ne troje, ne semero...

— Ta strywaj, Majko! — skazaw ja rozpaczływo. — Ja ż zowsim ne te chotiw... Wona zatułyła oblyzczia rukamy i nerozbirływo prohoworyła:

— U nych usi kistky perełamani... Ałe wony szcze żyły... Namahałasia szczoś

robyty... Słuchaj, — poprosyła wona, zabrawszy ręki z obłycczcia, — idy, bud' łaska. Ja skoro wyjdu. Skoro.

Ja obereżno pidwiwsia i wyjšow. Meni chotiłoś jiji objniate, skazaty szczo-nebud' łahidne, wtiszne, prote wtiszaty ja ne wmiw. U korydori mnoju raptom zatrusyło. Ja zupynywsia i zaczekaw, koły ce mynełsia. Oce tak denioczek siohodni! I ne rozkażesz nikomu. Ta j ne warto, napewno. Ja rozpluszczyw oczi i pobaczyw, szczo u dweriach rubky stoił Wanderchuze i dywyłsia na mene.

— Jak tam Majka? — pocikawywsia win tycho.

Mabuł, iz wyrazu moho obłycczcia buło pomitno — jak, bo win sumno kywnuw i znyk u rubci. A ja popłentawsia na kuchniu. Prosto tak, za zwyczkoju. Prosto tak uże powełosia, szczo widrazu pisle powernennia glidera wsi my sidały obidaty. Ta siohodni, wydno, wse bude po-inszomu. Jakyj tut może buty obid... Ja nakryczaw na kucharia, bo meni zdałosia, niby win perebrechaw menu. Nasprawdi win niczoho ne perebrechaw, obid buw hotowyj, smacznyj obid, jak zawždy, ałe siohodni maje buty ne jak zawždy. Majka, napewno, wzahali niczoho ne jistyme, a treba, szczo by pojała. I ja zamowyw dla nejki kuchariu fruktowe żełe zi zbytymy werszkamy — jedyni lubi jii łasoszczci, jaki ja znaw. Dla Komowa ja wyrisyw niczoho dodatkowo ne zamowlaty, dla Wanderchuze, pomirkuwawszy, — tak samo, ałe pro wsiak wypadek dodaw do zahalnoji czastyny menu kilka sklanok wyna — raptom komuś zakortył pidkripty swoji duszewni syły... Potim ja podawsia w rubku i wsiwsia za swij pult.

Chłopjata moji praciuwaly jak hodynnyk, Majky u rubci ne buło, a Wanderchuze z Komowym składały nahalnu radiogramu na bazu. Wony spereczaly sia.

— Ce ne informacija, Jakowe, — howoryw Komow. — Wy ź kraszczce za mene znajete: isnuje pewna forma — stan korabla, stan resztkiw, imowirni pryczyny awarii, znachidky osoblywoho znaczennia... Nu i tak dali.

— Tak, zwyczajno, — widpowidaw Wanderchuze. — Ałe pohod'tesia, gennadiju, wsia cia proforma docilna tilky dla biologiczno aktywnych planet. U danij konkretnij sytuaciji...

— Todi kraszczce wzahali niczoho ne posylaty. Todi dawajte siadem u glider, poletymo tudy nehajno i wże siohodni składemo pownyj akt...

Wanderchuze pochytaw hołowoju.

— Ni, Hennadiju, ja kategoryczno proty. Taki komisiji powynni składatysia szczonajmensze z trio ch czołowik. I, okrim toho, zaraz uże smerkło, tomu my ne zmożemo retelno obsteżyty miscewiś... Ta j wzahali, taki reczi treba robyty na swiżu hołowu, a ne pisle pownoho roboczoho dnia. Jak wy hadajete, Hennadiju?

Komow, stysnuwszy tonki huby, łehenko postukaw kułakom po stoli.

— Och, jak ce newczasno, — promowyw win iz prykristiu.

— Taki reczi zawždy newczasno, — rozradyw joho Wanderchuze. — Niczoho, zawtra wranci my wyruszymo tudy wtrioch...

— Todi, może, siohodni wzahali ne budemo niczoho powidomlaty? — perebyw joho Komow.

— A ot na ce ja ne maju prawa, — zapereczyw iz załem u hołosi Wanderchuze. — Ta j nawiszczco wono nam — ne powidomlaty?

Komow pidwiwsia i, zakławszy ruki za spynu, podywywsia na Wanderchuze

zhory wnyz.

— Jak wy ne rozumijete, Jakowe, — wże z widwertym rozdratuwanniam promowyw win. — Korabel staroho typu, newidomyj korabel, bortżurnał czomuś stertyj... Jakszczo my poszłemo powidomłennia w takomu wyhladi, — win schopyw zi stołu arkusz i pomachaw nym pered oblyczcziam Wanderchuze, — Sydorow wyrizyt, szczo my ne chcemo abo ne zdatni samostijno prowesty ekspertyzu. Dla nioho ce zajwyj kłopot — stworiuwaty komisiju, szukaty ludej, widbywatysia wid zacikawłych łedaciuh... My postawymo sebe u smiszne i durne stanowyszczje. I dali, na szczo peretworyłsia nasza robota, Jakowe, jakszczo siudy zajawyłsia jurba zacikawłych hultipak?

— Hm, — skazaw Wanderchuze. — Tobto, inaksze każuczy, wy ne choczete skupczennia storonnych na naszij dilnyci. Tak?

— Same tak, — promowyw Komow twerdo.

Wanderchuze znyzaw płeczyma.

— Nu szczo ź... — Win podumaw trochy, zabraw u Komowa arkusz i dopysaw do tekstu kilka sliw. — A w takomu oś wyhladi pide? «ER-dwa bazi, — skormowkoju przeczytaw win. — Nahalna. U kwadrati sto dwa wyjawłeno zemnyj korabel typu «Pelikan», szczo zaznaw awariji, rejestracijnyj nomer takyj-to, w korabli ostanky dwoch ludej, wirohidno czołowika ta žinky, bortżurnał stertyj, detalnu ekspertyzu... — tut Wanderchuze pidwyszczyw hołos i znaczuszcze pidniaw pałec, — rozpoczynajemo zawtra». Jak wy wważajete, Hennadiju?

Kilka sekund Komow zadumływo pochytuwawsia z noska na pjatku.

— Nu szczo ź, — promowyw win narezti, — chaj bude tak. Szczo zawhodno, aby tilky nam ne zaważały. Chaj bude tak.

Win raptom zirwawsia z miscal i wyszow z rubky. Wanderchuze powernuwsia do mene.

— Peredaj, Stasiu, bud' łaska. Ta j czas uže obidaty, jak ty hadajesz? — Win pidniawsia i zadumływo promowyw odnu zi swojich zahadkowych fraz: — Buło b alibi, a trupy znajdułsia.

Ja zaszyfruwaw radiogramu i nadisław jiji w nahalnomu impulsu. Meni buło jakoś ne po sobi. Szczoś zowsim nedawno, bukwalno chwyłynu tomu, wpjałoś u pidswidomist' i zaważało tam, jak skałka. Ja posydiw pered racijeju, prysłuchajuczyś. Tak, ce zowsim insza ricz — prysłuchatysia, koły znajesz, szczo w korabli powno ludu. On po kilcewomu korydoru szwydko projszow Komow. U nioho zawždy taka choda, niby win kudyś pospizaje, ale wodnoczas znaje, szczo mih by j ne pospizaty, bo bez nioho niczoho ne pocznełsia. A ot hude szczoś nerozbirlywe Wanderchuze. Majka widpowidaje jomu, i hołos u neji zwyczajnyj — wysokyj i nezależnyj, woczewyd', wona wże zaspokojłaś czy, prynajmni, strymujetsia. I nema ni tyszi, ni porožneczi, ni much u pawutyni... I ja raptom zrozumiw, szczo ce za skałka: hołos umyrajuczoji žinky w mojj majaczni i pomerła žinka w rozbytomu zoreloti... Zbih, zwyczajno... Straszneńkyj zbih, szczo j kazaty.

ROZDIEŁ III

HOŁOSY TA PRYWYDY

Jak ce ne dywno, ałe ja spaw jak ubytyj. Wranci ja, jak zawždy, pidniawsia na piwhodynny ranisze za inszych, zbihaw na kuchniu podywytyjsia, jak tam sprawy zi snidankom, zbihaw u rubku pohlanuty, jak tam moji chłopjata, a potim wystrybnuw nadwir robyty zariadku. Sonce szcze ne zijszło nad horamy, ałe było wże zowsim switło i duże chołodno. Nizdri złypałyjsia, wiji zmerzałyjsia, i ja szczosyły rozmachuwaw rukamy, prysidaw i wzahali pospizaw szwydsze spektakyś i powernutysia na korabel. I tut ja pomityw Komowa. Siohodni win, jak wydno, wstaw nawiť ranisze za mene, schodyw kudyś i teper powertawsia z boku budmajdancyka. Iszow win ne tak, jak zawždy, ne pospizajuczy, nemow zamysływszyś, i rozhubłeno popłeskuju-czy sebe po nozi jakojuś hiłoczkoju. Ja wże zakinczuwaw zariadku, koły win pidij-szow do mene wprytuł i prywitawsia. Ja, zwisno, teź prywitawsia j namirywsia buw pirnuty w luk, ałe win zupynyw mene zapytanniam:

— Skažit, Popow, koły wy załyuszajetes tu naodynci, wy widłuczajetesia kudy-nebud' wid korabla?

— Tobto? — Mene zdywuwało nawiť ne stilky johu zapytannia, skilky sam fakt, szczo Hennadij Komow zwoływ pocikawytyś, jak ja hajnuju czas. U mene do Hennadija Komowa stawłennia dowoli składne. Ja johu nedolubluju.

— Tobto chodyte wy kudy-nebud'? Na bołoto, naprykład, abo do sopok...

Nenawydžu ciu maneru, koły z ludynoju rozmowlajuť, a sami dywłaťsia kudy zawhodno, tilky ne na neji. Pryczomu sami w teplij dosi z kapiuszonom, a ludyna u sportywnomu kostiumczyku na hołe tiło. Ta pry wsiomu pry ciomu Hennadij Komow je Hennadij Komow, i ja, obchopywszy rukamy płeczi i prytanciuwujuczy na miski, widpowiw:

— Ni. W mene j tak czasu obmal. Ne do prohulanok.

Tut win nareszti zwoływ pomityty, szczo ja zamerzaju, i wwiczływo wkazaw meni hiłoczkoju na luk, skazawszy: «Proszu was. Chołodno.» Ałe w kesoni win zupynyw mene znowu.

— A roboty wid budmajdancyka widdalajuťsia?

— Roboty? — Ja nijak ne mih zrozumity, do czoho win chyłyť. — Ni. Nawisz-czo?

— Nu, ja ne znaju... Naprykład, po budiwelni materiäły.

Win akuratno prytuływ swoju hiłoczku do stiny j poczaw rozstibaty dochu. Ja poczaw serdytyś. Jakszczo win jakoś proniuchaw pro nepoładky w mojj budiwelnij systemi, to, po-persze, ce ne johu diło, a po-druhe, mih by skazaty pro ce priamo. Szczo ce za dopyt, czort zabyraj...

— Budiwelnym materiäłom dla kibersystemy danoho typu, — jakomoha suchisze skazaw ja, — je toj materiäł, jakyj u kibersystemy pid nohamy. W danomu wypadku — pisok.

— I kaminnia, — dodaw win nedbało, wiszajuczy dochu na haczok.

Cym win meni dopik. Ce była stowidsotkowo ne johu sprawa, i ja z wyklykom

ozwawsia:

— Tak! Jakszczo traplajecieś, to i kaminnia.

Win wpersze hlanuw meni u wiczi.

— Bojusia, szczo wy neprawylno mene zrozumili, Popow, — z nespodiwanoju mjakistiu promowyw win. — Ja ne zbyrajusia wtruczatysia u waszu robotu. Prosto w mene wynykły dejaki nerozuminnia, i ja zwernuwsia do was, oskilky wy — jedyna ludyna, jaka u zmozi, szczoś pojasnyty.

Nu szczo ź, koły zi mnoju po-dobromu, todi i ja po-dobromu.

— Wzahali-to, zwyczajno, kaminnia jim ni do czoho, — skazaw ja. — Wczora w mene systema troszky barachłyła, i maszyny rozkydały ce kaminnia po wsiomu budiwelnomu majdancyku. Chto znaje, nawiszczo jim ce znadobyłosia. Potim, zrozumilo, prybrały.

Win kywnuw.

— Tak, ja pomityw. A jakoho rodu buła nepoładka?

Ja w dwóch słowach rozpowiw jomu pro wczorasznij deń, ne torkajuczyś, zwyczajno, intymnych podrobyć. Win słuchaw, kywaw, a potim pidchopyw swoju hiloczku, podiakuwaw za pojasnennia j piszow sobi heť.

I tilky w kajut-kompaniji, dojidajuczy hreczanu kaszu z chołodnym mołokom, ja uswidomyw, szczo meni tak i załszyłosia nezrozumilym, jaki taki nerozuminnia obsidały ulubłencia doktora Mbohy i naskilky meni wdałosia jich rozwjazaty. I czy wdałosia wzahali. Ja perestaw jisty j podywywsia na Komowa. Ni, woczewyd', ne wdałosia.

Hennadij Komow uzahali, zazwyczaj, maje wyhlad ludyny ne wid switu cioho. Postijno win wyhladaje szczoś za dałekym obrijem i dumaje pro szczoś swoje, do bisa wełyczne. Na zemlu win spuskaiecieś tilky w tych wypadkach, koły chto-nebud' abo szczo-nebud', wypadkowo czy nawmysno, staje na zawadi joho szukanniam. Todi win twerdoju rukoju, najczastisze bez najmenszoji poszczady, usuwaje pereskodu i znowu zlitaje do sebe na Olimp. Tak, prynajmni, pro nioho rozpowidajuť, ta, wzahali-to, niczoho takoho-otakoho tut nema. Koły ludyna zajmajecieś problemaju inoplanetnych psychologij, do toho ź zajmajecieś uspiszno, bjeťsia na peredniomu kraji ta zowsim sebe ne szkoduje, koły pry ciomu, jak kažuť, je odnym iz wydatnych «futurmajstriw» planety, todi jomu można bahato szczo probaczyty i stawytysia do joho maner z pewnoju pobłażywistiu. Kineć kincem, ne wsim że buty takymy czarivnymy, jak Horbowśkyj czy doktor Mboha.

Z inszoho boku, ostannimy dniamy ja czymraz czastisze j czastisze z podywom ta hirkotoju zhaduwaw zachopłeni rozpowidi Tetiany, jaka propraciuwala z Komowym ciłyj rik, buła, jak ja hadaju, w nioho zakochana i widhukuwalaś pro nioho jak pro czołowika ridkisnoho u spiłkuwanni, naprocud dotepnoho i wse take insze. Wona joho tak priamo j nazywala: dusza towarystwa. Szczo ce za towarystwo, w jakoho taka dusza, ja ujawyty sobi ne možu.

Tak ot, Hennadij Komow zawždy sprawlaw na mene wraźennia ludyny ne wid switu cioho. Ta siohodni za snidankom win perewerszyw samoho sebe. jizu swoju win szczoedro posypaw sillu. Posypłe, skusztuje — i rozhubłeno sprowadyť tariłku u smittieprowid. Hirczyciu pługaw z masłom. Namastyť sołodku hrinku, skusztuje — i rozhubłeno sprowadyť uslid za tariłkoju. Na zapytannia Jakowa Wanderchuzie ne

widpowidaw, zate, jak pjawka, pryczepywsia do Majky, prahnuczy diznatysia, czy weś czas wony z Wanderom chodiať na zjomci razem czy inodi rozchodiaťsia. I szcze win czas wid czasu raptom poczynaw nerwowo ozyratyś, a odnoho razu raptom schopywsia, wybih u korydor na kilka chwyłyn i powernuwsia nacze niczoho j ne trapyłosia — znow namaszczuwaty hrinky hirczyceju, poky ciu złoszczasnu hirczy-
ciu ne prybrały wid nioho zowsim.

Majka też nerwuwała. Widpowidała urywczasto, dywyłasia w tariłku i za weś snidanok żodnoho razu ne wsmichnułasia. Wtim, szczo z neju kojiťsia — ja jakraz rozumiw. Ja b na jiji misci też nerwuwawsia pered takim poczynanniam. Zresztoju, Majka — moja odnolitka, i chocz maje znaczo bilszyj doswid roboty, ałe ce zowsim ne toj doswid, jakyj siohodni jij znadobyťsia.

Odnyu słowom, Komow pomitno nerwuwaw, Majka nerwuwała, Wanderchuze też, dywłaczyś na nych, poczaw wyjawłaty dejaki oznaky chwyłuwannia, i meni stało zrozumieło, szczo poruszuwaty zaraz pytania pro moju uczasť u majbutnij ekspertyzi nedoreczno. Ja zrozumiw, szczo siohodni na mene czekaje ciłyj robo-
czyj deń tyszi ta porożneczi, i takoż poczaw nerwuwaty. Atmosfera za stołom stała prosto-taky naprużenoju. I todi Wanderchuze jak komandyr korabla i likar wyri-
szyw ciu atmosferu rozriadyty. Win zader hołowu, wypnuw szczełepu j dowho po-
dywywsia na nas powerch nosa. Rysiaczi bakenbardy joho rozczepiryłysia. Dla po-
czatku win rozpowiw kilka anekdotiw pro zorelotczykiw. Anekdoty były stari, zaja-
łożeni, ja prymuszuwaw sebe usmichatysia, Majka nijak ne reaguwała, a Komow reaguwaw jakoś dywno. Słuchaw win uważno i serjozno, w akcentowanych mi-
sciach kywaw, a potim zadumływo ohlanuw Wanderchuze i promowyw znaczusz-
cze:

— A znajete, Jakowe, do waszych bakenbardiw duże łyczyły b kytyczky na wu-
chach.

Ce buło czudowo skazano, i za inszych obstawyn ja zradiw by hostromu sliw-
ciu, ta zaraz meni ce wydałosia heť netaktownym. Prote sam Wanderchuze buw,
woczewyd', priamo protyłeżnoji dumky. Win samowdowołeno wsmichnuwsia,
zihnutym palcem zbyw swoji bakenbardy — spoczatku liwyj, a potim prawyj — i
rozpowiw nam taku istoriju.

Prybuwaje na jakuś cywilizowanu planetu odyn zemlanyn, wstupaje w kontakt i proponuje aborygenam swoji posłuchy w roli najwydatnieszoho na Zemli speciälista z konstruwannia j ekspłuatacji wicznych dwyhuniw perszoho rodu. Aborygeny, naturalno, zahladajuť do rota ciomu posłanciu nadrozumu i, dotrymujuczyś joho wkaziwok, nehajno poczynajuť buduwały. Zbuduwały. Ne praciuje wicznyj dwyhun. Zemlanyn krutyť kołesa, powzaje sered sterżniw i riznych szesterień ta łajeťsia, szczo wse zrobłeno ne tak. «Technologija, — każe, — u was widstała, oti wuzły po-
tribno nehajno pererobyty, a oci wzahali zaminyty, jak wy hadajete?» Aborygenam diwatysia nikudy. Poczynajuť use pereroblaty i wzahali miniaty. I tilky-tilky wony ce zakinczyły, jak prybuwaje z planety Zemla raketa «szwydkoji dopomohy», sani-
tary chapajuť wynachidnyka i roblať jomu potribnyj ukoł, likar pereproszuje abory-
geniw, i raketa widlitaje. Aborygeny tużať i sumujuť, sorom w oczi odyn odnomu hlanuty, poczynajuť rozchodytyś i raptom pomiczajuť, szczo dwyhun-to zapraciu-
waw. Tak, druzi moji, dwyhun zapraciuwaw i prodowżuje praciuwaty dosi, wże ot

sto pjaddesiat rokiw.

Meni cia nechytra istorija duże spodobałaś. Widrazu pomitno, szczo Wanderchuze wyhadaw jiji sam i, skorisze za vse, szczojno. Na mij wełyczezniy podyw, Komowu istorija spodobałaś też. Uże na seredyni rozpowidi win perestaw błukaty pohladom po stołu w poszukach hirczyci, wtupywsia u Wanderchuze i ne spuskaw iz nioho prymrużenyh oczej aż do kincia, a potim wysłowywsia w takomu rozuminni, szczo ideja oderżymosti odnoho z partneriw po kontakcie wydajeśsia jomu teoretyczno cikawoju. «U bud'-jakomu razi, dosi zahalna teorija kontaktu ne wrachowuwała takoji możływosti, chocia szczo na poczatku dwadciat' perszoho stolittia takyj sobi Sztrauch wysuwaw propozyciju wkluczaty szyzojidiw do składu ekipażiw kosmicznych korabliw. Uże todi było widomo, szczo szyzojidni typy wołodijuť jaskrawo wyrażenoju zdatnistiu neuperedżenocho asociuwannia. Tam, de normalna ludyna w chaosi nebaczenoho, choc-ne-chocz, prahne uhłediti znajome, widome ranisze, stereotypne, szyzojid, natomist', ne tilky baczyť use takim, jak wono je, a j zdatnyj stworiuwaty nowi stereotypy, jaki wypływajuť prosto iz zapowitnoji pryrody chaosu, szczo rozhladajeśsia. Miż inszym, — prodowżuwaw Komow, potrochu rozpalujuczyś, — cia zdatnist' wyjawlajeśsia naprocud spilnoju dla szyzojidnych predstavnykiw rozumiw najriznomanitniszych typiw. A oskilky teoretyczno zowsim ne wykluczona możływist', szczo objektom kontaktu wyjawyťsia same szyzojidnyj indywiduum, ta oskilky swojeczasno ne rozhadana szyzojidnist' może w chodi kontakcie przyzwesty do najważczyh naslidkiw, problema, poruszona wamy, Jakowe, zdajeśsia, zasłuhowuje pewnoji naukowoji uwahy».

Wanderchuze, usmichajuczyś, ohołosyw, szczo daruje ciu ideju Komowu, i skazaw, szczo czas ruszaty. Pisla cych sliw Majka, jaka wże było zacikawyłaś i słuchała Komowa z napiwrozkritym rotom, widrazu ziwjała. Ja też widrazu ziwjaw: usi ci rozmowy pro szyzojidiw spriamuwały mene na nepryjemni rozдумы. I oś szczo todi widbułosa.

Wanderchuze i Majka wże wyszły z kajut-kompaniji, a Komow zahajawsia w dweriach, raptom powernuwsia, micno wziaw mene za likoť i, jakoś motorosznopylny obmacujuczy moje obłycczia swojimy chołodnymi sirymy oczyma, tycho i szwydko promowyw:

— Czoho ce wy pochniupyłysia, Stasiu? Szczo-nebud' stałosa?

Ja oteteriw. Mene zbyła z nih woistynu nadprzyrodna pronykływist' cioho fachwicia z szyzojidiw. Ale meni vse-taky wdałosa myttiewo opanuwaty soboju. Nadto bahato dla mene wyriszuwałosa cijeji myti. Ja widchyływsia i z wełyczezniym zdywuwanniam zapytaw:

— Wy pro szczo, Hennadiju Jurijowyczu?

Joho pohlad prodowżuwaw bihaty mojim obłyccziam, i win zapytaw szczo tychisze i szczo szwydsze:

— Wy bojitesia załyszatysia na samoti?

Ta ja wże micno sydiw u sidli.

— Bojusia? — perepytaw ja. — Nu, ce zanadto sylno skazano, Hennadiju Jurijowyczu. Ja ź ne dytyna vse-taky...

Win obłyszyw mij likoť.

— A może, połetyte z namy?

Ja znyzaw płeczyma.

— Ja b iz zadowoľenniam. Aľe wczora w mene buły nepoľadky. Hadaju, meni wse-taky kraszcze zaľyszytysia.

— Nu-nu! — promowyw win newyznaczeno, rizko powernuwsia i wyjszow.

Ja postojaw szcze w kajut-kompaniji, ostateczno prychoďiaczy do tiamy.

W hoľowi u mene buw bezľad, aľe ja poczuwawsia, jak pisla dobre skľadenoho ispytu.

Wony pomachały meni na proszczannia j poľetily, a ja nawiľ ne prowiw jich pohľadom. Ja widrazu Ź powernuwsia na korabel, wybraw stereoparu krystalofoniw, ozbrojiw obydwu wucha i zawaľywsia u krisľo pered swoim pultom. Ja steżyw za robotuju swoich chľopjat, czytaw, pryjmaw radiögramy, rozmowlaw z Wadykom i Ninon (buľo wtichuju zjasuwaty, szczo u Wadyka teŹ na pownu kotuszku zwuczył muzyka), ja rozpoczew prybyrannia prymiszczennia, ja skľaw rozkiszne menu z rozrachunku na neobchidniľ pidkriplennia duszewnych syl — i wse ce u hromi, u dzwoni, U wytti flejt i niawczanni nekofoniw. Sľowom, ja staranno, bezľalisno i z korystiu dla sebe ta nawkoľysznych ubywaw czas. I za weľ toj czas, jakyj ja wbywaw, mene newidstupno hryŹla trywoŹna dumka: zwidky Komow diznawsia pro moju sľabkiľ i do jakych zachodiw, z ohľadu na ce, win namahajeľsia wdatysia. Komow stawyw mene w hľuchyj kut. Ci johu nerozuminnia, szczo wynykły pisla pochodu na budiwelnyj majdanczyk, cia rozmowa pro szyzojidiw, cia dywna interludija¹⁰ u dweriach kajut-kompaniji... Czort zabyraj, taŹ win zaproponuwaw meni ľetity z nymy, win jawno bojawsia zaľyszaty mene samoho! NewŹe ce tak pomitno? Aľe Ź Wanderchuze niczoho ne pomityw...

U takych prybľyżno prychowanych dumkach zbihľa bilsza czastyňa mohu roboczoho dnia. O pjatnadciatij hodyni, nabahato ranisze, niŹ ja spodiwawsia, glider powernuwsia. Ja ľed' ustyh zirwaty z wuch i zachowaty krystalofony, jak usia kompanija wwaľyľasia do korabla. Ja zustriw jich u kesoni z retelno produmanoju strymanuju prywitnistiu, ne poczew stawyty nijakych zapytań po suti j tilky pocikawysia, czy nema ochocznych pidkriptytsia. Bojusia, prawda, szczo pisla szesty hodyn hromu i dzwonu ja rozmowlaw deszczu zahoľosno, toŹ Majka, jaka, na preweľyku moju radisľ, maľa dosyľ zadowilnyj wyhľad, wyriaczyľaľ na mene z dejakym zdywuwanniam, a Komow szwydko ohľanuw mene z nih do hoľowy i, ne skazawszy ni sľowa, widrazu Ź znyk u swojj kajuti.

— Pidkriptytsia? — zamysľeno promowyw Wanderchuze. — Znajesz szczo, Stasiu, ja zaraz pidu w rubku pysaty ekspertnyj wysnowok, toŹ jakby ty jakoľ mymochid' zanis meni sklanku tonizujuczoho, ce buľo b doreczno, jak ty hadajesz?

Ja skazaw, szczo prynesu, Wanderchuze znyk u rubci, a my z Majkoju piszły w kajut-kompaniju, de ja nacidyw dwi sklanky tonizujuczoho — odnu widdaw Majci, a druhu widnis Wanderchuze. Koľy ja powernuwsia, Majka zi sklankuju w rukach bľukaľa po kajut-kompaniji. Tak, wona buľa znaczno spokijnisza, niŹ uranci, aľe odnakowo widczuwaľasia w nij jakaľ napruŹeniľ, natiahnutisľ jakaľ, i, szczooby dopomohty jij rozriadytyľ, ja zapytaw:

¹⁰ Tut u znaczeni: promiŹnyj epizod.

— Nu, szczo tam z korabłem?

Majka zrobiła dobriaczyj kowtok, obłyzała huby i, dywłaczyś kudyś powz mene, promowyla:

— Ty znajesz, Stasiu, wse ce nesprosta.

Ja poczekaw prodowżennia, ałe wona mowczala.

— Szczo — nesprosta? — zapytał ja.

— Use! — Wona newyznaczeno poweła rukoju zi sklankoju. — Kastrowanyj swit. Blida nemicz. Zhadaj moje słowo: i korabel cej tut rozbywsia newypadkowo, i znajszy my johu newypadkowo, ta j uzahali wsia cia nasza wyhadka, weś proekt — use prowałytsia na cij planetci! — Wona dopyła wyno j postawyla sklanku na stіл. — Elementarni prawyla bezpeky ne dotrymujuťsia, bilszisť praciwnykiw tut — dribnota typu tebe, ta j mene teź... I wse tilky tomu, szczo planeta biölogiczno pasywna. Ta chiba w ciomu ricz! Adźe bud'-jaka ludyna z elementarnym czuttiam perszoji ź hodyny widczuwaje tut szczoś złe. Tut kołyś buło žyttia, ta potim spałachnuła zirka — i w odnu myť use skinczyłosia... Biölogiczno pasywna? Tak! Ta zate aktywna nekrotyczno¹¹. Ot i Panta bude takuju czerez skilkyś-tam rokiw. Kostrubati derewcia, czachła trawyczka, i wse nawkoło prosiaknute dawnimy smertiamy. Zapach smerti, rozumiesz? Nawit hirsze za nioho — zapach kołysznioho žyttia! Ni, Stasiu, zhadaj moje słowo, ne przywuťsia tut pantiänci, ne spiznajuť wony tut nijakych radoszcziw. Nowa domiwka dla ciłoho ludstwa? Ni, ne nowa domiwka, a staryj zamok z prywydamy...

Ja zdryhnuwsia. Wona pomityła ce, prote zrozumila neprawylno.

— Ty ne perejmajsia, — skazala wona, sumno usmichajucyś. — Ja w normi. Prosto namahajusia wysłowyty swoji widczuttia ta swoji peredczuttia. Ty mene, ja baczu, zrozumity ne moźesz, ałe pomirkuj sam, szczo ce za peredczuttia, koły meni na jazyk postijno lizuť usi ci sliwcia: nekrotycznyj, prywydy...

Wona znou projszłasia po kajut-kompaniji, spynylasia peredi mnoju i prowadyla dali:

— Zwyczajno, z inszoho boku, parametry u planety czudowi, ridkisni. Biölogiczna aktywnisť majźe nulowa, atmosfera, hidrosfera, klimat, termicznyj bałans — wse jak na zamowłennia dla proektu «Kowczeh». Ałe daju hołowu na widsicz, nicto z organizatoriw cijeji wyhadky tut ne buw, a jak i buw chto-nebud', to czuttia w nioho, niuchu na žyttia, czy szczo, ne wyjawyłosia ni na kopijku... Nu jasno, ce wse stari wowky, wsi w szramach, usi projszy pekla riznoho rodu... Czuttia na materiälnu nebezpeku w nych czudowe! A oś na ce... — Wona pokłacala palciamy i nawit, serdeszna, zmorszczyłasia wid bezsylla wysłowyty. — A wtim, zwidky ja znaju, moźe, chto-nebud' z nych i widczuw nedobre, a jak ce moźna pojasnyty tym, chto tut ne buw? Ałe ty ź to mene choc triszky rozumiesz?

Wona dywylasia na mene wprytuł zełenymy oczyma, a ja wahawsia i, powahawsyś, zbrechaw:

— Ne zowsim. Tobto, zwyczajno, w czomuś ty taky prawa... Tysza, poroźne-
cza...

¹¹ Tut u znaczeni: jaka wbywaje use żywe.

— Ot baczysz, — skazała wona, — nawiť ty ne rozumiesz. Nu harazd, hodi pro ce. — Wona siła na stił nawproty mene i raptom, tyćnuwszy mene palcem u szczoku, zasmijałaś. — Wybałakałaś, i jakoś polehszało. Z Komowym, sam rozumiesz, ne rozhoworyszsia, a do Wandera kraszczze z tym i ne potykatysia — zhnojiť u medwidsiku...

Naprużennia, szczo skowuwało jiji, ta j mene teź, widrazu ź spało, i rozmowa peretworyłasia na ľehku bałakanynu. Ja poskarżywsia jij na wczoraszni nepryjemnosti z robotamy, rozpowiw, jak Wadyk kupawsia odyn u ciłomu okeani, i spytał, jak prosuwajuťsia kwartyrjerni sprawy. Majka widpowiła, szczo wony poznaczyły czotyry miscia dla stijbyszcz, miscia zahałom harni, j za inszych riwnych umow bud'jakyj pantiäneć iz zadowoľenniam prowiw by tut use swoje źyttia, ałe, oskilky wsia cia wyhadka odnakowo pryreczena, osobływo howoryty nema pro szczo. Ja naha-daw Majci, szczo wona zawźdy wyrizniałasia pryrodnym skeptycyzmom i szczo skeptycyzm cej daľeko ne zawźdy wyprawdowuwaw sebe. Majka zapereczyła, szczo zaraz jdeťsia uźe ne pro pryrodnij skeptycyzm, a pro skeptycyzm pryrody, i szczo ja — wzałali sałaha, malok i, po suti, maw by stojaty pered neju, doswidczenoju Majkoju, po stijci «strunko». Todi ja skazaw jij, szczo sprawdi doswidczena ludyna nikoły ne stane spereczatysia z kibertechnikom, bo kibertechnik je na korabli tijeju wissiu, dowkoła jakoji, wlasne, widbuwajeťsia uweś kołoworot źyttia. Majka zauwa-żyła, szczo bilszist' oseb obertannia je, na probu, poniattiamy ujawnymy, ne bilsz jak geometrycznymy misciamy toczok... Potim my poczaly supereczku, czy je riznycia miź poniattiamy «wiś obertannia» ta «wiś kołoworotu», słowom, my terewenyły, i zboku, woczewyd', ce wyhladało dosyť myło, ałe ne znaju, pro szczo tam u cej czas dumala Majka, a ja osobysto druhym planom weś czas prykydaw, czy ne zajniatysia meni zaraz profilaktykoju wsich system zabezpeczennia bezpeky. Szczoprawda, systemy ci były rozrachowani na nebezpeku biōlogicznu, i nemoźlywo buło ska-zaty, czy pidchodiať wony proty nebezpeky nekrotycznoji, ałe pry wsiomu ciomu bereženoho boh bereže, pid ľeżaczyj kamiń woda ne tecze, ta j uzahali: tychsze ji-desz — dali budeš.

Słowom, koły Majka poczala pozichaty i skarżytytsia na nedosypannia, ja wid-prawyw jiji podrimaty pered obidom, a sam perszym diłom poliz u bibliōteku, roz-szukaw tłumacznyj słownyk i pohlanuw, szczo take «nekrotycznyj». Tłumaczenia sprawyło na mene hnitiucze wraźennia, i ja wyrisyw poczaty profilaktyku nehajno. Poperednio, szczoprawda ja zabih u rubku pohlanuty, jak praciujuť moji chłopjata, i zastaw tam Wanderchuze same tijeji myti, koły win składow akuratnym stosykom swij ekspertnyj wysnowok. «Zaraz widnesu ce Komowu, — ohołosyw win, poba-czywszy mene, — potim dam podywytytsia Majci, a potim wlasztujemo obhoworennia, jak ty hadajesz? Pokłykaty tebe?» Ja skazaw, szczo pokłykaty, i poperedyw, szczo budu u widsiku zabezpeczennia bezpeky. Win zacikawłeno pohlanuw na mene, ałe niczoho ne skazaw i wyjšow.

Mene pokłykały hodyny czerez dwi. Wanderchuze po interkomu ohołosyw, szczo wysnowok przeczytały wsi człeny komisiji, i zapytał, czy ne choczuhoho pro-czytaty i ja. Ja, zwisno, chotiw by, ta profilaktyka w mene buła same w rozpali, sto-roż-rozwidnyk napołowynu wypatranij, buła zaparka, toź ja widpowiw, szczo, ma-buť, ne czytatymu, a na obhoworennia pryjdu neodminno, szczojno pokinczu zi

sprawamy. «W mene szcze na hodynu roboty, — skazaw ja, — toż obidajte bez mene».

Odnym słowom, koły ja zajawywsia do kajut-kompaniji, obid uže skinczywsia, j obhoworennia poczałoś. Ja wziaw sobi supu, siw u kutoczku, poczaw jisty i słu-chaty.

— Ja ne možu pryjniaty meteorytnu hipotezu zowsim bez zastereżeń, — dokir-ływo howoryw Wanderchuze. — «Pelikany» czudowo zachyszczeni wid meteoryt-noho udaru, Hennadiju. Win by prosto uchyływsia.

— Ne zapereczuju, — widpowidaw Komow, dywłaczyś u stił ta hydływo morszczaczyś. — Ale ujawił sobi, szczo meteorytna ataka stałasiasia w moment wy-chodu korabla z pidprostoru...

— Tak, zwyczajno, — pohodywsia Wanderchuze. — U ciomu wypadku — zwi-sno. Ale jmowirniś!...

— Wy mene dywujete, Jakowe. W korabla wszczent zrujnowanyj rejsowyj dwyhun. Wełyczezna naskrizna dira zi slidamy potużnoho termicznoho wpływu. Ja hadaju, koźnij normalnij ludyni zrozumilo, szczo ce može buty tilky meteoryt.

Wanderchuze maw dosyť-taky neszczasnyj wyhlad.

— Nu... Harazd, — skazaw win. — Nu, nechaj bude po-waszomu... Wy prosto ne rozumijete, Hennadiju, wy ne zorelotczyk... Wy prosto ne rozumijete, naskilky ce małowmowirno. Same w mył wychodu z pidprostoru wełyczeznyj meteoryt weły-czeznoji energii... Ja prosto ne znaju, z czym ce można poriwniaty za nejmowirni-stiu!

— Harazd! Szczo wy proponujete?

Wanderchuze ohlanuw usich, szukajuczy pidtrymky, ta, ne wyjawywszy jiji, promowyw:

— Dobre, nechaj bude tak. Ale ja wse ź taky napolahatymu, szczo formuluwan-nia małowmownyj widtinok. Skażimo: «Nawedeni fakty zmuszujuf prypustyty...»

— «Wysnuwaty», — wyprawyw Komow.

— «Wysnuwaty»? — Wanderchuze nasupywsia. — Ta ni, Hennadiju, jakyj tut može buty wysnowok? Same prypuszczennia! «...prymuszujuf prypustyty, szczo korabel buw uraženýj meteorytom wysokoji energii w moment pojawy z pidpro-storu». Oś tak. Proponuju pohodytyś.

Kilka sekund Komow mirkuwaw, woruszaczy żownamy na wyłyciach, potim skazaw:

— Zhoden. Perechodžu do nastupnoho poprawky.

— Chwyłynoczku, — skazaw Wanderchuze. — A ty, Majko?

Majka znyzała płeczyma.

— Czesno każuczy, ne widczuwaju riznyci. Wzahali-to zhodna.

— Nastupna poprawka, — neterplacze promowyw Komow. — Nam ne treba pytaty dumku bazy, szczo robyty z resztkamy. Ciomu pytanniu wzahali ne misce w ekspertnomu wysnowku. Treba daty speciälnu radiögramu, szczo ostanky pilotiw pokładeni w kontejnery, załyti skłöpłastom i najblyżczym czasom buduť pere-prawłeni na bazu.

— Odnak... — z rozhubłenym wyhladom poczaw Wanderchuze.

— Ja zajmusia cym zawtra, — urwaw joho Komow. — Sam.

— Może, warto było by pochować ich tutaj? — tycho promowała Majka.

— Nie zaprzeczaj, — widziałem żądanie Komow. — To zazwyczaj u takich wypadkach ostanki przesłają się na Ziemię... Szczo? — powróciła do Wanderchuze.

Wanderchuze więc widziałem było, ale pochylił głowę i mówił:

— Niczego.

— Krótko mówiąc, — powiedział Komow, — te pytania proponuję wykluczyć z wniosku. Zgodnie, Jakowe?

— Oczywiście, — odpowiedziała Wanderchuze. — A ty, Majko?

Majka wahalała się, i ja zrozumiałem jej. Jakoś wszędzie widziała nadto więc podłogę. Prawda mówiąc, ja i sam nie wiem, jak to ma wyglądać, ale, na mój rozum, takie pytania nie można wyrażać głosem.

— Oczywiście, — powiedział Komow, niby niczego nie stało się. — Też szkoda przyczyn i okoliczności śmierci pilotów. Akt o rozrywce i fotomateriały mnie całkiem zadowolają, a formułowania ja proponuję takie: «Rozważania trupów świadczą o tym, że śmierć pilotów nastąpiła w wyniku uderzenia statku kosmicznego w powierzchnię planety. Człowiek zginął natychmiast, nie zdążył nawet wyskoczyć z kabiny. Wybratysia z ciała pilota nie było już. Żyłka, natomiast, była żywa jeszcze jakiś czas i namachała się pokładem statku. Śmierć doznała jej już w kabinej kamerze». No a dalej — za waszym tekstem.

— Chm... — odpowiedziała Wanderchuze z wielkim sumieniem. — Czy nie nadto wszędzie kategorię, jak wy mówicie, Hennadiju? Bo że jakkolwiek dotrzymany jest ten sam akt o rozrywce, przy tym jakoś nie zaprzeczacie, że była to prosto nie w stanie doprowadzić do katastrofy.

— Ale że ona tam opowiadała, — chłodno powiedział Komow.

— Ale że sama ona opowiadała... — powiedziałem począwszy Wanderchuze, przytulając rękę do siebie.

— Posłuchajcie, Jakowe, — powiedział Komow. — Niczego nie wiem, na szczo zdana ludźmi w krytycznych okolicznościach. I osobliwie żyłka. Przyhadajcie historię Marty Pristli. Przyhadajcie historię Kulisniczenko. I wzięli przyhadajcie historię, Jakowe.

Nastąpiła przerwa. Wanderchuze siedział z niespodziewanym wyrazem twarzy i bezwzględnie sypkał się za bakiem.

— A mnie jakże nie dyktuje to, że ona opowiadała u koneserów, — powiedziała głosem Majka. — Ja inszemu nie mogę zrozumieć. Czemu więc ster statku? Adż był udar, ludźmi pomija...

— No że jakże... — niepewnie począł Wanderchuze. — To może być. Ahonija, obmacuj rękami pulpę, zaczepię klucz...

— Pytania o ster, — powiedział Komow, — wywołane do rozróżnienia faktów osobliwego znaczenia. Osobliwie że wzięli, że to zagadka nigdy nie będzie rozwiązana... W tym, jakkolwiek to zagadka, a nie przypadkowy zbiór okoliczności. Probowaliśmy. — Winno szybko przebrać rozkazy przed tym arkuszem. — Właśnie, u mnie, zdaję się, nie ma uwag. Ziemia mikroflora i mikrofauna, oczywiście, zginęły, ich śladów, przynajmniej, nie ma... Tak... Osobliwie papiery. Rozbratamy ich — sprawa nie nasza, krzywdy tego, w tym miejscu, szczo my możemy tylko zaszkodzić. Zawsze ja ich konserwujemy i przywieziemy tutaj... Tak! Popow, tutaj je

deszczu po waszj czastyni. Wam widome kibernetyczne obładnannia korabliw typu «Pelikan»?

— Tak, zwyczajno, — skazaw ja, szwydko widsowujuczy тари́ку.

— Bud'te łaskawi, — win perekynuow meni arkusz paperu, — oś spysok usich wyjawłenyh kibermechanizmiw. Perewirte, czy wse tam na miski.

Ja uziaw spysok. Usi wyczikuwalno dywyłysia na mene.

— Tak, — promowyw ja, — mabuť, use na miski. Nawif' iniciätorni rozwidnyky na miski, zazwyczaj jich zawždy nekomplekt... A oś cioho ja ne rozumiju. Szczo take: «Remontnyj robot, pereobładnanyj u szwejne obładnannia»?

— Jakowe, pojasniť, — rozporiadywsia Komow.

Wanderchuze zader hołowu ta wypnuw szczełepu.

— Rozumijesz, Stasiu, — niby u zadumi promowyw win. — Tut ważko szczoś pojasnyty. Prosto remontnyj kiber, peretworenyj u szwejne obładnannia. Na obładnannia, jake szyje, rozumijesz? U kohoś iz nych, mabuť, u žinky, buło deszczu nezwyoczne chobi.

— On wono szczo, — wyhuknuw ja, zdywuwawszyś. — Ale ce toczno — remontnyj kiber?

— Bezumowno, — wpewneno widpowiw Wanderchuze.

— Todi tut pownyj komplekt, — skazaw ja, powertajuczy Komowu spysok. — Prosto naprocud pownyj. Mabuť, wony żodnoho razu ne wysadżuwałyś na ważkych planetach.

— Diakuju, — skazaw Komow. — Koły bude hotowyj czystowyk wysnowku, ja poproszu was pidpysaty rozdił pro wytik uciliłoji kibertechniky.

— Taż wytoku nemaje, — zapereczyw ja.

Komow ne zwernuw na mene uwahy, a Wanderchuze pojasnyw:

— Ce prosto nazwa rozdiłu: «Wytik uciliłoji kibertechniky». Ty pidpyszesz, szczo wytoku nemaje.

— Tak... — promowyw Komow, zbyrajuczy w papku rozkydani arkuszi. — Teper ja duże proszu was, Jakowe, daty wsjomu ciomu ostatocznyj ład, my pidpysze-
moś, i wże siohodni można bude radyruwaty. A zaraz, jakszczo nichto ne maje dodatkowych mirkuwań, ja pidu.

Dodatkowych mirkuwań ne buło, i win piszow. Wanderchuze, ważko zitchnuwszy, pidwiwsia, zważyw na dołoni paczku arkusziw wysnowku, podywywsia na nas, widkynuow hołowu, i takož piszow heť.

— Wander jawno newdowołenyj, — zaznaczyw ja, nakładajuczy na тари́ку печенiu.

— Ja też newdowołena, — kynuła Majka. — Jakoś nehidno wse ce wyszło. Ja ne wmiju pojasnyty, może, ce ja po-dytiaczomu, najiwno... Ale ž musyť-taky buty... Musyť že buty jakaś chwyłyna mowczannia... A tut — raz-dwa, zawertyły-zakrutyły kołeso: roztaszuwannia resztok, wytik kibertechniky, topograficzni parametry... Ťchu! Nemow u szkoli na praktycznych zaniattiach...

Ja ciłkom z neju pohodżuwawsia.

— Taż Komow nikomu ne daje rota roztułyty! — prodowżuwała wona zlisno. — Use jomu zrozumilo, wse jomu oczewydnno, a nasprawdi ne nastilky wse tam zrozumilo. I z meteorytom nezrozumilo, i osoblywo z cym bortżurnałom. I ne wiriu ja,

szczo jomu wse zrozumilo! Meni zdajeſia, win szczoſ zamyslyw, i Wander ce takoz rozumije, tilky ne znaje, jak joho zaczepyty... a moze, wważaje, szczo ce nesuttiewo...

— Moze, ce i sprawdi nesuttiewo... — proburmotiw ja newpewneno.

— A ja j ne kažu, szczo suttiewo! — zapereczyła Majka. — Meni prosto ne podobajeſia, jak powodytſia Komow. Ne rozumiju ja joho. I wzahali win meni ne podobajeſia! Meni pro nioho wsi wucha prodzyżczyły, a ja teper chodžu i rachuju dni, skilky meni z nym praciuwaty załyszylusia... Poky žytymu, z nym ne praciuwatymu!

— Nu, ne tak uze j bahato załyszylusia, — zaspokijlywo poczaw ja, — wsiohona-wsioho jakychoſ tam dwadciał dniw...

Na tomu i rozijſzylusia. Majka piszła dawaty ład swoim wymiriuwanniam i kwartyrjerſkym krokam, a ja pizow u rubku, de na mene czekaw newełyczkyj siurpryz: Tom powidomlaw, szczo zakładku fundamentu zakinczeno, i proponuwaw pryjniaty robotu. Ja nakynuw dochu i pomczaw na budmajdanczyk.

Sonce wże zajszło, sutinky pohustizaly. Dywni tut sutinky — temno-fiöletowi, jak rozwedene czornyło. Misiacia nema, prote duze bahato piwnicznoho siajwa, ta szcze j jakoho! Gigantſki połotnyszczra rajdużnoho switła bezszumno majoriał nad czornym okeanom, zhortajuſia i rozhortajuſia, pošzczuſia i tremtiał, nemow pid witrom, pereływajuſia biłym, zełenym, rożewym i raptom myttiewo zhasajuł, załszywszy w oczach kałamutni kolorowi plamy, a potim znouw zjawlajuſia, i todi znykajuł zori, znykajuł sutinky, wse nawkoło nabuwaje nepryrodných, ale najczyſtiszych koloriw — tuman nad bołotom staje czerwono-synim, ajsberg myhotył u dałyni, nacje bursztynowa bryła, a plażem strimko mczał zełenawi tini.

Luto roztyrajuczy zamerzli szczoj ta nis, ja ohladaw u ciomu dywnomu switli hotowi fundamenty. Tom, jakyj newidstupno suprowodžuwaw mene, pošlužylwo powidomlaw neobchidni cyfry, a koły siajwo zhasało — ne mensz pošlužylwo wmykaw prożektory. I buło tycho, jak na cwyntari, tilky porypuwaw u mene pid nohamy zamerzlyj pisok. Potim ja poczuw hołosy: Majka i Wanderchuze wyjšly podychaty swiżym powitriam i pomyłuwatyſ nebesnoju wystawoju. Majci duze podobalusia piwniczne siajwo — jedyne, szczo jij podobalusia na cij planeti. Ja buw dałeczeńko wid korabla, metriw za sto, i ne baczyw jich, ale hołosy czuw dowoli czitko. Wtim, spoczatku ja słuchaw jich krajem wucha. Majka kazała szczoſ pro uszkodzeni werchivky derew, a Wanderchuze hudiw pro eroziju bortowoji kwaziörhaniky — oczewydno, wony znouw obhoworiuwały pryczyny j obstawyny zahybeli «Pelikana».

Buło w jichnij rozmowi szczoſ dywne. Powtoriju: spoczatku ja ne duze prysłuchawsia i tilky potim zrozumiw, u czomu sprawa. Wony rozmowlały, nemow ne słuchajuczy odne odnoho. Naprykład, Wanderchuze kazaw: «Odyn planetarnyj dwyhun u nych uciliw, inaksze wony prosto ne zumily b manewruwały w atmosferi...» A Majka towkla swoje: «Ni, Jakowe, ne mensz jak pjatnadciał-dwadciał rokiw. Pohlańte na ci napływy...»

Ja spustywsia w odyn iz fundamentiw, szczo ob ohlanuty dno, a koły wyliz, rozmowa stała zwjazniszoju, prote nezrozumiliszoju. Wony niby repetyruwały jakuſ pjesu.

— A ce szcze szczo take? — pytała Majka.

— Ja b skazaw, szczo ce ihraszka, — widpowidaw Wanderchuze.

— I ja też tak skazała b. Ałe nawiszczo?

— Chobi. Niczoho dywnoho, ciłkom poszyrene chobi.

Wse, ce skydałosia na te, jak my weselyłysia na bazi, czekajuczy formuwannia. Wadym, skażimo, ni siło ni wpało kryczaw na wsiu jidalniu: «Kapitan! Pryjmaju riszennia skynuty chwostowu czastynu i jty w pidprostir!» — na szczo jakyj-nebud' dotepnyk ozywawsia: «Wasze riszennia schwaluju, kapitane! Ne zabud'te hołownu czastynu!» — i tak dali.

Utim, cia dywna rozmowa szwydko prypynyłasia. Wyrazno cmoknuła lukowa peretynka, i znowu zapała tysza. Ja ohlanuw ostannij fundament, pochwaływ Toma za choroszu robotu i nakazaw jomu perekluczyty Džeka na nastupnyj etap. Spałachy zhasły, i w raptowij piłmi niczoho ne buło wydno, krim bortowych wohniw mojih kiberiw. Widczuwajuczy, szczo kinczyk mohu nosa ot-ot widpade, ja pidtiupcem pidbih do korabla, namacaw peretynku j zapłyhnuw u keson. Keson — ce czudowo. Ce odne z najprekrasniszych prymiszczeń na korabli, jake daruje tobi sołodke widczuttia domiwky: powernuwsia dodomu, w ridne, tepłe, zachyszczene, z czużoho, kryżanoho, zahrožywoho. Z piłmy u switło. Ja skynuw dochu i, na chodu krekczaczy ta roztyrajuczy dołoni, ruszyw do rubky.

Wanderchuze wže sydiw tam, obkładenyj swojimy papirciamy i, skorbotno schyływszy hołowu, perepysuwaw naczysto nastupnu storinku wysnowku. Szyfruwalna maszynka żwawo strekotila pid johu palciamy.

— A moji chłopczyky wže skinczyły fundament, — pochwaływsia.

— Uhu, — widhuknuwsia Wanderchuze.

— A szczo u was tam za ihraszky? — zapytaw ja.

— Ihraszky... — rozhubłeno powtoryw Wanderchuze. — Ihraszky? — perepytaw win, ne perestajuczy strekotity maszynkoju. — Ach, ihraszky... — Win widkław hotowyj arkusz i wziaw inszyj.

Ja trochy zaczekaw i nahadaw:

— Tak szczo ce za ihraszky?

— Szczo ce za ihraszky... — znacuszczym hołosom powtoryw Wanderchuze i, zaderszy hołowu, hlanuw na mene. — Ty tak stawysz pytania? Ce, baczysz... A wzahali, chto johu znaje, szczo ce za ihraszky. Tam, na «Pelikani»... Wybacz, Stasiu, ja spoczatku zakinczu...

Ja nawszpyńky projszow do swoho pulta, posteżyw trochy za robotuju Džeka, kotryj poczaw uže buduwaty stiny meteostanciji, a potim, tak samo nawszpyńky, wyjszow iz rubky j ruszyw do Majky.

Wse oswitłennia, jake tilky buło w Majczynij kajuti, buło wwimknene, a sama wona sydiła po-turećkomu na liżku i też buła zajniata. Na stoli, na liżku, na pidłozu rozstyłałyś prostyradła-skłejky, karty, kro ki¹², rozsuneni harmoszky aerofotografij, naczerky i zapysy, i Majka po czerzi wse ce perehladała, robyła jakis poznaczkyy, inkoły chapałasia za łupu, a inkoły — za plaszku z sokom, szczo stojała na stilci porucz. Posposterihawszy za neju jakyjś czas, ja wybraw moment, koły plaszka z

¹² **Kroki** — naszwydku zrobłenyj malunok, kresłennia; plan miscewosti, nakresłenyj na oko, bez popередnioho wymiriuwannia.

sokom załyszyla stieć, i wsiwsia na stieć sam, toż koły Majka, ne dywłaczyś, powernuła plaszku nazad, to pociłyła meni priamisińko u prostiahnenu ruku.

— Diakuju, — skazaw ja i widsiorbnuw.

Majka pidweła hołowu.

— A, ce ty? — promowyla wona nezadowołeno. — Tobi czoho?

— Prosto zajszow, — widpowiw ja dobroduszno. — Nahulałasia?

— I ne dumala, — zapereczyła wona, zabyrajuczy w mene plaszku. — Sydžu jak proklata, wczora wweczeri ne praciuwala, nazbyrałasia tut wsiaczyny... Jake tam hulannia!

Wona powernuła meni plaszku, ja maszynalno widsiorbnuw, widczuwajuczy jakuś trywohu, i tut z mojich oczej niby połuda spała: Majka buła wdiahnuta podomaszniomu, u swoju ulubłenu puchnastu koftu i szorty, na jiji hołowi buła chustka, i wołossia pid neju buło wołohym.

— Ty buła w duszi? — tupo zapytaw ja.

Wona szczoś widpowiła, ta ja j tak use zrozumiw. Ja pidwiwsia. Ja akuratno postawyw plaszku na stieć. Ja proburmotiw szczoś, ne pamjataju — szczo. Jakymoś czynom ja opynywsia u korydori, potim u swojij kajuti, zahasyw nawiszczos werchne switło, uwimknuw nawiszczos nicznychok, lih na liżko i powernuwsia oblyczciam do stiny. Mene znowu trusyło. Pamjataju, w hołowi mojj krutyłyś jakiś urywczasti dumky, szczoś na zrazok: «Teper uże sprawdi wse propało, wse darma, wse ostatoczno i bezpoworotno». Ja spijmaw sebe na tomu, szczo znowu prysłuchajusia. I ja znowu szczoś czuw, szczoś nedoładne. Todi ja rwuczko pidniawsia, poliz u nicznyj stołyk, uziaw pigułku snodijnoho j pokław pid jazyk. Potim ja znowu lig. Po stinach tupotiły jaszczirky, zatinena stela powilno powertałas, nicznyk to zowsim zhasaw, to rozhoraiwsia nesterpno jaskrawo, muchy, hynuczy, zawziato zudiły po kutkach. Zdajełsia, prychodyła Majka, dywyłas na mene z turbotoju, czymoś ukryła i znykła, a potim zjawywsia Wadyk, usiwsia meni w nohach i skazaw serdyto: «Czoho ty tut wyleżujeszcia? Ciła komisija tebe czekaje, a ty rozligsia». — «Ta ty hołosnisze howory, — skazała jomu Ninon, — u nioho szczoś iz wuchamy, win ne czuje». Ja zobrazyw na fiziönomiji kamjanu minu i skazaw, szczo wse ce majacznia. Ja pidwiwsia, i wsi razem my wwijszły w rozbytyj «Pelikan», usia organika w niomu rozpałas i stojaw hostryj naszatyrnyj zapach, jak todi w korydori. Ta ce buw ne zowsim «Pelikan», skorisze za wse ce buw budmajdanczyk, koposzyłsia moji chłopjata, posadoczna smuha dywowożno wybłyskuwała pid soncem, i ja wse bojawsia, szczo Tom najide na dwi mumiji, jaki leżały wpoperek, tobtto ce wsi dumaly, szczo mumiji, a nasprawdi to buły Komow i Wanderchuze, tilky treba buło, szczob cioho nichto ne pomityw, bo wony rozmowlały, a czuw jich tilky ja. Ta wid Majky ne schowajeszcia. «Chiba wy ne baczyte, szczo jomu pohano?» — dokirływo skazała wona j poklała meni na rot i na nis chustoczku, zmoczeniu w naszatyrnomu spyrti. Ja mało ne zadychnuwsia, zatrusyw hołowoju i siw na liżku.

Oczy w mene buły rozpluszczeni, j u switli nicznyka ja widrazu pobaczyw pered soboju ludynu. Wona stojała bila samoho liżka i, nachyływszyś, uważno dywyłasia meni prosto w oblyczczia. U słabkomu switli wona zdawałasia temnoju, majże czor-noju — prymarna skosoboczena postać bez oblyczczia, newyrazna, bez czitkych konturiw, i takyj samyj newyraznyj, neczitkyj widbłyk leżaw u neji na hrudiach i

na pleczi.

Wże toczno znajuczy, czym ce skinczyťsia, ja prostiah do neji ruku, prote moja ruka projszła kriź neji, nacze kriź powitria, a wona zakołychałasia, poczała tanuty i czerez kilka sekund bezslidno znykła. Ja widkynuwsia na spynu ta zapluszczyw oczi. A wy znajete, szczo w aźyrskocho deja pid samym nosom gula?¹³ Pid sami-sińkym nosom... Ja buw mokryj niby mysza, i meni buło nesterpno hariacze, ja majże zadychawsia.

¹³ Fraza iz powisti M. Hohola «Notatky bożewilnoho».

ROZDIEŁ IV

PRYMARY TA LUDY

Ja prokynuwsia pizno, z waŕkoju hołowoju i z twerdym namirom widrazu ŕ pislã snidanku usamitnytysia de-nebud' iz Wanderchuze j wykłasty jomu wse. Zda-jeŕsia, niokoły u swojemu ŕytti ja ne poczuwawsia takim neszczasnym. Use buło zakinczeno dla mene, tomu ja nawiŕ ne staw robyty zariadku, a prosto pryjniaw posy-łenyj iönnyj dusz i pobriw do kajut-kompaniji. Wŕe na porozi ja uswidomyw, szczo wczora wweczeri czerez usi moji nepryjemnosti ja heŕ zabuw widdaty kuchariu rozporiadŕzenia stosowno snidanku, i ce mene ostateczno dokonało. Proburmowiwszy jakeŕ nerozbirływe prywitannia i widczuwajuczy, szczo wid horia ta soromu poczerwoniw nacze warenyj rak, ja wsiwsia na swoje misce i pochmurowo ohlanuw stił, namahajuczyŕ ni z kym ne zustriczatyŕ pohladom. Trapeza buła, priamo skaŕem, monastyŕska, posłusznyŕka buła trapeza. Wsi charczuwałyŕ czornym chlibom i mołokom. Wanderchuze posypaw swij kuseń sillu. Majka pomastyła swij szmat masłom. Komow ŕuwaw chlib usuchomjatku, nawiŕ ne torkajuczyŕ do mołoka.

Ja ne maw ani najmenschoho apetytu — podumaty buło straszno ŕuwaty szczo-nebud'. Ja wziaw sobi sklanku mołoka, widsiorbnuw. Bokowym zorom ja baczyw, szczo Majka dywyŕsia na mene i szczo jiy duŕe kortyŕ zapytaty, szczo zi mnoju wzhali. Odnak wona niczoho ne zapytała, a Wanderchuze poczaw bahatosliwno rozumuwaty, jaka ce z medyczojy toczky zoru korysna ricz — rozwantaŕuwalnyj deń, i jak dobre, szczo w nas siohodni same takyj snidanok, a ne jakyj-nebud' inszyj. Win u podrobyciach pojasnyw nam, szczo take pist i szczo take wełykyj pist, i z powahoju widhuknuwsia pro rannich chrystyjan, kotri dobre znały swoju sprawu. Zarazom win rozpowiw nam, szczo take masnycia, ta, wtim, dosyŕ skoro widczuw, szczo nadto zachoplujesia opysom młynciw z ikroju, z bałykom, iz siomgoju ta inszoju smakotoju, obirwaw sebe j poczaw deszczu utrudneno rozprawlaty bakenbardy. Rozmowa ne wjazalaŕ. Ja trywoŕywsia za sebe, Majka trywoŕyłaŕsia za mene. Szczo ŕ do Komowa, to win znowu, jak i wczora, buw jawno ne w swojij tariłci. Oczu w nioho poczerwoniły, win zdebilzoho dywywsia u stił, prote czas wid czasu pidijmaw hołowu j ozyrawsia, nacze chtoŕ joho hukaw. Win strach skilky nakryszyw nawkoło sebe chliba i prodowŕuwaw kryszyty, tak szczo meni zakortiło wdaryty joho po rukach, jak małeńkoho. Tak my j sydiły ŕurływoju kompanijeju, a bidnyj Wanderchuze iz sył wybywawsia, namahajuczyŕ nas rozwijaty.

Win same ponewiriawsia z jakojuŕ dowŕełeznoju sumnoju istorijeju, jaku wyhaduwaw na chodu i nijak ne mih wyhadaty do kincia, jak raptom Komow wydaw dywnyj stysnutyj zwuk, nacze suchyj szmatok chliba staw jomu nareszti poperek horła. Ja pohlanuw na nioho czerez stił izlakawsia. Komow sydiw priamyj, uchopywszy oboma rukamy za kraj stilnyci, czerwoni oczu joho wylizły z orbit, win dywywsia kudyŕ powz mene i strimko blidnuw. Ja obernuwsia. Ja zawmer. Bila stiny, miŕ filmotekoju i szachowym stołykom, stojała moja nedawnia prymara.

Teper ja baczyw jiji dosyŕ czitko. Ce buła ludyna, u bud'-jakomu wypadku — humanojid, małeńkyj, chudiuszczyj, heŕ hołyj. Szkira joho buła temna, majŕe

czorna, i błyszcząca, nacze wkryta olijeju. Obłyczczia joho ja ne rozhlediw czy ne zapamjataw, ale meni widrazu kynuloś u wiczi, jak i w mojemu nicznomu zachitti, szczo cia ludynka buła wsia jakaś skosoboczena i nacze rozmyta. I szcze — oczci: wełyki, temni, zowsim neruchomi, slipi, jak u statuji.

— Tak on że win! On win! — harknuw Komow.

Win pokazuwaw palcem u zowsim inszyj bik, i tam u mene na oczach prosto z powitria wynykła nowa postać. Ce buła ta sama zastyhła łyskucza prymara, ale teper wona zastyhła u strimkomu rywku, na bihu, jak fotografija spryntera na starti. I w tu ż mył Majka kynuloś jij w nohy. Z hurkotom poletilo wbik krisło, Majka z wojowniczym łementom proskoczyła kriż maru i wrizałasia w ekran wideofona. Ja szcze wstyh pomityty, jak mara zakoływałaś i poczała tanuty, a Komow uże kryczaw:

— Dweri! Dweri!

I ja pobaczyw: chtoś małeńkyj, biłyj i matowyj, nacze stina kajut-kompaniji, zihnuwszy u neczutnomu bihu, prosłyznuw u dweri j znyk u korydori. I todi ja kynuwsia za nym.

Teper pro ce sorom zhaduwały, ale todi meni buło zowsim bajduże, szczo ce za istota, zwidky wona, czomu wona tut i nawiszczo, — ja widczuwaw tilky bezmirne połehszennia, wże rozumijuczy, szczo wid cijeji chwyłyny bezpoworotno zakinczyłyśia wsi moji żachy ta strachy, i szcze ja widczuwaw pałke bażannia nazdohnaty, schopyty, skrutyty i pryťahnuty.

U dweriach ja zitknuwsia z Komowym, zbyw joho z nih, spitknuwsia ob nioho, probihsia korydorom nawkaraczky. Korydor buw uże poroźnij, tilky rizko i znajomo pachło naszatyrynym spyrtom, pozadu szczoś kryczaw Komow, dribno wystukuwały pidbory. Ja pidskoczyw, promczaw czerez keson, pirnuw u luk, jakyj szcze ne wstyh zarosty peretyńkoju, i wyletiw nazowni, w buzkowe siajwo soncia.

Ja widrazu pomityw joho. Win bih do budmajdancyka, bih łehko, łed' torakuczyś zamerzłoho pisku bosymy nohamy, win buw takyj samyj skosoboczennyj i jakos dywno ruchaw na bihu rozwedeny my liktiamy, ale teper win buw ne temnyj i ne matowo-biłyj, a switło-buzkowyj, i sonce widswiczuwało na joho chudych pęczach i bokach. Win bih prosto na mojih kiberiw, i ja spowilnyw krok, spodiwajuczyś, szczo zaraz win zlakajeśsia i powerne praworucz abo liworucz. Prote win ne zlakawsia, win proskoczyw u desiatioch krokach wid Toma, i ja oczam swoim ne powiryw, kołycej wełyczawyj dureń w wiczływo prosygnalyw jomu zwyczajne «czekaju nakaziw».

— Do bołota! — zachłynawsia pozadu hołos Majky. — Prytyskaj joho do bołota!

Małeńkyj aborygen i tak bih u napriami bołota. Bihaty, treba skazaty, win umiw, i widstań miż namy skoroczowałaśia dosyť powilno. Witer swystiw u mojih wuchach, zdaleka szczoś kryczaw Komow, ale joho perekrykuwała Majka.

— Liwisze, liwisze bery! — azartno łementowała wona.

Ja wziaw liwisze, wystrybnuw na posadocznu smuhu, na wże hotowu dilanku, riwnu, z duże zrucznoju rubczastoju powerchneju, i tut sprawa u mene pizła kraszczce — ja poczaw nazdohaniaty. «Ne wtecesz, — twerdyw ja pro sebe, — ni,

brate, teper ne wteczesz. Ty meni za vse widpowisy...» Ja dywywsia ne widrywajuczyś, jak win szwydko praciuje łopatkamy, na myhotływi holi nohy, na kłoczczia pary, szczo lętiła z-za joho płeczej. Ja dohaniaw i widczuwaw triümf. Smuha zakinczuwałaśia, ta do siroji zawołoky nad bołotom załyszałasia krokiw sto, i ja nazdohaniaw.

Dobihszy do kraju triasowyny, do pochmyrych netriw karłykoweji trostyny, win zupynywsia. Kilka sekund win stojaw nacze w neriszuczosti, potim hlanuw na mene czerez płecze, i ja znowu pobaczyw joho wełyki temni oczi, nijaki ne zastyhli, a nawpaky, duże żwawi i nawet niby usmichneni, aż raptom win prysiw nawpoczipy, obchopyw rukamy kolina i pokotywsia. Ja nawet ne widrazu zrozumiw, szczo stałasia. Szczojno stojała ludyna, dywna ludyna, mabuť, i ne ludyna zowsim, ale zowni vse-taky ludyna, i raptom ludyny ne stało, a po triasowyni, czerez neprochidne bezdonne drahowynnia, kotyťsia, rozbryzkujuczy bahniuku i kałamutnu wodu, jakyjś nedoładnyj siryj kołobok. Ta szcze j jak kotyťsia! Ja ne wstyh dobihty do bereha, a win wże znyk za kłoczcziam tumanu, i tilky czuwsia zwidty, z-za siruwatoji zawołoky, zatychajuczyj szurchit, splešky i toneńkyj pronyzływyj swyst.

Z tupotom prybihła Majka i zupynyłaś porucz, ważko dychajuczy.

— Wtik, — konstatuwała wona z prykristiu.

— Wtik, — skazaw ja.

Kilka sekund my stojały, wdywłajuczyś u kałamutni kłubni tumanu. Potim Majka wyterła z łoba pit i promowyla:

— Ja wid baby wtik, ja wid dida wtik...

— A wid tebe, kwartyrjere, i tym pacze wteczu, — dodawsia i ozyrnuwsia.

Tak. Durni, znaczyť, bihały, a rozumni, sami rozumijete, stojały i dywyłysia. My z Majkoju buły wdwoch. Małeńki postati Komowa ta Wanderchuze temniły bila korabla.

— A niczohęńka probiżka wyjszła, — promowyla Majka, też dywłaczyś u bik korabla. — Kilometriw try, ne mensze, jak wy hadajete, kapitane?

— Zhoden z wamy, kapitane, — widhuknuwsia ja.

— Słuchaj, — zadumływo skazała Majka. — A może, ce vse nam prywydiłoś?

Ja zhrib jiji za płeczi. Widczuttia swobody, zdorowja, zachwatu, widczuttia wełyczeznych siajływych perspektyw z nowoju syłoju wybuchnuło w meni.

— Szczo ty w ciomu rozumiesz, sałażko! — harknuw ja, mało ne płaczuczy wid szczastia i trusiaczy jiji szczosyły. — Szczo ty rozumiesz u halucynacijach! I ne treba tobi niczoho rozumity! Żywy szczastywo i ni pro szczo take ne zamyslujśia!

Majka rozhubłeno łupała na mene oczyma, namahałasia wyrwatysia, ' a ja trusnuw jiji naostanok dobiacze, obchopyw za płeczi i potiah do korabla.

— Zaczekaj, — słabko widbywałaśia spantęlyczena Majka. — Czoho ty, sprawdi... Ta widpusty ty mene, szczo ce za telaczi niźnosti?

— Chodimo, chodimo, — prymowlaw ja. — Jdemo! Zaraz nam ulubłeneć doktora Mbohy włomyť — czuje moje serce, szczo darma my zatijały ciu bihanynu, ne mały my jiji zatiwaty...

Majka rywkom zwilnyłasia, postojała sekundu, potim prysiła nawpoczipy, nachyłyła hołowu i, obchopywszy kolina rukamy, chytnułasia wpered.

— Ni, — skazała wona, znowu wypriamlajuczyś. — Cioho ja ne rozumiju.

— I ne treba, — widpowiw ja. — Komow nam use pojasnyť. Spoczatku dasť nam proczuchana, bo Ź my jomu kontakt zirwały, a potom use Ź taky pojasnyť...

— Słuchaj, chołodno! — skazała Majka, pidstrybnuwszy na miski. — Biżymo?

I my pobihły. Mij perszyj zachwat mynuw, i ja poczaw uswidomluwaty, szczo Ź use-taky stałosia. Wychodyło, szczo planeta taky zasełena! Ta szcze j jak zasełena — krupni ludynopodibni stworinnia, może, nawiť rozumni, może, nawiť cywilizowani...

— Stasiu, — skazała Majka na bihu, — a może, ce pantiäneć?

— Zwidky? — zdywuwawsia ja.

— Nu... Mało tam zwidky... My Ź ne znajemo wsich detałej proektu. Może, perekydanna wże poczałoś.

— Ta ni, — skazaw ja. — Ne schożyj win na pantiäncia. Pantiänci wysoki na zrist, czerwonoszkiri... Okrim toho, wony odiahneni, czort zabyraj, a cej zowsim hołyj!

My zupynyłysia pered lukom, i ja propustyw Majku wpered.

— Br-r-r! — wymowyla wona, roztyrajuczy płeczci. — Nu szczo, chodimo distawaty proczuchana.

— Piwmetrowoho, — skazaw ja.

— Dobre zmaszczenoho, — skazała Majka.

— Simdesiat pjať milimetriw u diämetri, — skazaw ja.

My krad'koma opynyłysia w rubci, ta załszytyś nepomiczenymy nam ne wdałosia. Nas czekały. Komow chodyw po rubci, zakławszy ruki za spynu, a Wanderchuze, dywłaczyś u prostir i wypnuwszy szczełepu, namotuwwaw swoji bakenbardy: prawyj na pałec prawoji ruki, a liwyj — na pałec liwoji. Pobaczywszy nas, Komow zupynywsia, ałe Majka ne dała jomu zahoworyty.

— Wtik, — diłowyto dopowila wona. — Wtik prostisińko czerez triasowynu, pryczomu w dosyť nezwyczynj sposib...

— Pomowczyť, — pererwaw jiji Komow.

«Zaraz poczneťsia», — podumaw ja, zazdałehid' nałasztowujuczyś na widbrykuwanna ta widłajuwanna. Ałe ne whadaw. Komow nakazaw nam sisty, wsiwsia sam i zwernuwsia priamo do mene:

— Ja was słuchaju, Popow. Rozpowidajte vse. Do najmniejszych podrobycť.

Cikawo, szczo ja nawiť ne zdywuwawsia. Taka postanowka pytannia zdałasia meni całkom pryrodnoju. I ja rozpowiw use — pro szurchit, pro zapach, pro dytjaczyj płacz, pro kryky Źinky, pro dywnyj diäłog uczora wweczeri i pro czornu maru siohodni wnoczi. Majka słuchała mene, rozziawywszy rota, Wanderchuze chmurniszaw i dokirływo chytaw hołowoju, a Komow ne widrywajuczyś dywywsia meni w łyce — prymrużeni oczi joho znowu były pylni ta chołodni, oblyczczia potwerduszało, win pokusuwwaw nyźniu hubu i czas wid czasu naprużeno splitaw palci, chrustiaczy sugłobamy. Koły ja zakinczyw, zapala tysza. Potim Komow zapytaw:

— Wy wpewneni, szczo ce płakała dytyna?

— T-tak... Prynajmni, duże schoże...

Wanderchuze szumno perewiw duch i popłeskaw dołoneju po pidłokitnyku krisła.

— I ty vse ce wytrymaw! — promowyla perelakano Majka. — Bidnyj Stasyk!

— Muszu tobi skazaty, Stasiu... — perekonływo poczaw Wanderchuze, ale Komow perebyw joho.

— A kaminnia? — zapytaw win.

— Szczo — kaminnia? — ne zrozumiw ja.

— Zwidky wzięłosa kaminnia?

— Ce na budmajdanczyku? Kibery natiahaly, mabuť. Do czoho ce tut?

— Zwidky kibery mohły wzięty kaminnia?

— N-nu... — poczaw ja ta zamowk. Sprawdi, zwidky?

— Nawkruh piszczanyj plaż. Żodnoho kaminczyka. Kibery z majdanczyka ne widłuczalyśia. Zwidky ż na smuzi kameni i zwidky na smuzi suczczia? — Win ohlanuw nas i usmichnuwsia. — Wse ce rytoryczni zapytannia, zwisno. Možu dodaty, szczo w nas za kormoju, prosto pid majakom ciłyj rozsyp kameniw. Duże cikasowyj rozsyp. Možu takož dodaty... Darujte, wy zakinczyły, Stasiu? Diakuju. A teper posłuchajte, szczo buło zi mnoju.

Komowu, wyjawlajeśsia, też buło nepereływky. Szczoprawda, wyprobowuwannia w nioho buły deszczo inszoho rodu. Proba intelektu. Nastupnoho dnia pisla prybuttia, zapuskajuczy w ozero pantiänśku rybu, win pomityw za dwadciať krokiw wid sebe nezwyčajnu jaskrawo-czerwonu plamu, szczo rozplywłasia i znykła szcze do toho, jak win wyrisyw nablyztyś. Nastupnoho dnia na samisińkij werchiwci wysoty 12 win wyjawyw zdochłu rybu, jawno z tijeji, szczo buła zapuszana naperedodni. Pid ranok czetwertoho dnia win prokynuwsia z czitkym widczuttiam, szczo w kajuti je chtoś storonnij. Storonnioho ne wyjawyłoś, ale Komowu poczułoś, jak iz kłacanniam łopnuła lukowa peretynka. Wyjšowszy z korabla, win wyjawyw, popersze, rozsyp kaminnia bila kormy, a po-druhe, kaminnia j oberemky suczkiw na budmajdanczyku. Pisla rozmowy zi mnoju win ostatoczno utwerdywsia w dumci, szczo w okołyciach korabla kojiśsia szczoś nedobre. Win uże buw majże wpewnenyj, szczo poszukowi grupy nedohladyły jakyjś duże ważywyj faktor, szczo dije na planeti, i tilky hłyboka perekonanist' u tomu, szczo nemożywo buło by prohledity rozumne żyttia, utrymuwała joho win najriszucziszich krokiw. Win tilky wżyw usich zachodiw, aby rajon diji naszoji grupy ne staw objektom naszestia «zacikawłenyh łajdakiw». Same tomu win z usich sył namahawsia sformuluwaty ekspertnyj wysnowok takim czynom, szczob win ne wykłykaw ani najmenszoji pidozry. Miż tym mij zbudżeno-pryhniczenyj stan czudowo pidtwerdżuwaw joho poperednij wysnowok pro te, szczo newidomi istoty zdatni pronykaty w korabel. Win poczaw czekaty cioho pronyknennia i doczekawsia joho siohodni wranci.

— Reziumuju, — ohołosyw win, nemow czytajuczy lėkciju. — Prynajmni cej rajon planety, wsuperecz danym poperednich doslidżeń, zasełenyj krupnymy chrebetnymy, do toho ż je wsi pidstawy hadaty, szczo ci istoty rozumni. Ce, mabuť, trohłodyty, prystosowani do żyttia w pidzemnych porožneczach. Sudiaczy z toho, szczo my baczyły na własni occhi, anatomiczno serednij aborygen nahaduje ludynu, wołodije jaskrawo wyrażenoju zdatnistiu do mimikriji, a krim toho, wirohidno, same czerez ce — zdatnistiu do widtworiuwannia zachysno-widwolikajuczych fantomiw. Muszu skazaty, szczo dla krupnych chrebetnych taka zdatnist' buła zaznaczena łysze w dejakych hryzuniw na Pandori, na Zemli ż cijegu zdatnistiu nadiłeni dejaki wydy hołowonohych moluskiw. A teper ja chotiw by osobływo pidkresłyty, szczo,

nezważajuczy na ci neludski ta j uzahali na nehumanoidni vlastywesti, tutesznij aborygen ne tilky w anatomicznomu, a j u fiziologicznomu ta, zokrema, w nejrologicznomu widnoszenni nejmwirno, nebuwało blyżkyj do zemnoji ludyny. Ja zakinczyw.

— Jak — zakinczyły? — schopywsia ja, zlakawszyś. — A moji hołosy? Znaczył, halucynaciji były?

Komow usmichnuwsia.

— Zaspokojtesia, Stasiu, — skazaw win. — Iz wamy wse harazd. Waszi «hołosy» ľehko pojasniujuťsia, jakszczo prypustyty, szczo budowa jichnioho hołosowoho aparatu identyczna naszomu. Schożist' hołosowoho aparatu plus rozwynena zdatnist' do imitaciji, plus hipertrofowana fonetyczna pamjať...

— Zaczekajte, — skazała Majka. — Ja rozumiju, wony mohły pidśluchaty nashi rozmowy, aľe Ź jak Źinoczyj hołos?

Komow kywnuw.

— Tak, dowodyťsia prypuskaty, szczo wony były prysutni pid czas ahoniji.

Majka pryswysnuła.

— Nadto wże chytromudro, — burкнуła wona z sumniwom.

— Zaproponujcie insze pojasnennia, — chołodno zapereczyw Komow. — Utim, imowirno, my nezabarom diznajemoś imena zahybłych. Jakszczo pilota zwały Oľeksandrom...

— Nu dobre, — skazaw ja. — A dytyna płakała?..

— A wy wpewneni, szczo ce płakała dytyna?

— A z czym ce można spłutaty?

Komow utupywsia w mene, micno prytysnuw palcem werchniu hubu i raptom pryhłuszeno zahawkaw. Same zahawkaw — inszoho słowa ja ne pidberu.

— Szczo ce buło? — zapytaw win. — Sobaka?

— Schoże, — skazaw ja z powahoju.

— Tak ot, ce ja promowyw frazu na odnij z howirowk Łeonidy.

Ja buw pryhołomszenyj. Majka teŹ. Jakyjś czas my mowczyły. Wse buło bezsumniwno tak, jak win kazaw. Use pojasniuwałosia, wse wychodyło duŹe wytonczeno, aľe... Buło, zwisno, duŹe pryjemno uswidomluwaty, szczo wsi strachy załyšyťsia pozadu i szczo same naszij grupi poszczastyło widkryty szcze odnu humanoidnu rasu. Odnak razem z tym ce oznaczało najriszucziszu zminu w naszych dolach. Ta j ne tilky w naszych. Po-persze, neozbrojenym okom buło wydno, szczo proektowi «Kowczeh» kineć. Planeta zasałena, dowedeťsia szukaty dla pantianciw inszu. Po-druhe, jakszczo ostateczno zjasujeťsia, szczo aborygeny rozumni, nas, napewno, widrazu Ź «poprosiať» zwidsy, a zamist' nas siudy prybude Komisija z kontaktiw. Usi ci mirkuwannia były oczewydnymy ne ľysze dla mene, zwyczajno, a j dla inszych. Wanderchuze zasmuczeno smyknuw sebe za bakenbardy i skazaw:

— Czomu Ź same rozumni? Po-mojemu, poky szczo nizwidky ne wypływaje, szczo wony neodminno rozumni, wy jak hadajete, Hennadiju?

— Ja ne stwerdŹuju, szczo wony neodminno rozumni, — zapereczyw Komow. — Ja skazaw tilky: je wsi pidstawy dla takych prypuszczeń.

— Nu jaki Ź ce taki wsi pidstawy? — ne perestawaw zasmuczuwatysia Wanderchuze. Nadto wże ne chotiłosia jomu pokydaty nasydŹene misce. Buła w nioho

taka widoma słabkiś' — lubow do nasydżenych misć. — Szczo ce za wsi pidstawy? Zownisznij wyhlad chiba szczo...

— Sprawa ne tilky w anatomiji, — skazaw Komow. — Kaminnia pid majakom roztaszowane u jawnomu poriadku, ce jakiś znaky. Kaminnia ta hilla na posadocznij smuzi... Ja ne chocz u niczoho twerdyty kategoryczno, ale wse ce duże schoże na sprobu wwijty w kontakt, zdzijsniuwanu humanojidamy z perwisnoju kulturoju. Tajemna rozwidka j wodnoczas czy to darunky, czy to poperedżennia...

— Tak, schoże na te, — proburmotiw Wanderchuze i wpaw u prostraciju.

Znowu zapała mowczanka, potim Majka tycheńko zapytała:

— A z czoho wypływaje, szczo wony tak uże osobływo błyżki do nas swojeju fiziologicznoju i nerwowoju organizacijeju?

Komow zadowołeno pokywaw.

— Tut my majemo tilky nepriami prypuszczennia, — skazaw win. — Ale ce dosyť wahomi prypuszczennia. Po-persze, aborygeny zdatni pronykaty w korabel. Korabel jich wpuskaje. Dla poriwniannia nahadaju, szczo ni tagorciu, ni nawiť pantiänciu, pry wsij jichnij schożosti z ludynoju, lukowu peretyнку ne zdołaty. Luk prosto ne rozczynyťsia pered nym...

Tuji' ja plesnuw sebe po łobi.

— Czort zabyraj! Znaczyť, usi moji kibery buły w ciłkowytij sprawnosti! Prosto aborygeny, napewne, bihały pered Tomom, i win zupyniawsia, bo bojawsia najichaty na ludynu... A potim wony, napewno, spryjmały Toma jak żywe stworinnia, rozmachuwały rukamy i wypadkowo podały jomu sygnał: «Nebezpeka! Nehajno w korabel!» Ce ż duże prosty sygnał... — Ja pokazaw. — Nu, moji chłopczyky j poliżły w trium nawwyperedky... Zwyczajno, tak wono wse j buło... Ta ja i zaraz na własni occhi baczyw: Tom reaguwaw na aborygena jak na ludynu.

— Tobto? — szwydko zapytaw Komow.

— Tobto koły aborygen zjawywsia u poli zoru joho wizyriw, Tom prosygnalýw: «Czekaju nakaziw».

— Ce duże cinne spostereżennia, — promowyw Komow.

Wanderchuze ważko zitchnuw.

— Tak, — skazała Majka. — Kineć «Kowczehu». Szkoda.

— Szczo ż teper bude? — zapytaw ja, ni do koho osobływo ne zwertajuczyś.

Meni ne widpowiły. Komow pidniaw arkuszi zi swojimy zapysamy, pid nymy wyjawyłasiasia koroboczka dyktofona.

— Proszu wybaczennia, — ohołosyw win, czariwno posmichajuczyś. — Szczob ne wytraczaty czasu daremno, ja naszu dyskusiju zapysaw. Diakuju za toczno postawieni zapytannia. Stasiu, ja poproszu was, zakodujcie use ce ta nadiszliť w ekstremu impulsu priamo u Centr, kopiju na bazu.

— Bidolasznyj Sydorow, — nehołosno skazaw Wanderchuze. Komow korotko pohlanuw na nioho i znowu opustyw occhi na papery.

Majka widsunula krisło.

— U bud'-jakomu wypadku, z mojim kwartyrjerstwom tut pokinczeno, — promowyła wona. — Pidu zbyratysia.

— Chwyłynoczku, — zupynyw jiji Komow. — Tut zapytały, szczo ż teper bude.

Widpowidaju. Jak upownoważenyj człen Komisiji z kontaktiw ja беру komanduwannia na sebe. Ohołoszuju weś nasz rajon zonoju imowirnoho kontaktu. Jakowe, proszu was, składiť widpowidnu radiögramu. Usi robota w meżach proektu «Kowczeh» prypyniajuťsia. Roboty demobilizujuťsia ta perewodiaťsia u trium. Wychid iz korabla łysze za mojim osobystym dozwołom. Siohodnisznie poluwannia z chortamy, jmowirno, wże deszczo utrudnyło kontakt. Nowi neporozuminnia buły b duże nebażani. Tak ot, Majje, proszu was zahnaty glider w angar. Stasiu, proszu zajniaty-sia waszoju kibersystemoju... — Win pidniaw pałeć. — Ałe spoczatku nadiszliť zapys dyskusiji... — Win usmichnuwsia i chotiw skazaty szcze szczoś, ałe cijejy myti zatriskotiw deszyfrator raciji.

Wanderchuze prostiah dowhu ruku, distaw z pryjmalnoji kyszeni kartku radiögramy i probih jiji oczyma. Browy joho zwełysia.

— Hm, — skazaw win. — Chapajuť na lotu. Wy, czasom, ne induktor, Henna-diju?

Win peredaw kartku Komowu. Komow teź probih jiji oczyma, i browy joho ta-koź zwełysia.

— A ocioho ja wże ne rozumiju, — proburmotiw win, żburnuw kartku na stіл i projszowsia po rubci, zakławszy ruki za spynu.

Ja wziaw kartku. Majja zbudżeno sopiła w mene nad wuchom. Radiögrama dij-sno buła nespodiwana.

Ekstrena, nul-zwiazok. Centr, komisija z kontaktiw, Horbowśkyj — naczalnyku bazy «Kowczeh» Sydorowu. Nehajno prypynyty wsi roboty z proektu. Pidhotuwaty možływu ewakuaciju osobowoho składu i obładnannia. Dodatok — pownoważnomu predstavnyku Komkona Komowu. Prohołoszuju rajon ER-2 zonoju imowirnoho kontaktu. Widpowidalnym przyznaczejeteś wy.

Horbowśkyj.

— Oce tak! — skazała Majka zachopłeno. — Oce tak Horbowśkyj!

Komow zupynywsia i z-pid łoba ohlanuw nas.

— Proszu wsich prystupyty do wykonannia mojih rozporiadzeń. Jakowe, znajdiť meni, bud' łaska, kopiju naszoho ekspertnoho wysnowku.

Wony z Wanderchuze porynuły u wywczennia kopiji, Majka wyszła zahaniaty glider, a ja własztuwawsia bila raciji i poczaw koduwaty naszou dyskusiju. Odnak ne zbihło j dwóch chwyłyn, jak deszyfrator zawereszczaw znou. Komow widpychnuw Wanderchuze j metnuwsia do raciji. Perechyływszyj czerez moje pęcze, win żadibno czytaw riadky, szczo zjawłajysia na kartci.

Ekstrena, nul-zwiazok. Centr, komisija z kontaktiw, Bader — kapitanu ER-2 Wanderchuze. Terminowo pidtwerd'te wyjawłennia ostankiw dwóch, powtoriju, dwóch tił na bortu korabla ta stan bortowoho żurnału, jakyj wy opysały u swojemu ekspertnomu wysnowku.

Bader.

Komow perekynuwał kartku Wanderchuze i pokusaw nihoł welykoho palcia.

— Ot, znaczył, u czomu ricz, — promowyw win. — Tak-tak... — Win powernuwsia do mene. — Stasiu, szczo wy zaraz robyte?

— Koduju, — widpowiw ja pochmurow. Ja niczoho ne rozumiw.

— Dajte-no meni dyktofon, — skazaw win. — Poky szczo utrymajemosia. — Win schowaw dyktofon u nagrudnu kyszeniu j akuratno zastibnuw kłapan. — Znaczył, tak, Jakowe. Pidtwerd'te te, pro szczo wony was prosiał, Stasiu. Peredajte pidtwerdżennia. A potim, Jakowe, ja was poproszu... Wy rozumijetesia na ciomu kraszczu za mene. Bud'te łaskawi, poryjtesia w naszij filmoteci i perehłańte wsiu oficijnu dokumentaciju stosowno bortowych żurnaliw.

— Ja j bez cioho znaju wse szczo do bortowych żurnaliw, — zapereczyw newdowołeno Wanderchuze. — Wy meni kraszczu prosto skażił, szczo was cikawył.

— Ta ja j sam ne wtoropaju, szczo mene cikawył. Mene cikawył, wypadkowo czy nawmysno buw stertyj bortżurnał. Jakszczo nawmysno, to czomu. Wy ż baczyte, Badera ce też cikawył... Ne linujtes, Jakowe. Isnujuł że jakiś prawyła, jaki peredbaczajuł znyszczennia bortżurnału.

— Ne isnuje takych prawył, — proburczaw sobi pid nis Wanderchuze i tym ne mensze piszow robyty łasku.

Komow siw pysaty pidtwerdżennia, a ja bolisno mirkuwaw, szczo ż ce take kojitsia, czomu taka panika i jak u Centri mohły zasumniwatysia w ciłkom czitkych formuluwannjach wysnowku. Ne mohły ż wony tam podumaty, szczo my perepluwały ostanky zemlanyna z resztkamy jakoho-nebud' aborygena i dodały zajwyj trup... I jak że wse-taky, czort zabyraj, Horbowśkyj prymudrywsia zdohadatysia, szczo w nas tut widbuwajetsia? Nijakoji korysti wid mojih rozdumuwań ne buło, i ja z tuhoju dywywsia na roboczi ekrany, de wse buło tak jasno i zrozumilo, i ja z hirkotoju podumaw, szczo tupuwata ludyna najsumniszym czynom nahaduje kibera. Ot ja zaraz sydżu, tupo wykonuju nakazy: nakazały koduwaty — koduju, nakazały prypynyty — prypynyw, a szczo kojitsia, nawiszczu wse ce, czym use ce zakinczytsia — niczoho ne rozumiju. Heł czysto jak mij Tom: praciuje zaraz, bidolasznyj, u poti czoła, namahajetsia jaknajkraszczu wykonaty moji rozporiadżennia i znaty ne znaje, szczo za desiał chwyłyn ja pryjdu, zażenu johu z usijeju kompanijeju do triumfu, i wsia johu robota wyjawytsia ni do czoho, i sam win stane nikomu ne potribnyj...

Komow peredaw meni pidtwerdżennia, ja zakoduwaw tekst, widisław johu i wże chotiw buło peresisty za swij pult, jak raptom prołunaw wykłyk z bazy.

— ER-2? — dowidawsia hłuchuwatyj spokijnyj hołos. — Howorył Sydorow.

— ER-2 słuchaje! — widhuknuwsia ja nehajno. — Howorył kibertechnik Popow. Koho wam, Mychajle Albertowyczu?

— Komowa, bud' łaska.

Komow uże sydiw u susidniomu krisli.

— Ja słuchaju tebe, Atose, — skazaw win.

— Szczo u was tam stałosia? — zapytaw Sydorow.

— Aborygeny, — widpowiw Komow, powahawszyś.

— U podrobyciach, jakszczo można, — poprosyw Sydorow.

— Nasampered maj na uwazi, Atose, — poperedyw Komow, — ja ne znaju i ne rozumiju, zwidky Horbowśkyj diznawsia pro aborygeniw. My sami poczaly rozumity, szczo do czoho, wsioho dwi hodyny tomu. Ja pidhotuwaw dla tebe informaciju, poczaw jiji wże koduwaty, ale tut use tak zapłutałasia, szczo ja zmuszenyj tebe prosyty poterpity szcze jakyjś czas. Mene tut staryj Bader na taku ideju nawiw... Korotsze każuczy, trochy poterpy, bud' łaska.

— Zrozumilo, — pohodywsia Sydorow. — Ale sam fakt isnuwannia aborygeniw dostowirnyj?

— Absolutno, — pidtwerdyw Komow.

Buło czuty, jak Sydorow zitchnuw.

— Nu szczo ż, — promowyyw win. — Niczoho ne wdijesz. Poczremo wse spoczatku.

— Meni duże szkoda, szczo tak wyszło, — pożałkuwaw Komow. — Słowo czesti, szkoda.

— Niczoho, — skazaw Sydorow. — Pereżywemo j ce. — Win pomowczaw. — Jak ty zbyrajieszsia dijaty dali? Czekatymesz komisiji?

— Ni. Ja pocznu siohodni ż. I ja duże tebe proszu: załysz ER-dwa z ekipażem u mojemu rozporiadżenni.

— Samo soboj, — ne zapereczuwaw Sydorow. — Nu, ne budu tobi zaważaty. Koły szczo-nebud' znadobyłsia...

— Diakuju, Atose. I ne zasmuczysia, wse szcze nałahodyłsia.

— Budemo spodiwatýś.

Wony rozproszczałyś. Komow pokusaw nihoł wełykoho palcia, z jakymoś nezrozumilým rozdratuwanniam pohlanuw na mene i znowu poczaw chodyty po rubci. Ja zdohaduawawsia, w czomu tut ricz. Komow i Sydorow były starymy družiamy, razem nawczałysia, razem deś praciuwaly, ale Komowu wsiudy i w usiomu szcastyło, a Sydorowa poza oczu prozywały Atosom-newdachoju. Ne znaju, czomu wse tak skłałasia. W bud'-jakomu razi Komow maw by zaraz widczuwaty bilszu nezrucznisť. A tut szcze j radiögrama Horbowśkoho. Wychodyło tak, niby Komow informuwaw Centr, mynajuczy Sydorowa...

Ja tycheńko perebrawsia do swoho pulta i zupynyw kiberiw. Komow uże sydiw za stołom, hryz nihoł i wytriszczawsia na rozkydani arkuszi. Ja poprosyw dozwołu wyjty nazowni.

— Nawiszczo? — skynuwsia buło win, ale widrazu ż schamenuwsia. — A, kibersystema... Bud' łaska, bud' łaska. Ale szczojno zakinczyte, nehajno powertajtesia.

Ja zahnaw chłopjat do triumfu, demobilizuwaw jich, zakripyw na wypadok raptowoho startu i postojaw trochy bila luka, dywłaczyś na sporożniłyj budmajdanczyk, na bili stiny nedobudowanoji meteostanciji, na ajsberg, use takyj samyj idealnyj ta bajdużyj... Planeta zdawałasia meni zaraz jakojuś inszoju. Szczoś u nij zminyłasia. Zjawywsia jakyjś sens u ciomu tumani, w karłykowych chaszczach, u skelastych widrohach, ukrytych buzkuwatymy plamamy snihu. Tysza załyszalaś, zwiśno, ta porożneczi wże ne buło, i ce buło dobre.

Ja powernuwsia w korabel, zazyrnuw u kajut-kompaniju, de serdytyj Wanderchuze kopawsia u filmoteci, poczuttia mene rozpyrały, i ja piszow utiszatysia do Majky. Majka rozstełyła po wsij kajuti wełyczczenu skłejku i leżała na nij z łupoju w

oci. Wona nawiť ne obernułaś.

— Niczoho ne rozumiju, — promowyla wona serdyto. — Nema jim de tut żyty. Wsi bilsz-mensz prydatni dla pomeszkannia toczky my obsteżyły. Ne w bołoti ź wony borsajuťsia, kineć kincem!..

— A czomu b ne w bołoti? — zapytaw ja, wsidajuczyś.

Majka siła po-turećkomu i wtupylaś u mene czerez łupu.

— Humanojid ne może żyty w bołoti, — ohołosyla wona perekonływo.

— Czoho ź ce, — zapereczyw ja. — U nas na Zemli były plemena, jaki żyły nawiť na ozerach, u palowych budiwłach...

— Jakby na cych bołotach była choc odna budiwła... — poczała Majka.

— A może, wony meszkajuť same pid wodoju, szczoś na zrazok wodianych pawukiw, u takich powitrianych dzwonach?

Majka pomirkuwała.

— Ni, — z żałem widkazała wona. — Win by buw brudnyj, bahniuky b u korabel nanis...

— A jakszczo w nych wodowidsztowchuwalnyj szar na szkiri? Wodohriazewidsztowchuwalnyj... Baczyła, jak win łysnije? I wtik win wid nas — kudy? I takyj sposib peresuwannia — dla czoho?

Dyskusija zawjazalaśia. Pid natyskom czysłennych hipotez, jaki ja wysuwaw, Majka zmuszena była pohodytysia, szczo teoretyczno aborygenam niszczo ne pereszkodźaje meszkaty w powitrianych dzwonach, choc osobysto wona, Majka, wse ź taky schylajeťsia do toho, szczo prawyj Komow, kotryj wwaźaje aborygeniw peczernymy lud'my. «Jakby ty baczyw, jaki tam uszczeliny, — skazała wona. — Ot kudy b zaraz podatysia...» Wona poczała pokazuwaty na karti. Miscia nawiť na karti wyhladały nepryjazno: spoczatku smuha sopok, porosłych karłykowymy derewciami, za neju poborozneni bezdonnymy rozłomamy skelasti peredhirja, narzsti sam chrebet, dykyj ta źorstokyj, ukrytyj wicznymy snihamy, a za chrebtom bezkrajnia kamjanysta riwnyna, sumna, bezżyttiewa, porizana uzdowź i wpoperek hłybokymy kańjonamy. Ce buw naskriź promerzłyj, studenyj swit, swit najiżaczennych mineraliw, i wże na samu dumku pro te, szczoob tut żyty, stupaty bosoniź po ciomu kamjanomu kryszywu, szkira na mojj spyni poczynała najiżaczuwatysia.

«Niczoho strasznoho, — wtiszała mene Majka, — ja možu pokazaty tobi infrazjomky cijeji miscewosti, pid cym płato je czymali dilanky pidzemnoho tepła, toź koły wony meszkajuť u peczerach, to wid chołodu w bud'-jakomu razi wony ne strażdajuť». Ja widrazu ź pryskipawsia do neji: a szczo ź wony jidiať? «Jakszczo je peczerni ludy, — pojasnyła Majka, — možuť buty j peczerni twaryny. A potim moch, hryby, i szcze można ujawyty sobi rosłyny, kotri zdijsniujuť fotosyntezy w infraczerwonomu switli.» Ja ujawyw sobi ce żyttia, żaluhidnu parodiju na te, szczo my wwaźajemo żyttiam, upertu, ale mlawu borotbu za isnuwannia, dywowyżnu odno-manitniś wrażeń, i meni stało duże szkoda aborygeniw. I ja zajawyw, szczo turbota pro ciu rasu — zawdannia teź dowoli szlachetne i wdiaczne. Majka zapereczyła, szczo ce zowsim insza ricz, szczo pantiänci pryreczeni, i jakby nas ne było, wony by prosto znykły, prypynyły by swoju istoriju; a szczo stosujeťsia tutesznioho narodu, to tut kazała Nastia, jak udasťsia, potribni my jim czy ni. Może, wony i bez nas procwitajuť.

Ce w nas dawnia supereczka. Na moju dumku, ludstwo znaje dostatnio, szcrob sudyty, jakyj rozwytok istoryczno perspektywnej, a jakyj — ni. Majka ż u ciomu sumniwajeſia. Wona stwerdźuje, szczo my znajemo wkraj mało. My wże stykałyſia z dwanadciałma rozumnymi rasamy, pryczomu try z nych — nehumanoidni. W jakych stosunkach my perebuwajemo z cymy nehumanoidamy, sam Horbowſkyj, napewno, ne może skazaty: wstupyły my z nymy w kontakt czy ne wstupyły, a jakszczo i wstupyły, to za obopilnoju zhodoju czy nawjazały jim sebe, a może, wony wzahali nas spryjmajuf ne jak bratiw po rozumy, a jak ridkisne jawyszczepryrody, szczoś na wzireć nezwyčajnych meteorytiw. Ot z humanoidamy wse zrozumioło: z dewjaty humanoidnych ras tilky try pohodyłyſia maty z namy szczo-nebud' spilne, ta j to leonidiany, naprykład, ochocze dilałſia z namy swojeju informacijeju, a nashu, zemnu, duże wwiczływo, ale riszucze widkydajuf. Zdawałoſ by, ciłkom oczewydna ricz: kwaziörhaniczni mechanizmy racionalniszi ta ekonomiczniszi za pryručenych twaryn, ale leonidiany wid mechanizmiw widmowlajułſia. Czomu? Jakyjſ czas my spereczalyſia — czomu, zapłutałyſia, nepomitno pominiałyſia toczkamy zoru (ce w nas iz Majkoju buwaje dosyf' czasto), i Majka, nareszti, zajawyła, szczo wse ce majacznia.

— Ne w ciomu sprawa. Czy rozumiesz ty, u czomu polahaje hołowne zawdania bud'-jakoho kontaktu? — zapytała wona. — Ty rozumiesz, czomu ludstwo ot uże dwisti rokiw prahne do kontaktiw, radije, koły kontakty wdajułſia, sumuje, koły ne potałańyło?

Ja, zwisno, rozumiw.

— Wywczennia rozumu, — skazaw ja. — Doslidźennia najwyszczoho produktu rozwytku pryrody.

— Ce zahałom wirno, — pohodyłaſ Majka, — ale ce tilky słowa, bo nasprawdi nas cikawyf ne problema rozumu wzahali, a problema naszoho, ludſkoho rozumu, inaksze każuczny, nas peredusim cikawymo my sami. My wże pjatdesiat tysiacz rokiw namahajemosia zrozumity, szczo my take, ta, dywłaczyſ izseredyńy, ce zawdania ne rozwjazaty, jak nemożliwo pidniaty sebe samoho za wołossia. Treba podywytyſia na sebe izzowni, czużymy oczyma, zowsim czużymy...

— A nawyszczce, własne, potribno? — agresywno pocikawywsia ja.

— A zatym, — wahomo skazała Majka, — szczo ludstwo staje gałaktycznym. Ot jak ty ujawłajesz sobi ludstwo czerez sto rokiw?

— Jak ujawłaju? — Ja znyzaw płeczyma. — Ta tak samo, jak i ty... Kineć biologicznoj rewoluciji, podolańnia gałaktycznoho barjeru, wychid u nul-swit... nu, szyroke rozpowsiudźennia kontaktnoho baczennia, realizacija P-abstrakcij...

— Ja w tebe ne pytaju, jak ty sobi ujawłajesz dosiahnennia ludyny za sto rokiw! Ja tebe pytaju, jak ty ujawłajesz sobi same ludstwo czerez sto rokiw.

Ja spantełyczeno pomorhaw. Ja ne włowluwaw riznyci. Majka dywyłaſia na mene peremożno.

— Pro ideji Komowa czuw? — zapytała wona. — Wertykalnyj progres i wse take insze...

— Wertykalnyj progres? — Szczoś take ja pryhaduwaw. — Zaczekaj... Ce, zdajełſia, Borowyk, Mikawa... Tak?

Wona polizła w stił i poczała tam porpatyf.

— Oś ty todi wytanciuuwaw u bari zi swojeju Taniuszkoju, a Komow zbyraw usich u biblioteci... Na! — Wona prostiała meni krystalofon. — Posłuchaj.

Ja neochocze naczepyw krystalofon i poczaw słuchaty. Ce buło szczoś na kształt lëkciji, czytaw Komow, i zapys poczynawsia z piwsłowa. Komow howoryw ne pospyszajuczy, prosto, dosyć dostupno, riwniajuczyś, napewno, na riweń audytoriw Win nawodyw bahato prykładiw, sypaw dotepamy. Wychodyło w nioho pryblyzno take.

Zemna ludyna wykonała wsi wysunuti neju pered soboju zawdannia i staje ludynoju gałaktycznoju. Sto tysiacz rokiw ludstwo prodyrałosia wużkoju peczeroju, czerez zawały, czerez chaszczy, hynuło pid obwałamy, potrapłało u hłuchi kuty, ale poperedu zawždy buła syniawa, switło, cil, i ot my wyszły z uszczeliny pid synie nebo i rozłyłyś po riwnyni. Tak, riwnyna wełyka, je kudy rozływatyś. Ale teper my baczymo, szczo ce — riwnyna, a nad neju — nebo. Nowyj wymir. Tak, na riwnyni dobre, i można doschoczujmatysia realizacijeju P-abstrakcij. I zdawałos by, nijaka syła nas ne žene dohory, do nowoho wymiru... Ale gałaktyczna ludyna ne je prosto zemnoju ludynoju, szczo meszkaje w gałaktycznych prostorach za zakonamy Zemli. Ce szczoś bilsze. Z inszymi zakonamy isnuwannia, z inszymi cilamy isnuwannia. A wtim, my ne znajemo ni cych zakoniw, ni cych cilej. Toż, po suti, jdeśsia pro formuluwannia ideału gałaktycznoji ludyny. Ideał zemnoji ludyny buduwawsia cili tysiaczolittia na doswidi praszczuriw, na doswidi najrozmajitiszych form żywoho naszoji planety. Ideał ludyny gałaktycznoji, mabuť, slid buduwaty na doswidi gałaktycznych form żyttia, na doswidi istoriji rozumnych umiw Gałaktyky. Poky szczo my nawiť ne znajemo, jak pidijty do cijej zadaczi, a miż tym nam dowedeśsia szcze jiji wyriszuwaty, pryczomu wyriszuwaty tak, szczo by zwesty do minimumu kilkiś możliwych żertw i pomyłok. Ludstwo nikoły ne wysuwaje pered soboju zadacz, jaki ne hotowe rozwjazaty. Ce duże mudro, ale ż i duże przykro...

Zapys zakinczuwawsia na piwsłowi.

Czesno każuczy, wse ce do mene jakoś ne dijszło. Pry czomu tut gałaktycznyj ideał? Jak na mene, ludy w kosmosi zowsim ne stajut jakymyś tam gałaktycznymy. Ja b nawiť skazaw, nawpaky, ludy nesut u kosmos Zemlu — zemnyj komfort, zemni normy, zemnu moral. Jak uže na te piszło, to dla mene, ta j dla wsich mojih znajomych ideałom majbutnioho je nasza małeńka planetka, szczo rozpowsiudyłasia do krajnich meż Gałaktyky, a potim, use možlywo, i za jiji mezi. Pryblyzno w takomu plani ja poczaw buło wykładaty pered Majkoju swoji mirkuwannia, aź tut my pomityły, szczo w kajuti, mabuť, uže jakyjś czas perebuwaje Wanderchuze. Win stojaw, prytyływszyś do stiny, poskubuwaw swoji rysiacy bakenbardy i rozhladaw nas iz zadumływo-rozhubłym werbludiaczym wyrazom na fiziõnomiji. Ja pidwiwsia i pidsunuw jomu stieć.

— Diakuju, — promowyw Wanderchuze, — ale ja kraszcze postuju.

— A szczo wy dumajete z cioho prywodu? — zapytała johu Majka wojownyczko.

— Z jakoho prywodu?

— Z prywodu wertykalnoho progresu.

Wanderchuze jakyjś czas mowczaw, potim zitchnuw i promowyw:

— Newidomo, chto perszyj widkryw wodu, ale ż napewne ce zrobyły ne ryby.

My naprużeno zamysłyłyś. Potim Majka zasijała, pidniała paleć i skazała:

— O!

— Ce ne ja, — mełancholijno zapereczyw Wanderchuze. — Ce duże staryj aforizm. Meni win dawno podobawsia, ałe wse ne było słusznoji nahody, szczo joho nawesty. — Win pomowczaw chwyłynu, potim skazaw: — Szczo stosujeśsia bortżurnału. Ujawlajete, sprawdi, było take prawyło.

— Jakyj bortżurnał? — zapytała Majka. — Do czoho tut bortżurnał?

— Komow poprosyw mene widszukaty prawyła, jaki nakazujuť znyszczuwaty bortżurnały, — sumno pojasnyw Wanderchuze.

— Nu? — wyhuknuły my odnoczasno.

Wanderchuze znow pomowczaw, potim machnuw rukoju.

— Sorom, — skazaw win. — Je, wyjawlajeteśsia, odne take prawyło. Tocznisze, było. U staromu «Zwodi instrukcij». U nowomu — nemaje. Zwidky ja maw znaty? Ja ż ne istoryk.

Win nadowho zamysływsia. Majka neterplacze powowtużyłasia.

— Tak, — skazaw Wanderchuze. — Tak ot, koły ty zaznaw awariji na newidomij planeti, zasełenij rozumnymi istotamy — nehumanoidamy abo humanoidamy, jaki perebuwajuť u stadiji jaskrawo wyrażenoji maszynnoji cywilizaciji, — ty zobowjazanyj znyszczyty wsi kosmograficzni karty i bortowi żurnały.

My z Majkoju perezyrnułyś.

— Cej bidolacha, komandyr «Pelikana», — prodowżuwaw Wanderchuze, — napewne, dobraćcze znaw starowynni zakony. Adże ciomu prawyłu, napewno, roky iz dwisti, joho pryduwały szcze na poczatku zoreplawannia, pryduwały z hołowy, namahajuczyś use peredbaczyty. Ta chiba wse peredbaczysz? — Win zitchnuw. — Awżeż, można było zdohadatysia, czomu z bortżurnałom stałasia taka sztuka. Oś Komow i zdohadawsia... I wy znajete, jak win reaguwaw na moje powidomłennia?

— Ni, — widpowiw ja. — Jak?

— Win kywnuw i perejszow do inszych spraw, — powidomyła Majka.

Wanderchuze pohlanuw na neji iz zachwatom.

— Prawylno! — pidtwerdyw win. — Same kywnuw i same perejszow. Ja b na joho misci ciłyj deń tiszysia, szczo ja takyj zdohadływyj...

— Szczo ż ce, znaczyť, wychodyť? — szczyro oburyłasia Majka. — Wychodyť, abo ne humanoidy, abo humanoidy, ałe na stadiji maszynnoji cywilizaciji. Niczoho ne rozumiju. Ty szczo-nebud' rozumiesz? — zapytała wona w mene.

Mene duże potiszaje cia manera Majky z hordistiu ohołoszuwaty, szczo wona niczoho ne rozumije. Ja i sam czasteńko tak czyniu.

— Wony pidjichały do «Pelikana» na wełosypedach, — skazaw ja.

Majka neterplacze widmachnułasia.

— Maszynnoji cywilizaciji tut nema, — proburmotiła wona. — Nehumanoszcziw tut takož nema...

Hołos Komowa po interkomu prohołosyw:

— Wanderchuze, Hłumowa, Popow! Proszu zjawytysia w rubku.

— Poczalasia! — wyhuknuła Majka, pidchoplujuczyś.

My hurtom uwałyłysia w rubku. Komow stojaw bila stołu i wkładaw u płastykowej czochół portatywnyj translator. Sudiaczy z położennia peremykacziw, translator buw pidkluczenyj do bortowoho obczysluwacza. Obłyyczczia w Komowa buło nezwyczno sturbowane, jakeś po-osobływomu ludiane, bez cijej samobutnioji kryżanoji zoseredženosti, szczo wże dostatnio nabyła oskomynu.

— Zaraz ja wychodžu, — ohołosyw win. — Perszuj sikurs¹⁴. Jakowe, wy zały-szajetesia za starszoho. Hołowne: zabezpeczyty bezpererwne kołowe sposterežen-nia i bezperebijnu robotu bortowoho obczysluwacza. U wypadku pojawy aboryge-niw nehajno spowistyty mene. Radžu własztuwaty bila ohladowych ekraniw try-zminnu wachtu. Majje, ruszajte do ekraniw prosto zaraz. Stasiu, tam moji ra-diögramy. Peredajte jich jakomoha szwydsze. Ja hadaju, nema potreby pojasniu-waty, czomu nihto ne powynen wychodyty z korabla. Oś i vse. Dawajte do sprawy.

Ja pidsiw do raciji i wziawsia do sprawy. Komow i Wanderchuze pro szczoś ty-cho rozmowlały w mene za spynuju. Majka na inszomu kinci rubky nałasztowuwała ekrany kołowoho sposterežennia. Ja perebraw radiögramy. Atoż, poky my rozwja-zuwały filozofski problemy, Komowa tut dobraćcze szarpały. Majže wsi joho ra-diögramy buły widpowidiamy. Ijerarchiju terminowosti, za brakom speciälnych wkaziwok, ja wstanowluwaw samotuzky.

ER-2, Komow — centr, Horbowśkomu. Diakuju za lubjaznu pro-pozyciju, ne wważaju, szczo maju prawo widwolikaty was wid waży-wiszych zaniať, trymatymu was u kursu wsich nowyn.

ER-2, Komow — centr, Baderu. Wid posta hołownoho ksenologa proektu «Kowczeh-2» zmuszenyj widmowytysia. Rekomenduju Ami-redżybi.

ER-2, Komow — baza, Sydorowu. Błahaju, zwilny mene wid do-browolciw.

ER-2, Komow — ewropejskij pres-centr, Dombini. Prysutnist' tut waszoho naukowoho komentatora wważaju peredczasnoju. Za infor-macijeju proszu zwertatysia w centr, komisija z kontaktiw.

I tak dali, w tomu ź dusi. Sztuk pjať radiögram buło do Centralnoho informato-riju. Cych ja ne zrozumiw.

Robota moja buła w samomu rozpali, koły znow zawereszczaw deszyfrator.

— Zwidky? — zapytaw mene Komow z inszoho kincia rubky. Win stojaw po-rucz iz Majkoju ta ohladaw okołyci.

¹⁴ Sikurs (zastariťe) — dopomoha, pidtrymka.

- «Centr, istorycznyj widdił...» — przeczytaw ja.
— A, narezti! — skazaw Komow ta popriamuwaw do mene.

...proekt «Kowczeh», — czytaw ja. — ER-2, Wanderchuze, Komowu. Informacija. Wyjawljenyj wamy korabel rejestrowyj nomer takyj-to je ekspedycijnym zorelotom «Piligrim Prypysanyj do portu Dejmos, widbuw druho sicznia sto sorok czetwertoho roku u wilnyj poszuk do zony «C Ostannij widhuk otrymano szostoho trawnia sto sorok wośmoho roku z obłasti «Tiń». Ekipaż: Semenowa Marija-Luiza ta Semenow Ołeksandr Pawłowycz. Wid dwadciał' perszoho kwitnia sto sorok siomoho roku pasażyr: Semenow Pjer Ołeksandrowycz. Archiw «Piligrima»...

Tam buło szcze szczoś, ale raptom Komow zasmijawsia u mene za spynoju, i ja z podywom powernuwsia do nioho. Komow smijawsia, Komow siajaw.

— Tak ja j dumaw! — radisno skazaw win, a my usi dywyłysia na nioho, rozziawyszy rotty. — Tak ja j dumaw! Ce ludyna! Wy rozumijete? Ce ludyna!

ROZDIEŁ V

LUDY I NELUDY

— Ctojaty po misciach! — wesoło skomanduwaw Komow, pidchopyw futlary z aparaturaju i piszow sobi.

Ja podywywsia na Majku. Majka stojała stowpom posered rubky iz zatumanym pohladom i bezzwuczno woruszyla hubamy — mirkuwała.

Ja podywywsia na Wanderchuze. Browy u Wanderchuze byly wysoko skynuti, bakenbardy rozczepirylysia, wpersze na mojij pamjati win buw schożyż ne na ssawcia, a na czort-rybu, wytiahnutu z wody. Na ohladowomu ekrani Komow, obwyszanyj aparaturaju, badioro czymczykuwaw do bołota wzdowż budiwelnoho majdanczyka.

— Tak-tak-tak! — promowyla Majka. — Oś, znaczyť, czomu ihraszky...

— Czomu? — żwawo pocikawywsia Wanderchuze.

— Win nymy bawywsia, — pojasnyła Majka.

— Chto? — zapytaw Wanderchuze. — Komow?

— Ni. Semenow.

— Semenow? — zdywowano perepytaw Wanderchuze. — Hm... Nu to j szczo?

— Semenow-mołodszyj, — neterplacze skazaw ja. — Pasażyr. Dytyna.

— Jaka dytyna?

— Dytyna Semenowych! — pojasnyła Majka. — Rozumijete, nawiszczo buło w nych ce szwejne obładnannia? Usilaki tam czipci, soroczeczky, pidhuzky...

— Pidhuzky! — powtoryw wrażenyj Wanderchuze. — Tak ce w nych narodylasia dytyna! Tak-tak-tak-tak! Ja sze zdywuwawsia, de wony pidczepyły pasażyra, do toho ż odnofamilcia! Meni j na hadku... Nu zwyczajno!

Zaspiwaw radiöwykłyk. Ja maszynalno widhuknuwsia. Ce wyjawywsia Wadyk. Howoryw win napiwhołosno — mabuť, bojawsia, szczo zasiczuť...

— Szczo tam u was, Stasiu? Tilky szwydko, my zaraz znimajemosia...

— Take szwydko ne rozpowisy, — widrubaw ja newdowołeno.

— A ty dwoma słowamy. Korabel Błukacziw znajszy?

— Jakyh Błukacziw? — zdywuwawsia ja. — De?

— Nu, cych... jakych Horbowśkyj szukaje...

— Chto znajszow?

— Wy znajszy! Adże znajszy? — Hołos joho raptom zminywsia. — Perewiraju nastrojku, — suworo promowyw win. — Wymykajusia.

— Szczo tam znajszy? — zapytaw Wanderchuze. — Jakyj szcze korabel?

Ja widmachnuwsia.

— Ce tak, cikawi... Otże, narodywsia win u kwitni sorok siomoho, a wostannie na zwjazok wony wychodyły u trawni sorok wośmoho... Jakowe, jak czasto wony mały wychodyty na zwjazok?

— Raz na misiać, — widpowiw Wanderchuze. — Jakszczo korabel perebuwaw u wilnomu poszuku...

— Chwyłynoczku, — skazaw ja. — Traweń, czerweń...

— Trynadciať misiaciw, — wyperedyła mene Majka.

Ja ne powiryw i pererachuwaw sam.

— Tak, — skazaw ja.

— Nejmowirno, prawda?

— Szczo, własne, nejmowirno? — oberežno zapytaw Wanderchuze.

— U deń awariji, — skazała Majka, — nemowlati buw rik i odyn misiać. Jak że win wyżyw?

— Aborygeny, — skazaw ja. — Semenow ster bortżurnał. Otże, kohoś pomi-tyw... I niczoho buło Komowu na mene kryczaty! Ce buw sprawźnij dytiaczyj płacz! Szczo ja, nemowlat ne czuw?.. Wony wse ce zapysały, a koły toj wyris, dały jomu prosluchaty...

— Szczob zapysaty, potribno maty techniku, — skazała Majka.

— Nu, ne zapysały, to zapamjatały, — skazaw ja. — Ce nesuttiewo.

— Aha, — promowyw Wanderchuze. — Win pobaczyw abo nehumanojidiw, abo humanojidiw, ale na stadiji maszynnoji cywilizaciji. I tomu ster bortżurnał. Za instrukcijeju.

— Na maszynnu cywilizaciju ne schoże, — skazała Majka.

— Znaczyť, nehumanojidy... — Do mene raptom dijszło. — Szanowni, — skazaw ja, — jakszczo tut nehumanojidy, to ce takyj wypadok, szczo ja nawiť ne znaju... Ludyna-poserednyk, rozumijete? Win — i ludyna, i neludyna, humanojid i nehumanojid! Takoho szcze nikoły ne buwało. Pro take nawiť i mrijaty nichto ne ryzyknuw by!

Ja buw u zachwati. Majka teź buła u zachwati. Perspektywy zaslipluwały nas. Tumanni, nejasni, prote slipucze rajduźni. Sprawa polahała ne tilky w tomu, szczo wperse w istoriji umožływluwawsia czitkyj kontakt iz nehumanojidamy. Ludstwo otrymuwało unikalne dzerkało, pered ludstwom rozczyniałysia dweri do ciłkom nedostupnoho ranisze, nezbahnenoho switu pryncypowo inszoji psychologiji, i newyrazni komowśki ideji wertykalnoho progresu znachodyły wreszti eksperymentalne pidgruntia...

— Z jakoho dywa nehumanojidy buduť moroczytysia z ludśkym dytiam? — zadumływo mowyw Wanderchuze. — Nawiszczo jim ce i szczo wony w ciomu rozumijut?

Perspektywy deszczu poťmianiły, ale Majka widrazu ź skazała z wykłykom:

— Na Zemli widomi wypadky, koły nehumanojidy wychowuwały ludśkych di-tej.

— Tak to ź na Zemli! — sumno skazaw Wanderchuze.

I win maw raciju. Wsi widomi rozumni nehumanojidy były nabahato widdałe-niszi wid ludyny, niż wowky, wedmedi czy nawiť wośmynohy. Stwerdźuwaw że ta-kyj serjoznyj speciälist, jak Kriuhher, szczo rozumni słymaky Harroty rozhladajut lu-dynu z usijeju jiji technikoju ne jak jawyszczere realnoho switu, a jak plid swojeji nad-zwyczajnoji ujawy...

— I tym ne mensze, win uciliw i wyris! — skazała Majka.

I wona teź mała raciju.

Ja — ludyna za wdaczeju skeptyczna. Ja ne lublu zarywatyś i nadmiru fanta-zuwaty. Ne te szczo Majka. Ale tut bilsze prosto niczoho ne można buło prypustyty.

Odnoriczna dytyna. Kryżana pustela. Sama. Zrozumio ̇, szczo sama soboju wona by wyżyty ne zmohła. Pryczomu z inszoho boku — stertyj bortżurnał. Szczo tut szcze možna prydułaty? Jakiś prybulci-humanoidy wypadkowo opynyłyś pobłyzu, wyhoduwały nemowla, a potim poletyły... Jakaś nisenitnycia...

— A może, win ne wyżyw? — skazała Majka. — Może, wse, szczo wid nioho łysztylosia, ce joho płacz i hołosy joho baťkiw?

Na myť meni zdałosia, szczo wse zrujnuwałosia. Postijno cia Majka szczo-nebud' wyhadaje. Ta ja widrazu ̇ zmetykuwaw.

— A jak win prochodyť na korabel? Jak win komanduje mojimy kiberamy? Ni, szanowni, my zustrily w kosmosi tocznisińku — rozumijete? — tocznisińku, idealnu repliku ludstwa, abo ce kosmicznyj mauhli. Ne znaju, szczo nejmowirnisze.

— I ja ne znaju, — skazała Majka.

— I ja, — skazaw Wanderchuze.

Z reproduktora prołunaw hołos Komowa:

— Uwaha, na bortu! Ja wyjšow na pozyciju. Dywytyś dowkoła jak slid. Meni zwidsy wydno nebahato. Radiögramy były?

Ja zazyrnuw u pryjmalnu kyszeniu.

— Ciła paczka, — skazaw ja.

— Ciła paczka, — skazaw Wanderchuze u mikrofon.

— Stasiu, moji radiögramy wy wże nadisłaly?

— A... Szcze ne wsi, — skazaw ja, pochapcem wsidajucyś za raciju.

— Szcze ne wsi, — powidomyw Wanderchuze u mikrofon.

— Chliw na pałubi! — ohołosyw Komow. — Hodi fiłosofstwuwały, beriťsia do sprawy. Majje, steżte za ekranom. Pro wse zabud'te i steżte za ekranom. Popow, szczob czerez desiať chwyłyn moja ostannia radiögrama buła w eteri. Jakowe, zaczytajte, szczo tam pryjšło na moje imja...

Koły ja zakinczyw peredaczu i ozyrnuwsia, wsi były zajniami swojimy sprawy. Majka sydiła za pultom ohladu — na panoramnomu ekrani wymalowuwawsia Komow, krychitna postať bila samoho bereha. Nad bołotom woruszysia tuman, i bilsze nijakoho ruchu na wsich triochsta szistdesiaty hradusach u radiüsü semy kilometrów wid korabla ne sposterihałosia. Komow sydiw do nas spynuju: oczewydno, win wyczikuwaw, szczo nasz mauhli zjawyťsia z bołota. Majka powilno powertala hołowu z boku w bik, ozyrajucy okołyci, i czas wid času dawała na jaku-nebud' pidozriťu dilnyciu maksymalne zbilshennia — todi na ekranach małych monitoriw zjawlawsia abo ponykłyj kuszcz, abo buzkowa tiń diuny na iskrystomu pisku, abo newyznaczena plama w ridkij szczetyni karłykowych derew.

Wanderchuze monotonno buboniw u mikrofon: «... wariänty psychotypu dwokrapka szistnadciať en drib trydciať dwa dzeta abo szistnadciať em ...mamo... drib trydciať odyn epsylon...» — «Dosyť, — kazaw Komow. — Nastupnu». — Zemla Łondon Kartrajt, szanownyj Hennadiju, szcze raz nahaduju pro waszu obicianku widhuk...» — «Dosyť. Nastupnu». — «Pres-centr...» — «Dosyť. Dali. Jakowe, zaczytajte łysze ti, szczo z Centru abo z bazy». Pauza. Wanderchuze perebyraje kartky. «Centr Bader zamowłena wamy aparatura nul-transportujeťsia na bazu nadiszliť nam poperedni mirkuwannia za nastupnymy punktamy persze inszi jmowirni zony prożywannia aborygeniw...» — «Dosyť. Dali...»

Tut mene wykłykała baza. Sydorow pyta Komowa.

— Komow na kontakti, Mychajle Albertowyczu, — skazaw ja wynuwato.

— Kontakt rozpoczawsia?

— Szcze ni. Czekajemo.

Sydorow kaszlanuw.

— Nu harazd, ja zjednajusia z nym trochy piznisze. Ce ne terminowo. — Win pomowczaw. — Chwylujetes?

Ja prysłuchawsia do swoich widczuttiw.

— Ne te szczo chwylujemoś... Dywno jakoś. Jak uwi sni. Jak u kazci.

Sydorow zitchnuw.

— Ne budu zaważaty, — skazaw win. — Bażaju udaczi.

Ja podiakuwaw. Potim ja spersia liktem na pult, pokław pidboriddia na dołoni u i znowu prysłuchawsia do swoich widczuttiw. Tak, dywno jakoś.

Ludyna — neludyna. Mabuť, nasprawdi johu ne možna nazywaty ludynoju. Ludśke dytia, wychowane wowkami, wyroste wowkom. Wedmediamy — wedmedem. A jakby do wychowania ludśkoji dytyny wziawsia sprut? Ne zjiw by, a poczaw by wychowuwaty... Ricz nawiť ne w ciomu. I wowk, i wedmid', i sprut — usi wony pozbawłeni rozumu. Prynajmni toho, ido ksenology nazywajuť rozumom. A ot jakszczo naszoho mauhli wychowały istoty rozumni, ale wodnoczas u jakomuś rozuminni spruty?.. I nawiť szcze czużiszi niż spruty... Bo ce Ź wony nawczyły johu wykdyaty zachysni fantomy, nawczyły mimikriji, — w ludśkomu organizmi nemaje niczoho dla takych sztuczok, otże, ce sztuczne przystosuwannia... Strywaj, a dla czoho jomu mimikrija? Wid koho ce win nawczenyj zachyszczatysia? Planeta Ź porożnia! Znaczyť, ne porożnia.

Ja ujawyw sobi wełyczezni peczery, załyti prymarnym buzkowym switłom, pochmuri zawułky, w jakych pryczajilasia smertelna nebezpeka, i małeńkoho chłopczyka, jakyj skradajeťsia popid łypkoju stinoju, ładnyj szczeznuty bud'-jakoji myti, rozczynytysia u nepewnemu sijawi, załyszyszy worohowi swoju newyraznu, rozplywczastu tiń. Bidnyj chłopczyk. Johu treba nehajno Ź wywezty zwidsy... Stop-stop-stop! Ce wse durnyci. Cioho wsioho ne buwaje. Ne buwaje tak, szczoob isnuwało składne, mudre, doswidczene žyttia i ne kysziło b nawkoło nioho žyttia prostisze, durnisze. Skilky tut wyjawyły wydiw żywych istot? Czy to odyndaciat', czy to dwanadciat' — i wse ce w diäpazoni wid wirusu do ludśkoji dytyny. Ni, tak ne buwaje. Tut szczoś neharazd. Dobre, nezabarom diznajemosia. Chłopczyk nam pro wse rozpowist'. A jakszczo ne rozpowist'? Chiba bahato ludśki wowczeniata rozpowiły ludiam pro wowkiw? Na szczo Ź rozrachowuje Komow? Meni zakortiło nehajno Ź zapytaty w Komowa, na szczo toj rozrachowuje.

Wanderchuze doczytaw ostanniu radiögramu, wyprostawsia u krisli, zakław ruku za hołowu j promowyw zadumływo:

— A ja Ź znaw Semenowych. Muszu wam skazaty, duże buły sławni i wodnoczas duże dywakuwaty ludy. Romantyky starowyny. Zwisno, Szura znaw usi starowynni zakony, win jich postijno cytuwaw. Nam wony wydawalysia smiszny my ta nedołuhy my, a win znachodyw u nych jakuś prynadnist'... Katastrofa, ahonija, zachływi strachowyśka lizuť u korabel. Znyszczyty bortżurnał, sterty swij slid u pro-

stori — adże na tomu kinci slidu Zemla! Tak, ce duże na nioho schoże. — Wanderchuze pomowczaw. — Miż inszym, takych, chto szukaje usamitnennia, nabahato bilsze, niż my z wamy dumajemo. Bo ż usamitnennia — ne taka wże j pohana sztuka, jak wy hadajete?

— Ne dla mene, — korotko skazała Majka, ne widrywajuczys wid ekranu.

— Ce tomu, szczo ty mołoda, — zapereczyw Wanderchuze. — U twojemu wici Szura Semenow też lubyw drużyty z bahaŃma i szczob inszi towarzyszuwały z nym. I szczoby praciuwaty razem — wełykoju hominkoju kompanijeju. I szczob ułaszto-wuwaty mozkowi ataky, i weś czas buty u wesełomu naprużenni, i szczob uweś czas zmahatysia, wse odno w czomu — czy u strybkach iz kryłamy, czy w kilkosti dote-piw za odynyciu czasu, czy u znanni jakychoś tabłyć... w usiomu. A w promiżkach na wsiu horlanku spiwaty pid nekofon własnorucz napysani kupłety. — Wanderchuze zitchnuw. — Zazwyczaj ce mynajetsia z poczatkom sprawżnioho kochannia... Wtim, ja pro ce niczoho ne znaju. Ja znaju tilky, szczo z trydciať czetwertoho roku Szuryk i Mari piszły u grupu wilnoho poszuku. Widtodi ja jich, własne, bilsze ne baczyw. Odnoho razu howoryw po wideo... Ja buw todi dyspetcerom, i Szura pyta-w u mene dozwołu na wychid iz Pandory. — Wanderchuze znowu zitchnuw. — Miż inszym, baŃko Szury żywyj i siohodni, Pawło Ołeksandrowycz. Treba bude do nioho zajty, koły powernemoś... — Win pomowczaw. — Jakszczo choczete znaty, — oho-łosyw win, — ja zawždy buw proty wilnoho poszuku. Archajizm. Błukajuť u kosmosi poodynci, nebezpiečno, naukowyj wychid nikczemnyj, a dekoły j zaważajuť... Pa-mjatajete istoriju z Kammererom? Usi wony wdajuť, niby my wże owołodiły kosmo-som, niby my w kosmosi, jak udoma... Neprawda ce. I nikoły ne bude prawdoju. Kosmos zawždy bude kosmosom, a ludyna zawždy załszytsia tilky ludynoju. Wona tilky stawatyme wse bilsz i bilsz doswidczeniszoju, ale nijakoho doswidu ne wysta-czyť, szczob poczuwatysia w kosmosi jak udoma. Po-mojemu, Szuryk i Mari tak ni-czoho i ne znajszły w kosmosi, prynajmni, niczoho takoho, pro szczo można buło b rozpowisty chocza b za stołom u kajut-kompaniji.

— Zate wony buły szcasyłwi, — skazała Majka, ne obertajuczys.

— Czomu ty tak dumajesz?

— Inaksze wony powernułyś by! Nawiszczo jim buło szczoś szukaty, jakszczo wony j bez toho buły szcasyłwi? — Majka zło hlanuła na Wanderchuze. — Szczo wzahali warto szukaty, krim szcastia?

— Ja mih by tobi widpowisty, szczo toj, chto szcasyłwyj, niczoho j ne szukaje, — skazaw Wanderchuze, — ale ja ne hotowyj do takoji hłybokoji supereczky, ta j ty też, czy ne tak? Rano czy pizno my pocznemo zastosowuwaty poniattia szcastia do nehumanoszcziw...

— Na bortu! — prołunaw hołos Komowa. — Dywytyś uwažno!

— Same ce ja i chotiw skazaty, — promowyw Wanderchuze, i Majka znowu powernułasja do ekranu.

Teper my dywyłysia na ekran utrioch. Sonce buło zowsim nyżko, wono wysiło nad samymy werchiwjamy, i na sopkach uże leżały tini.

Jaskrawo widswiczuwała posadoczna smuha, szapka pary nad bołotom zdawa-łasja teper ważkoju i neruchomoju, a werchiwka jiji, kriż jaku probywałasja so-

niacznе switło, zrobiłaśia pronyzływo-fiöletowuju. Wse nawkruh buło duże neruchomym, nawiť Komow.

— Pjata hodyna, — tycho skazaw Wanderchuze. — Czy ne czas nam uże obidaty? Hennadiju, jak wy budete jisty?

— Meni niczoho ne treba, — skazaw Komow. — Ja zachopyw iz soboju. A wy popojiźte, potim może buty ne do toho.

Ja pidniawsia.

— Pidu hotuwaty. Jaki zamowłennia?

I tut Wanderchuze skazaw:

— Baczu!

— De? — widrazu ź zapytaw Komow.

— Jde do nas berehom, z boku ajsberga. Deś hradusiw szistdesiat wid waszoho napriamku do korabla.

— Aha, — skazała Majka. — Ja też baczu! Sprawdi, jde.

— Ne baczu! — neterplacze skazaw Komow. — Dajte koordynaty za daľekomiom.

Wanderchuze zapchaw obłycczia u naramnyk daľekomira i prodyktuwaw koordynaty. Teper i ja pomityw: uzdowź samoji krajky czornoji wody, ne pospyszajuczy, nacze znechotia, szkandybała do korabla zeľenawa, dywno skosoboczena postať.

— Ni, ne baczu, — skazaw Komow iz dosadoju. — Rozpowidajte meni.

— N-nu, znaczyť, tak... — poczaw Wanderchuze i widkaszławsia. — Ide powilno, dywyťsia na nas... W rukach oberemok jakoħoś pruttia... Zupynywsia, podľubaw nohoju w pisku... Br-r-r, na takomu choľodi — holaka... Piszow dali... Dywyťsia u wasz bik, Hennadiju... Cikawo, anatomija w nioho ne ludźka, tocznisze, ne zowsim ludźka... Oś win znowu zupynywsia i weś czas dywyťsia u wasz bik. Newże wy joho ne baczyte, Hennadiju? Adźe win priamo u was na trawerzi¹⁵, do was win zaraz błyźcze, niź do nas...

Pjer Oľeksandrowycz Semenow, kosmicznyj mauhli, nabłyźawsia. Zaraz do nioho buło metriw dwisti, i, koły Majka dawała na monitori zbilszene zobrazennia, moźna buło rozdywyťsia nawiť joho wiji. Zachidne sonce same prohlanuło w promiźok miź dwoma hirźkymy pikamy, znowu zowsim poswitłiszało, dowhi tini prostiaħłysia uzdowź plaźu.

Ce buła dytyna, deś dwanadciatyricznyj chľopczyk, wajľuwatyj pidlitok, ki-stlawyj, cybatyj, z hostrymy pľeczyma i liktiamy, aľe na ciomu schoźisť zi zwyczajnym chľopcem zakinczuwałaśia. Wźe obłycczia joho ne buło chľopczaczym — z ludźkymy rysamy, aľe zowsim neruchome, skamjanile, zastyhľe, jak maska. Tilky oczi win maw żywi, weľyki, temni, i strilaw nymy wliwo ta wprawo, nemow kriź prorizy na masci. Wucha w nioho buły weľyki, widstowburczeni, prawe buło pomitno

¹⁵ **Trawerz** — napriam, perpendykularnyj do kursu korabla czy joho diämetralnoji pľoszczyzny. «Buty na trawerzi» jakoħoś predmeta — znachodyťsia na linii, jaka napriamłena na cej predmet i utworiuje priamyj kut iz napriamom ruchu subjekta.

bilszym za liwe, a z-pid liwoho wucha tiahsia czerez szyju do kluczyci temnyj neriwnyj szram — hrubym, nieprawylno zahojenym rubeć. Ruduwati, zbyti w kupu patły bezładnymy pasmamy spadały na czoło i na pęczi, styrczały w rizni boky, chwałkym wychorom zdijmały na makiwci. Motoroszne, nepryjemne obłyczczia, i na dodaczu — mertwotnoho, syniuwato-zeleneho widtinku, wyłyskuwało, nacze zmaszczone jakymos żyrom. Zresztou, tak samo wyłyskuwało i vse joho tiło. Win buw zowsim hołyj, i, koły win pidijszow do korabla zowsim blyżko ta žburnuw na pisok oberemok suczczia, stało wydno, jakyj win weś żyławyj, bez usiakych tam slidiw cijeji zworuszływoji dytiaczouji bezzachysnosti. Win buw kistlawyj, tak, ale ne chudiuszczij — naprocud, po-dorosłomu żyławyj, ale ne muskulastyj, ne atlet, a same żyławyj, i szcze stały pomitnymy straszni rwani szramy — hlybokyj szram na liwomu boci czerez rebra do samoho stehna, czerez szczo win i buw takim skosoboczenym, i szcze szram na prawij nozi, i hlyboka wmyjatyna posered hrudej. Tak, wydno, nełehko jomu tut dowełosia. Planeta staranno żuwała i hryzła ludške dytia, ta, mabuť, taky pryweła joho u widpowidnist' do sebe.

Win buw teper deś za dwadciať krokiw, bila samoho kraju mertwoho prostoru. Oberemok chmyzu leżaw bila joho nih, a win stojaw, opustywszy ruki, i dywywsia na korabel; win ne mih, jasna ricz, bacztyj obiektywiw, ale dywywsia win, zdawałosia, priamo nam u wiczi. I poza w nioho buła neludška. Ne znaju, jak ce pojasnyty. Prosto ludy ne stojať u takij pozi. Nikoły ne stojať. Ni widpoczywajuczy, ni oczikujuczy, ni w napruzenni. Liwa noha w nioho buła trochy widstawłena nazad i triszky zihnuta w kolini, ale wsijeju wahoju win spyrawsia same na neji. I wpered win wystawyw liwe pęcze. U ludyny, kotra zbyrajeťsia metnuty dysk, možna na myť włowyty schožu pozu — tak dowho ne prostojisz, ce nezruczno, ta j neharno, a win stojaw, stojaw kilka chwyłyn, a potim raptom prysiw i poczaw perebyraty swij chmyz. Ja skazaw — prysiw, ale ce nieprawylno: win opustywszy na liwu nohu, prawu ž nohu, ne zhynajuczy, prostiah upered — nawiť dywytyś buło na nioho nezruczno, a nadto koły win poczaw wowntuzytysia z pruttiam, dopomahajuczy rukam prawoju nohoju. Potim win pidniaw do nas łyce, prostiah ruki — w koźnomu kułaku po prutyku — i tut poczałosia take, szczo ja wzahali ne beruś opysuwaty.

Možu tilky skazaty: obłyczczia joho ożyło, i ne prosto ożyło — wono wybuchnuło ruchamy. Ne znaju, skilky tam na obłyczczu ludyny mjaziw, ale w nioho wony wsi razem zaruchały, i kožen samostijno, i kožen newpynno, i koźnyj naprocud do ładu. Ne znaju, z czym ce poriwniaty. Możliwo, z bihom bryziw na wodi w soniacznomu switli, tilky bryzi odnomanitni ta chaotyczni, odnomanitni u swojij chaotyczności, a tut kriż fejerwerk krychitnych ruchiw prohladaw jakyjś wyznaczenyj rytm, jakyjś osmyslenyj poriadok, ce ne buło chorobywe konwulsijne tremtinnia, ahonija, panika. Ce buw taneć mjaziw, jakszczo možna tak skazaty. I poczawsia cej taneć z obłyczczia, a pislá cioho zatanciuwały pęczi, hrudy, zaspiwały ruki, i suchi prutyky zatropiły u stysnutych kułakach, poczały schreszczuwatysia, splitatysia, borotysia — z szurchotom, z barabannym drobom, zi strekotinniam, niby ciłe połe konykiw rozwemułosia pid korabłem. Ce trywało blyżko chwyłyny, prote meni zamyhotiło w oczach i zakłało wucha. A potim use piszło na spad. Tanci i spiwy perejszły z patyczkiw u ruki, z ruk — u pęczi, potim — w obłyczczia, i vse

skinczyłosia. Na nas znowu dywyłaśnia neruchoma maska. Chłopczyk łeheńko pidwiwsia, stupyw krok czerez kupku prutykiw i raptom piszow u mertwyj prostir.

— Czomu wy mowczyte? — nadrywawsia Komow. — Jakowe! Jakowe! Wy czujete mene? Czomu wy mowczyte?

Ja otiamywsia i poszukaw oczyma Komowa. Ksenopsycholog stojaw u naprużenij pozi, obłyzcziam do korabla, dowha tiń tiahłasia po pisku wid joho nih.

Wanderchuze widkaszławsia i promowyw:

— Czuju.

— Szczo stałosia?

Wanderchuze poczekaw.

— Ne berusia rozpowisty, — skazaw win. — Może, wy rozpowiste, chłopci ta diwczata?

— Win rozmowlaw! — promowyła Majka stysnutym hołosom. — Ce win rozmowlaw!..

— Słuchajte, — skazaw ja. — A win ne do luka piszow?

— Możliwo, — skazaw Wanderchuze. — Hennadiju, win piszow u mertwyj prostir. Może, win piszow do luka...

— Steżte za lukom, — szwydko skomanduwaw Komow. — Jakszczo win uwijde, nehajno ż powidomte meni, a sami zaczyńsiasia u rubci... — Win pomowczaw. — Czekaaju was czerez hodynu, — promowyw win z jakojuś nowoju intonacijeju, zwyczajnym spokojno-diłowym tonom i niby widwernuwszyś wid mikroфона. — Za hodynu wporajeteś?

— Ne zrozumiw, — skazaw Wanderchuze.

— Zacyńsiasia! — rozdratowano zakryczaw Komow priamisińko w mikrofon. — Rozumijete? Zacyńsiasia, jakszczo win uwijde na korabel!

— Ce ja zrozumiw, — skazaw Wanderchuze. — De wy nas czekajete czerez hodynu?

Nastało mowczannia.

— Czekaaju was czerez hodynu, — znow widwernuwszyś wid mikroфона, diłowyto powtoryw Komow. — Za hodynu wy wporajeteś?

— De? — skazaw Wanderchuze. — De czekajete?

— Jakowe, wy mene czujete? — hołosno zapytaw Komow z trywohoju.

— Czuju was czudowo, — promowyw Wanderchuze i rozhubłeno ozyrnuwsia na nas. — Wy skazały, szczo czekajete nas czerez hodynu. De?

— Ja ne kazaw... — poczaw Komow, ale joho widrazu ż pererwaw hołos Wanderchuze, takyj samyj hłuchuwatyj, niby na widdali wid mikroфона:

— A czy ne czas nam obidaty? Staś tam, napewne, zasumuwwaw, ty jak hadajesz, Majko?

Majka znerwowano zachychotiła.

— Ce ż win... — promowyła wona, tykajuczy palcem u ekran. — Ce ż win... tam...

— Szczo widbuwajeśsiasia, Jakowe? — harknuw Komow.

Dywnyj hołos — ja nawiť ne zrozumiw czyj — promowyw:

— Ja tebe, staryhania mohu, wylukuju, na nohy postawlu, w ludy wywedu...

Majka, schowawszy obłycczcia u dołoni, hykała wid nerwowoho rehotu, prytyskajuczy kolina do pidboriddia.

— Niczoho osobływoho, Hennadiju, — promowyw Wanderchuze, wytyrajuczy chustoczkoju spitniłyj łob. — Neporozuminnia. Kljent rozmowlaje naszymy hołosamy. My joho czujemo czerez zowniszni akustyku. Małeńke neporozuminnia, Hennadiju.

— Wy joho baczyte?

— Ni... Wtim, oś win zjawywsia.

Chłopczyk znowu stojaw bila swoich prutiw, uże w insziz, ałe w takiz samiz nezrucnij pozi. Win znowu dywywsia nam prosto u wicziz. Potim joho rot triszky widkrywsia, huby dywno skrywyłyś, ohoływszy jasna i zuby w liwomu kuti rota, i my poczuły Majczyn hołos:

— U kinci kinciw, jakby w mene były waszi bakenbardy, ja b, może, stawyłasia do żyttia zowsim po-inszomu...

— Zaraz win rozmowlaje hołosom Majky, — nezworuszno powidomyw Wanderchuze. — A zaraz podywywsia u wasz bik. Wy joho vse szcze ne baczyte?

Komow mowczaw. Chłopczyk use stojaw, powernuwszy hołowu w joho bik, zowsim neporusznej, niby skamjanilyj, — dywna postał u hustijucznych sutinkach. I tut ja raptom zrozumiw, szczo ce ne win. Postał rozplywałasia. Kriż neji prostupyw temnej kraj wody.

— Aha, baczu! — zadowołeno skazaw Komow. — Win stojit' za dwadciat' krokiw wid korabla, tak?

— Tak, — skazaw Wanderchuze.

— Ne tak, — skazaw ja.

Wanderchuze prydywywsia.

— Dajsno, mabuť, ne tak, — pohodywsia win. — Ce, napewne... Jak wy ce nazywajete, Hennadiju? Fantom?

— Strywajte, — skazaw Komow. — Oś teper ja baczu joho po-sprawżniomu. Win ide do mene.

— Ty baczysz joho? — zapytała mene Majka.

— Ni, — widpowiw ja. — Wże temno.

— Ne u temnoti sprawa, — zapereczyła Majka.

Napewno, wona mała raciju. Sonce, szczoprawda, zajszło, i sutinky zhustyły-sia, ałe Komowa ja na ekrani rozrizniaw i baczyw tanuczoho fantoma ta zlitnu smuhu, i ajsberg udałyni, a ot chłopcia ja bilsze ne baczyw.

Potim ja pobaczyw, szczo Komow siw.

— Pidchodyť, — promowyw win upiwhołosa. — Zaraz ja budu zajniatyj. Ne widwolikajte mene. Prodowżujte uważno steżyty za okołyciamy, ałe nijakych łokatoriw, nijakych aktywnych zasobiw wzahali. Sprobujte obmeżytyś infraoptykoju. Wse.

— Wdałoho poluwannia, — skazaw Wanderchuze w mikrofon i pidwiwsia. Wyhlad u nioho buw uroczystyj. Win suworo hlanuw na nas powerch nosa, zwyczajnym pławnym ruchom zbyw bakenbardy i promowyw: — Otary u chliwach, i wilni

my do ranku.¹⁶

Majka konwulsywno pozichnuła i promowyla:

— Spaty meni chceťsia, czy szczo? Czy ce wid nerwiw?

— Miź inszym, spaty nam teper dowedeťsia zowsim mało, — zajawyw Wanderchuze. — Dawajte zrobymo tak. Nechaj Majka jde widpoczywaty. Ja zaľyszusia bila ekrana, a Staś nechaj spyť bila raciji. Czerez czotyry hodyny ja joho rozbudźu, jak ty hadajesz, Stasiu?

Ja ne zapereczuwaw, choc i sumniwawsia, szczo Komow stilky wysydyť na morozi. Majka, prodowźujucy pozichaty, teź ne zapereczuwała. Koły wona piszła, ja zaproponuwaw Wanderchuze pryhotuwaty kawy, ale win widmowywsia pid jakymoś smichowynnym prywodom — napewno, win chotiw, szczo ja pospaw. Todi ja własztuwawsia bila raciji, perehlanuw nowi radiögramy, ne wyjawyw niczoho terminowoho i peredaw jich Wanderchuze.

Dejakyj czas my mowczyły. Spaty zowsim ne chotiľosia. Ja tak i siak prykydaw, jakymy ź majuť buty wychowateli Pjera Semenowa. Ludźske dytia, wychowane wowkom, bihaje na czotyrioch i harczyť. Wedmeźa ludyna — teź. Wzahali wychowania pownistiu wyznaczae modus wiwendi¹⁷ bud'-jakoji istoty. Tobto ne tak, szczo pownistiu, ale pomitno wyznaczae. Czomu, własne, nasz mauhli zaľszywsia ludy-noju priamostojaczoju? Ce nasztowchuje na pewni rozdummy. Win chodyť na nohach, win aktywno korystujeťsia rukamy, ce wse same soboju ne je szczoś urodźene, ce wychowujeťsia. Win moźe rozmowlaty. Zwyczajno, win ne rozumije toho, szczo howoryť, ale pomitno, szczo cia czastyna mozku, jaka widpowidaje za mowu, zadijana w niho preczudowo... Do toho ź win zapamjatowuje wse z perszoho razu! Dywno, duźe dywno. Nehumanojidy, pro jakych ja znaju, buły b zowsim ne zdadni tak wychowaty ludźske dytia. Prohoduwały joho, pryruczyty — zumiły b. Doslidyty u swoich dywnych łaboratorijach, schoźych na weľetenśku dijuczu model kyszecznyka, — teź zumiły b. Ale pobaczyty w niomu ludynu, identyfikowały w niomu ludynu, zberehty w niomu ludynu — nawriad. Newźe ce wse-taky humanojidy? Niczoho ne rozumiju.

— U bud'-jakomu razi, — skazaw raptom Wanderchuze, — wony humani w najszyrzszomu rozuminni słowa, jake łysze moźna wyhadaty, jakszczo wony wriatuwały žyttia naszomu nemowlati, i wony geniální, bo zumiły wychowaty joho schoźym na ludynu, niczoho, moźlywo, ne znajucy pro ruky ta nohy. Jak ty hadajesz, Stasiu?

Ja newyznaczeno hmyknuw, i win zamowk.

U rubci buło tycho. Baza nas ne turbuwała, Komow teź ne wychodyw na zwjazok; na temnomu ekrani spaľachuwały, pereľywajucyś, rajduźni poľotnyszczasiajwa, i w jichniomu prymarnomu switli buw ľedwe pomitnyj Komow, szczo sydiw zowsim neruchomo, a chłopczyka meni tak i ne poszczastyło rozdywytysia źodnoho

¹⁶ Cytata iz «Nicznoji pisni Dźungliw» (rozdiľ «Braty Mauhli») znamenytoho tworu Dź. R.Kiplinga «Knyha Dźungliw».

¹⁷ Tut: sposib žyttia.

razu. Ta sprawa w nych jawno jszła na ład, bo wełykyj bortowyj obczysluwacz czas wid czasu poczynaw tycheńko czawkaty i burczaty, peretrawlujuczy j organizowujuczy informaciju, jaku otrymuwaw iz translatora. Potim ja zadrimaw, i nasnyłysia meni, pamjatajeťsia, jakiś pochmuri nehołeni wośmynohy w synich sportywnych kostiumach i z parasolamy. Wony wczyły mene chodyty, a meni było tak smiszno, szczo ja postijno padaw, wykłykajuczy w nych neabyjake newdowołennia. Prokynuwsia ja wid mjakoho i nepryjemnoho szturchana w serce. Szczoś stałosia. Szczoś trywoźne. Wanderchuze sydiw, napruźeno nachyływszyś do ekranu, wczepywszyś rukamy za poruczcza.

— Stasiu! — huknuw win nehołosno.

— Tak?

— Pohłań na ekran.

Ja wże j bez toho dywywsia na ekran, ałe ne baczyw poky szczo niczoho osobływoho. Jak i ranisze, pałachkotyły i pereływałysia nebesni wohni, Komow sydiw u kołyszniy pozi, dałekyj ajsberg widswiczuwaw rożewym i zełenym. Potim ja pobačzyw.

— Nad horamy? — poszepky zapytaw ja.

— Tak. Same nad horamy.

— Szczo ce take?

— Ne znaju.

— Dawno?

— Ne znaju. Ja pomityw ciu sztuku chwyłyny dwi tomu. Dumaw — smercz...

Ja spoczatku też podumaw, szczo ce smercz. Nad blidoju wyszczerbłenoju linijeju chrebtu, na tli rajduźnych połotnyszcz pidijmałosia szczoś schoże na tonku rizku — czorna krywa, niby podriapyna na ekranu. Cia rizka łed' pomitno wibruwała, hnułasia, inodi niby prosidała i znowu rozprawlałasia, i było wydno, szczo wona ne hładka, a naczebto sugłobysta, schoża na bambukowu stebłynu. Wona styrzała nad chrebtom, do jakoho było szczonajmensze kilometriw desiať, nenacze chtoś wystromyw iz-za werchiwjiw wełetenške wudłyyszcz. Wona nadawała znajomomu pejzażewi na ekranu nerealnoho wyhladu dekoracij lalkowoho teatru. Dywytyś na ce było jakoś protypryrodo i motoroszno-smiszno, tak niby nad werchiwjamy zjawałasia neprawdopodobno wełyczczna fiziõnomija. Korotsze kaźuczy, ce było szoś poza wsiakymy massztabamy, szczoś nemoźływe, poza wsiakymy ujawłenniamy pro proporciji.

— Wony? — zapytaw ja poszepky.

— Nemoźływo, szczo ce było pryrodne... — promowyw Wanderchuze. — I nemoźływo, szczo ce było sztuczne.

Ja j sam widczuwaw te same.

— Treba powidomyty Komowu, — skazaw ja.

— Komow widkluczywsia, — widpowiw Wanderchuze. Win nawodyw dałekomir. — Widstań ne zminiujeťsia. Czotyrdcať kilometriw. I cia sztuka straszennu wibruje, wsia trusyťsia. Amplituda ne mienz jak sto metriw... Zowsim nemoźływa ricz.

— Jaka Ź u neji wysota? — proburmotiww ja.

— Błyźko szestysot metriw.

— Chaj jomu czort, — skazaw ja.

Win raptom pidchopywsia i natysnuw widrazu na dwi klawiszi: zownisznioho awarijnoho radiöwykłyku «Wsim nehajno powernutysia na bort» ta wnutrisznioho sygnału «Usim zibratysia w rubci». Potim win powernuwsia do mene i nezwyczno urywczastym hołosom skomanduwaw:

— Stasiu! Szwydko na post KAZ. Prywedy u hotownist' nosowu PMG. Sydy i czekaj. Bez komandy — niczoho.

Ja wyskoczyw u korydor. Za kajutnymi dweryma czułysia pryhłuszeni urywczasti dzwinky sygnału zboru. Meni nazustricz mczała Majka, na chodu natiahujuczy kurtku. Wona buła w tuflach na bosu nohu.

— Szczo stałosia? — chrypkym zi snu hołosom zapytała wona szcze zdałeka.

Ja machnuw rukoju i trapom ziskowznuw donyzu, na post keruwannia aktywnymi zasobamy. Mene złehka łychomanyło, ta zahałom ja buw spokijnyj. U pewnomu rozuminni ja buw nawiť hordyj: sytuacija składałasia ridkisna. Nastilky ridkisna, szczo ja buw pewen: z momentu perszoho startu cioho korabla na post KAZ nichto szcze ne zachodyw — chiba szczo praciwnyky kosmodromiw dla profilaktycznoho ohladu awtomatyky.

Ja zawaływsia w krisło, wrubaw kruhowyj ekran, widkluczyw awtomatyku PMG i widrazu ź zablokuwaw kormowu ustanowku, szczo u metuszni ne palnuty w nadyr¹⁸. Pisle cioho ja wziawsia za werńjery¹⁹ rucznoho nawedennia, i zobrazennia na ekrani popowzło czerez czorne perechrestia pered mojimy oczyma: propowz iklastyjajsberg, propowzła tumanna masa nad bołotamy, propowz Komow — teper win stojaw, oswitluwanyj spałachamy, spynoju do nas i dywywsia w napriamku hir... Szcze trochy wyszcze. Oś wona, cia dywna rizka. Czorna, tremtiacza, nedoładna, ciłkom nemożliwa. A porucz — druha, trochy korotsza, ale roste na oczach, wytiahujeťsia, hneťsia... Chaj jomu czort, jak że wony ce roblať? I jaka ź dla cioho potrebnna potuźnist', i szczo ce za materiäl takyj? Ot tak wydowyszczel.. Teper ce buło tak, niby strachitływyj targan chowajet'sia za horamy i wystromyw zwidty swoji wusa. Ja prykynuw tiłesnyj kut urażennia i wstanowyw perechrestia takim czynom, szczo odnym udarom urazyty obydwu cili. Teper załyszalałosia tilky sztowchnuty nohoju pedal..

— Post KAZ! — harknuw Wanderchuze.

— Post KAZ słuchaje! — widhuknuwsia ja.

— Hotownist'!

— Je hotownist'!

Na moju dumku, ce w nas dosyť chwaćko wyszłó. Jak u kino.

— Baczysz obydwu cili? — zwyczajnym hołosom zapytaw Wanderchuze.

— Tak. Nakrywaju obydwu odnym impulsom.

— Zwerny uwahu: sorok hradusiw na schid — tretia cil.

¹⁸ **Nadyr** — toczka nebesnoji sfery, protyleźna do zenitu.

¹⁹ **Werńjer** — prystrij dla tocznoho nastrojuwannia aparatury. // **Kambuz** — kuchnia na korabli.

Ja hlanuw: dijsno, szcze odyn wełetenśkyj wus zhynawsia, tripotiw u nepewnemu switli społochiw. Ce meni ne spodobałosia. Wstyhnu czy ni? Czoho wże tam, muszu wstyhnuty... Ja podumky prorepetyruwaw, jak wypuskaju impuls, a pisle cioho dwoma ruchamy rozwertaju harmatu na tretiu cil. Niczoho, wstyhnu.

— Baczu tretiu cil, — skazaw ja.

— Ce dobre, — skazaw Wanderchuze. — Ale ty, odnacze, ne hariaczkuje. Strilaty łysze za mojeju komandoju.

— Was zrozumiw, — burknuw ja.

Ot dasť win po korabłewi jakym-nebud'... cym... wykrywluwaczem prostoru jakym-nebud', doczekajeszsia todi wid tebe komandy. Mnoju wże pomitno trusyło. Ja stysnuw ruky, szczob prywesty sebe do ładu. Potim ja podywywsia, jak tam Komow. Komow buw tak sobi niczohenko. Win znouw sydiw u poperednij pozi, powernuwszyś do wełetenśkoho targana bokom. Ja widrazu zaspokojiwsia, tym bilsze, szczo wyjawyw, nareszti, porucz iz Komowym krychitnu czornu postať. Meni nawit stało nezrucno.

Czoho ce ja raptom? Jaki, własne, pidstawy dla paniky? Nu, wystromyw wusa... Wełyki wusa, ne zapereczuju, ja b nawit skazaw — neczuwanych rozmiriw wusa. Ale, kineć kincem, nijaki ce, jmowirno, ne wusa, a szczoś na zrazok anten. Może, wony prosto za namy sposterihajuť. My za nymy, a wony za namy. I nawit, własne, ne za namy, napewne, a za swoim wychowancem, za Pjerom Ołeksandrowyczem Semenowym sposterihajuť — jak, mowlaw, win tuť, czy ne krywdiať johu...

Wzahali, koły podumaty, protymeteorytna harmata — straszna ricz, ne chotilosia b jiji tuť zastosowuwaty. Odnaricz — zriwniaty z gruntom jaku-nebud' skelu, szczob rozczystyty posadocznij majdanczyk, abo, skażimo, zawałyty uszczelynu, koły potribna prisna wodojma, a inszaricz — oś tak, po żywomu... Tajzahali czy zastosowuwalyś koły-nebud' PMG jak zasib oborony? Mabuť, szczo tak. Po-persze, buw wypadok, ne pamjataju de, wanażnyj awtomat utratyw keruwannia i poczaw padaty priamisińko na tabir, — doweloś johu spałyty. Apotim, pryhaduju, rozbyrały takyj incydent: najakijś biölogiczno aktywnij planeti korabel-rozwidnyk zaznaw «spriamowanoho neperebornoho wpływu biösfery»... Tobto zaznaw czy ni — newidomo do siohodni, ale kapitan wyrisyw, szczo zaznaw, i wdaryw z nosowoji harmaty. Wysmaływ win nawkoło sebe wse, do samisińkoho obriju, tak szczo potim pid czas slidstwa eksperty tilky rukamy rozwodyły. Kapitana, pamjataju, wid polotiw usunuly nadowho... Taj, szczo tam kazaty, strasznyj zasib PMG. Ostannij zasib.

Szczob widwoliktysia wid takych dumok, jazrobyw zamiry widstanej do cilej i rozrachuwaw jichniu wysotu i towszczynu. Widstani wyjawyłyś: czotyrynadciať, czotyrynadciať z połowynoju i szistnadciať kilometriw. Wysota — wid pjatysot do semyset metriw, a towszczyna w nych usich buła pryblyžno odnakowa: bila osnovy blyżko pjaddesiaty metriw, a nasamomu kinczykowi wusa — mensze metra. I wsi wony sprawdi buły suglobystymy, jak bambukowi stowburyny czy kotkowi anteny. Iszcze meni zdałosia, szczo jazrozrizniaju najichnij powerchni jakyjś ruch, spriamowanyj znyzu whoru, taku ot perystaltyku²⁰, prote, może, cebuła tilky hra switła. Ja

²⁰ **Perystaltyka** — rytmiczni skoroczennia stinok strawochodu, szłunka j kyszecznyku u ludej i twaryn.

sprobowaw prykynuty włastywosti materiälu, z jakoho možuť składatysia taki ot utworennia, — wychodyła jakaś majacznia. Pomacaty b jich łokatorom-probnykom, ale ne možna, zwyczajno. Newidomo, jak wony do cioho postawlaťsia. Ta j ne ce hołowne. Hołowne — ce te, szczo cywilizacija tut, mabuť, technologiczna. Wysokorozwynena cywilizacija. Szczo j slid było dowesty. Nezrozumilo tilky, czoho ce wony zaryłysia pid zemlu, czomu załyszyły swoju ridnu planetu pid władoju porożneczi j tyszi. Prote, jakszczo podumaty, u koźnoji cywilizaciji swoji ujawłennia pro błaoustrij. Naprykład, na Tagori...

— Post KAZ! — harknuw Wanderchuze pid samym wuchom, tak szczo ja zdryhnuwsia. — Jak baczysz cili?

— Baczu cili... — widhuknuwsia ja maszynalno, ale widrazu ź zapnuwsia: wusiw nad horamy ne było. — Nemaje ciłej, — upałym hołosom skazaw ja.

— Spysz na postu!

— Niczoho ne splu... Szczojno były, baczYW na własni occhi...

— I szczo ty baczYW swojimy oczyma? — pocikawywsia Wanderchuze.

— Cili. Try cili.

— A potim?

— A teper jich nemaje.

— Hm... — skazaw Wanderchuze. — Dywno jakoś ce stałosia, ty jak hadajesz?

— Tak, — spiwczuťlywo skazaw ja. — Duże dywno. Były — i raptom nema.

— Komow powertajeťsia, — powidomyw Wanderchuze. — Może, win szczo nebud' rozumije?..

Dijsno, Komow, obwyszanyj futlaramy, wajłuwatoju chodoju — mabuť, u nioho poterply nohy — powertawsia do korabla. Czas wid czasu win obertawsia — treba hadaty, proszczawsia z Pjerom Ołeksandrowyczem, ale samoho Pjera Ołeksandrowycza ne było wydno.

— Widbij, — skazaw Wanderchuze. — Załyty wse jak je i biży na kambuz²¹, pryhotuj czohoś hariaczoho i pidkriplujuczoho. Hennadij, napewno, zamerz jak burulka. Wtim, hołos u nioho wdowołenyj, jak ty dumajesz, Majko?

Ja myttiu opynywsia na kuchni i poczaw pospichom hotuwaty hlintwejn²², kawu i ľehku zakusku. Ja duże bojawsia propustyty bodaj słowo z toho, szczo rozpowidatyme Komow. Ta koły ja szwydeńko prykotyp stolyk do rubky, Komow szcze niczoho ne rozpowidaw. Win stojaw pered stołom, roztyrajuczy zmerzłu szczoku, na stoli była rozstelena najbilsza i najdetalnisha karta naszoho rajonu, i Majka palcem pokazuwała jomu na ti miscia, zwidky wysowuwałysia neszczodawno wusa-anteny.

— Tut niczoho nema! — zbudżeno kazała Majka. — Tut merzli skeli, kańjony zawhłybszky po sto metriw, wułkaniczni prowalla — i niczoho żywoho. Ja prolitała tut desiatky raziw. Tut nawiť kuszcziw nema.

²¹ **Kambuz** — kuchnia na korabli.

²² **Hlintwejn** — hariaczyj napij, wyhotowłenyj z wynohradnoho wyna, cukru ta specij.

Komow rozhubłeno-wdiaczno kywnuw meni, wziaw oboma rukamy czasu z hlintwejnóm, zanuryw u neji oblyczczia i poczaw szumno prysiorbuwaty, pokrektuwaty, obpikajuczys i z nasolodoju widdymajuczys.

— I grunt tut krychkyj, — prodowżuwała Majka, — win by ne wytrymaw takich sporud. Ce ż desiatky, a może, j sotni tysiacz tonn!

— Tak, — promowyw Komow i zi stukom postawyw porożniu czasu na stił. — Szczo j kazaty, dywyna. — Win sylno poter dołoni. — Zmerz jak sobaka, — powidomyw win. Ce buw znowu zowsim inszyj Komow — rumjanyj, czerwono nosyj, dobrozyczlywyj, z błyskuczmy weselymy oczyma. — Dywno, dywno, chłopci ta diwczata. Ale ce szcze ne najdywnisze — mało czoho dywnoho buwaje na czużych planetach. — Win powaływsia w krisło i prostiah nohy. — Siohodni mene, znajete, ważko zdywuwaty. Za ci czotyry hodyny ja nasłuchawsia takoho... Deszczo, zwisno, potrzebuje perewirky. Ale oś wam dwa fundamentalni fakty, jaki, tak by mowyty, wże leżał na powerchni. Po-persze, Maluk... johó zwaty Maluk... uże nawczywsia powerchowo rozmowlaty i rozumity praktyczno wse, szczo jomu kažuť. Ce chłopczyško, jakyj za wse swoje swidome žyttia žodnoho razu ne spiłkuwawsia z lud'my!

— Szczo oznaczaje — powerchowo? — nedowirlywo zapytała Majka. — Pislá czotyrioch hodyn nawczannia — powerchowo?

— Tak, pislá czotyrioch hodyn nawczannia — powerchowo! — triümfujucze pidtwerdyw Komow. — Ale ce po-persze. A po-druhe, Maluk perebuwaje w ciłkowytij upewnenosti, szczo win — jedynyj meszkaneć cijeji planety.

My ne zrozumily.

— Czomu ż jedynyj? — zapytaw ja. — Jakyj że win jedynyj?

— Maluk ciłkowyto wpewnenyj, — z nahołosom promowyw Komow, — szczo, krim nioho, na cij planeti nemaje žodnoho rozumnoho aborygena.

Zapała mowczanka. Komow pidniawsia.

— U nas bahato roboty, — skazaw win. — Zawtra wranci Maluk maje namir pryjty do nas z oficijnym wizytom.

ROZDIEŁ VI

NELUDY I ZAPYTANIA

My propraciuwały ciu nicz. U kajut-kompaniji buw obładnanyj improwizowanyj diägnoster z indykatorom emocij. My z Wanderchuze skłaly joho bukwalno z niczoho. Pryład wyjszow małopotużnyj, nedołuhyj, z pohanoju czutływistiu, ale dejaki fiziölogiczni parametry win wymiriuwaw bilsz-mensz zadowilno, a szczodo indykatora, to win u nas fiksuwaw tilky try osnownych pozycji: jaskrawo wyrażeni negatywni emociji (czerwona łampoczka na pulti), jaskrawo wyrażeni pozytywni emociji (zełena łampoczka) i wsia insza emocijna hama (biła łampoczka). A szczo łyszalosa robyty? U medwidsiku stojaw cudowyj staciönarnyj diägnoster, prote buło ciłkom zrozumilo, szczo Maluk ne pohodyłsia tak, ni siło ni wpało, wkładaty-sia w matowo-biłyj sarkofag z masywnoju hermetrycznoju kryszkoju. Słowom, do dewjatoji hodyny my tak-siak uporałys, i tut na powen zrist postała problema czerhuwania na postu KAZ.

Wanderchuze jak kapitan korabla, widpowidalnyj za bezpeku, nedotorkannist' i vse take insze, kategoryczno widmowywsia skasuwały ce czerhuwania. Majka, jaka prosydila na postu druhu połowynu noczi, zwyczajno, tiszyla sebe nadijeju, szczo wże obowjazzkowo bude prysutnioju pid czas oficijnoho wizytu. Odnak wona buła hirko rozczarowana. Wyjawyłosa, szczo kwalifikowano praciuwaty na diägnosteri może tilky Wanderchuze. Wyjawyłosa dali, szczo pidtrymuwały w roboczomu stani diägnoster, kotryj bud'-jakoji myti ryzykuje wtratyty nastrojku, možu tilky ja. I nareszti, zjasuwałosa, szczo Komow z jakychoś swoich ksenopsychologicznych mirkuwań wważaw nebażanoju prysutnist' žinky na perszij besidi z Malukom. Korotsze każuczy, blida wid szałenstwa Majka znowu ruszyła na post, pryczomu Wanderchuze, zberihajuczy pownu chołodnokrownist', ne zabuw prowesty jiji powz pryjomnyj roztrib diägnostera, toż usi bażajuczi mohły perekonatys: indyktor emocij praciuje — czerwona łampoczka horila doty, doky Majka ne znykla w korydori. Zahałom, na postu KAZ można buło czuty, pro szczo rozmowlajuł u kajut-kompaniji, czerez interkom z pidsyluwaczem.

O dewjatij pjatnadciał' za bortowym czasom Komow wyjszow na seredynu kajut-kompaniji i ohlanuwsia. Use buło hotowe. Diägnoster buw nałasztowanyj i wwimknenyj, na stoli pyszałysia tareli z sołodoszczamy, oswiłennia buło widrehulowano pid miscewe denne switło. Komow korotko powtoryw instrukciju pro powedinku pid czas kontaktu, uwimknuw rejestruwalnu aparaturu i zaprosyw nas po misciach. My z Komowym usiłysia za stił nawproty dwerej, Wanderchuze wtysnuwsia za panel diägnostera, i my poczaly czekaty.

Win zjawywsia o dewjatij sorok za bortowym czasom.

Win zupynywsia w dweriach, uchopywszy liwoju rukoju za odwirok i pidibhawszy prawu nohu. Napewno, ciu chwyłynu win stojaw tak, rozdywłajuczyś nas po czerzi kriż prorizy swojeji mertwotnoji masky. Tysza buła takuju, szczo ja czuw joho dychannia — pomirne, potużne, wilne, niby praciuwaw dobre nałahodżenyj mechanizm. Pobłyzu i na jaskrawomu switli win sprawław szcze dywnisze

wrażenia. Wse w niomu było dywnym: i postawa — po-ludśky zowsim nepryrodna i wodnoczas newymuszena, i błyskucza, niby połakowana zełenawo-błakytina szkira, i nepryjemna dysproporcija w roztaszuwanni mjaziw i suchożyl, i naprocud potużni kolinni wuzły, i naprocud wużki j dowhi stopy nih. I te, szczo win wyjawywsia ne takim uże j małeńkym — na zrist jak Majka. I te, szczo na palciach liwoji ruki win ne maw nihtiw. I te, szczo w prawomu kułaku win styskaw żmeniu swiżoho łystia.

Nareszti joho pohlad zupynywsia na Wanderchuze. Win dywywsia na Wanderchuze tak dowho ta pylno, szczo meni spała dyka dumka: czy ne zdohadujeśsia Maluk pro przyznaczenia diägnostera, — a nasz mołodciuwatyj kapitan kineć kin-cem z jakojuś nerwoznistiu zbyw zihnutym palcem swoji bakenbardy i, wsuperecz instrukciji, zleħka wkłonywsia.

— Fenomenalno! — hołosno i czitko promowyw Maluk hołosom Wanderchuze. Na indykatori zażewriła zełena łampoczka.

Kapitan znowu nerwowo zbyw bakenbardy i pidleśtywo usmichnuwsia. I widrazu ż obłycczia Maluka pożwawiszalo. Wanderchuze buw nahorodżenyj ciłoju serijeju żachływych hrymas, szczo zminiowały odna odnu. Na łobi Wanderchuze wystupyw chołodnyj pit. Ne znaju, czym by wse ce zakinczyłosia, ale tut Maluk nareszti widczepywsia wid odwirka, kowznuw uzdowż stiny i spynywsia bila ekrana wideofonu.

— Szczo ce? — zapytaw win.

— Wideofon, — widpowiw Komow.

— Tak, — skazaw Maluk. — Use ruchajeśsia, i niczoho nemaje. Zobrażennia.

— Oś jiża, — powidomyw Komow. — Chociesz pojisty?

— Jiża — okremo? — nezrozumilo zapytaw Maluk i nabłyzywsia do stołu. — Ce jiża? Ne schoże. Szarada.

— Ne schoże na szczo?

— Ne schoże na jiżu.

— Wse-taky sprobuj, — poradyw Komow, pidsowujuczy do nioho taciw z merengamy²³.

Todi Maluk raptom upaw nawkoliszky, prostiah upered ruki i rozkryw rota. My mowczaly, storopiwszy. Maluk też ne ruchawsia. Joho oczu były zapluszczeni. Ce trywało wsioho kilka sekund, pisa czoho win mjako powaływsia na spynu, siw i rizkym ruchom rozkydaw po pidłozu pered soboju zimjate łystia. Joho obłyccziam znowu probihło rytmiczne riabotynnia. Szwydkymy i jakymyś duże tocznymy dotykamy palciw win poczaw peresowuwaty łystoczky, czas wid czasu dopomahajuczy sobi nohoju. My z Komowym, wstawszy z krisel i wytiahnuwszy szyji, steżyły za nym. Łystia niby same soboju składałosia w dywnyj wizerunok, bezsumniwno prawylnyj, ale jakyj ne wykłykaw żodnych asociäcij. Na mył Maluk zastyh neruchomo — i raptom znow odnym rizkym ruchom zhrib łystia na kupku. Obłycczia joho zawmerło.

— Ja rozumiju, — ohołosyw win, — ce — wasza jiża. Ja tak ne jim.

²³ Merenga — tisteczko iz zapeczenych zbytych jajecznych biłkiw i werszkiw iz cukrom.

— Dywyś, jak treba, — skazaw Komow.

Win prostiah ruku, wziaw merengu, zumysno powilnym ruchom pidnis jiji do rota, oberežno widkusyw i poczaw demonstratywno żuwaty. Na mertwotnomu oblyczczy Maluka promajnuła sudoma.

— Ne można! — majże kryknuw win. — Niczoho ne można braty rukamy do rota. Bude pohano!

— A ty sprobuj, — znowu zaproponuwaw Komow, pohlanuw u storonu diagno-stera i zapnuwsia. — Twoja prawda. Ne treba. Szczo robytymemo?

Maluk prysiw na liwu pjatu i sokowytym barytonom promowyw:

— Cwirkun u zapiczku.²⁴ Majacznia. Pojasny meni znowu: koły wy zwidsy pidete?

— Zaraz ce pojasnyty ważko, — mjako pojasnyw Komow. — Nam duże, duże treba wse pro tebe diznatysia. Adże ty szcze niczoho pro sebe ne rozpovidaw. Koły my wse pro tebe budemo znaty, to zaberemosia zwidsy, jakszczo ty zachoczesz.

— Ty znajesz pro mene wse, — prohołosyw Maluk hołosom Komowa. — Ty znajesz, jak ja wynyk. Ty znajesz, jak ja siudy potrapyw. Ty znajesz, nawiszczu ja do tebe pryjszow. Ty znajesz pro mene wse.

Meni oczi polizły na łoba, a Komow niby j ne zdywuawawsia.

— Czomu ty dumajesz, szczo ja wse ce znaju? — spokojno zapytaw win.

— Ja mirkuwaw. Ja zrozumiw.

— Ce fenomenalno, — spokojno skazaw Komow, — ta ce ne zowsim wirno. Ja niczoho ne znaju pro te, jak ty żyw do mene.

— Wy pidete widrazu, koły diznajesia pro mene wse? Ce tak?

— Tak, jakszczo ty zachoczesz.

— Todi zapytuj, — skazaw Maluk. — Zapytuj szwydko, bo ja też choczcu tebe zapytaty.

Ja hlanuw na indyktor. Prosto tak sobi hlanuw. I meni stało jakoś motorosno. Szczojno tam było nejtralne biłe switło, a zaraz jaskrawym rubinowym wohnem horiw sygnał negatywnych emocij. Ja myhcem pomityw, szczo oblyczczia Wanderchuze strywożene.

— Spoczatku rozkaży meni, — promowyw Komow, — czomu tak dowho chowawsia?

— Kurwispat, — czitko wymowyw Maluk ta peresiw na prawu pjatu. — Ja dawno znaw, szczo ludy pryjduť znowu. Ja czekaw, meni było pohano. Potim ja pobaczyw: ludy pryjszły. Ja poczaw mirkuwaty i zrozumiw — jakszczo ludiam skazaty, wony piduť, i todi bude dobre. Obowjaskowo piduť, ale ja ne znaw — koły. Ludej czetwero. Duże bahato. Nawit' odna ludyna — duże bahato. Ale kraszcze, niż czetwero. Ja zachodyw do odnoho i rozmowlaw udeń. Ja zachodyw do odnoho ta rozmowlaw wnoczi. Szarada. Todi ja podumaw: odna ludyna howoryty ne może. Ja pryjszow do czotyrioch. Buło duże weseło, my hrałysia iz zobrażenniamy, my bihły, nacze chwyla. Znowu szarada. Wweczeri ja pomityw: odyn sydyť okremo. Ty. Ja

²⁴ Nazwa opowidannia CZ. Dikkensa, szczo wchodyť u cykl «rizdwianych opowidej».

podumaw i zrozumiw: ty czekajesz na mene. Ja pidijszow. Czeszyrskýj kit²⁵! Ot jak było.

Win rozmowlaw rizko j urywczasto, hołosom Komowa, i tilky bezzmistowni słowa win wymowlaw cym sokowyty m neznajomym barytonom. Ruky, palci johu ni na sekundu ne załyszalysia u spokoju, ta j sam win uweś czas ruchawsia, i ruchy johu były strimki ta newłowymo pławni, win niby pereływawsia z odnijeji postawy w in-szu. Fantastyczne ce było wydowyszczce: zwyczni stiny kajut-kompaniji, wanilnyj zapach wid tisteczek, use take domasznie, zwyczne — tilky dywne buzkowe switło i w ciomu switli na pidłozu hnuczke, pławne i strimke małeńke czudowyśko. I trywożnyj rubinowyj wohnyk na pulti.

— Zwidky ty znaw, szczo ludy pryjduť znowu? — zapytaw Komow.

— Ja mirkuwaw i zrozumiw.

— A może, chto-nebud' rozpowiw tobi?

— Chto? Kaminnia? Sonce? Kuszczi? Ja odyn. Ja i moji zobrazennia. Ale wony mowczat'. Z nymy można tilky hratysia. Ni. Ludy pryjszły i piszły. — Win szwydkym ruchom peresunuw kilka łystoczkiw na pidłozu. — Ja podumaw i zrozumiw: wony pryjduť znowu.

— A czomu tobi było pohano?

— Bo ludy.

— Ludy nikoły nikomu ne szkodiať. Ludy choczuť, szczob usim nawkoło było dobre.

— Ja znaju, — skazaw Maluk. — Adże ja wże kazaw: ludy piduť, i bude dobre.

— Wid jakych ludśkich dij tobi pohano?

— Wid usich. Wony je abo wony możuť pryjty — ce pohano. Wony piduť na-zawždy — ce dobre.

Czerwonyj wohnyk na pulti swerdływ moju duszu. Ja ne strymawsia i leheńko zaczepyw Komowa nohoju pid stołom.

— Z czoho ty wziaw, szczo koły ludiam skazaty, to wony piduť? — zapytaw Komow, ne zważywszy na mene.

— Ja znaw: ludy choczuť, szczob usim nawkoło było dobre.

— Ale ż jak ty pro ce diznawsia? Ty ż nikoły ne spiłkuwawsia z lud'my.

— Ja dowho mirkuwaw. Dowho ne rozumiw. Potim zrozumiw.

— Koły zrozumiw? Dawno?

— Ni, nedawno. Koły ty pizow wid ozero, ja spijmaw rybu. Ja duże zdywu-wawsia. Wona czomuś pomerła. Ja poczaw mirkuwaty i zrozumiw, szczo wy obo-wjazzkowo pidete, jakszczo wam skazaty.

Komow pokusaw nyżniu hubu.

— Ja zasnuw na berezi okeanu, — skazaw win raptom. — Koły ja prokynuwsia, to pobaczyw: na mokromu pisku bila mene — slidy ludśkich nih. Ja pomirkuwaw i zrozumiw: poky ja spaw, powz mene projszła ludyna. Zwidky ja pro ce diznawsia? Adże ja ne baczyw ludyny, ja baczyw łysze slidy. Ja mirkuwaw: ranisze slidiw ne było; zaraz slidy je; otże, wony zjawyłysia, poky ja spaw. Ce ludśki slidy — ne slidy

²⁵ Czeszyrskýj kit — postać «Alisynych przygod u Dywokracji» Ł. Kerroła.

chwyl, ne slidy kamieniu, jakyj skotywsia z hory. Otze, powz mene projszła ludyna. Poky ja spaw, powz mene projszła ludyna. Tak mirkujemy my. A jak ty mirkujesz? Ot pryłetiły ludy. Ty niczoho pro nych ne znajesz. Ale ty pomirkuwaw i diznawsia, szczo wony obowjazkowo poletiał nazawždy, jakszczo ty pohoworysz z nymy. Jak ty mirkuwaw?

Maluk dowho mowczaw — chwyłyny try. Na johu oblyczczy i hrudiach znow poczawsia taneć mjaziw. Szwydki palci ruchaly i peremiszuwały lystia. Potim win widipchnuw lystia nohoju i skazaw hołosnym sokowytym barytonom:

— Ce zapytannia. Po bim-bom-bramselach!

Wanderchuze zaćkowano kaszlanuw u swojemu kuti, i Maluk widrazu ż hlanuw na nioho.

— Fenomenalno! — wyhuknuw win use tym samym barytonom. — Ja zawždy chotiw diznatysia: czomu dowhe wołosia na szczokach?

Zapanuwała mowczanka. I raptom ja pomityw, jak rubinowyj wohnyk zhas i spałachnuw smaragdowyj.

— Widpowidajcie jomu, Jakowe, — spokojno poprosyw Komow.

— Hm... — skazaw Wanderchuze, porożewiwszy. — Jak tobi skazaty, mij i chłopczyku... — Win maszynałno zbyw bakenbardy. — Ce harno, meni ce podobajetsia... Jak na mene, ce dostatnie pojasnennia, jak ty dumajesz?

— Harno... podobajetsia... — powtoryw Maluk. — Dzwinczok! — skazaw win raptom niżno. — Ni, ty ne pojasnyw. Ale tak buwaje. Czomu tilky na szczokach? Czomu nemaje na nosi?

— A na nosi neharno, — powczalno skazaw Wanderchuze. — I w rot I potraplaje, koły jisyy...

— Prawylno, — pohodywsia Maluk. — Ale jakszczo na szczokach i jakszczo jdesz czerez kuszczy, to majesz cziplatysia. Ja zawždy cziplajusia wołosiam, chocia wono w mene zwerchu.

— Hm, — skazaw Wanderchuze. — Baczysz, ja ridko chodzu czerez kuszczy.

— Ne chody czerez kuszczy, — skazaw Maluk. — Bude bolacze. Cwirkun u zapiczku!

Wanderchuze ne znaw, szczo widpowisty, ale z usioho buło wydno, szczo win zadowołenyj. Na indykatori horiw smaragdowyj wohnyk, Maluk jawno zabuw pro swoji kłopoty, i nasz mołodciuwatyj kapitan, jakyj duże lubyw ditej, bezsumniwno widczuwaw pewne zamyłuwannia. Do toho ż jomu, zdajetsia, łestyło, szczo johu bakenbardy, jaki do cioho czasu służyły obiektom dla płoskich i ne duże dotepiw, widihrały taku pomitnu rol u chodi kontaktu. Aż oś pidijszła moja czerha. Maluk nespodiwano hlanuw meni u wiczy i wypaływ:

— A ty?

— Szczo — ja? — zapytaw ja, rozhubywszyś, a tomu agresywno.

Komow nehajno i z jawnym zadowołenniam kopnuw mene w szczykołotku.

— U mene zapytannia do tebe, — ohołosyw Maluk. — Takoż zawždy. Ale ty bojawsia. Jakoś łedwe mene ne zanapastyw — zaszypiw, zarewiw, udaryw mene powitriam. Ja bih do samych sopok. Te wełyke, tepłe, z wohnykamy, robył riwnu zemlu — szczo ce?

— Maszyny, — skazaw ja i widkaszławsia. — Kibery.

- Kibery, — powtoryw Maluk. — Żywi?
- Ni, — skazaw ja. — Ce maszyny. My jich zrobyły.
- Zrobyły? Take wełyke? I ruchajeťsia? Fenomenalno. Ałe ź wony wełyki!
- Buwajuť i bilszi, — skazaw ja.
- Szcze bilszi?
- Znaczno bilszi, — skazaw Komow. — Bilszi za ajsberg.
- I wony teź ruchajuťsia?
- Ni, — skazaw Komow. — Ałe wony dumajuť.

I Komow poczaw rozpowidaty, szczo take kibernetyczni maszyny. Meni buło duże waźko sudyty pro duszewni poruchy Maluka. Jakszczo wychodyty iz prypuszczennia, szczo duszewni poruchy johu tak czy inaksze wyrażałysia ruchamy ti-lesnymi, można buło wważaty, szczo Maluk ubytyj napował. Win metawsia po kajut-kompaniji, nacze kit Toma Sojjera, jakyj siorbnuw bolezaspokijływoho²⁶. Koły Komow pojasnyw jomu, czomu mojih kiberiw ne można wważaty ni żywymy, ni mertwymy, win wydersia na stelu i bezsyło powys tam, pryłypnuwszy do płastyka dołoniamy i stopamy. Powidomłennia pro maszyny, wełetenśki maszyny, jaki dumajuť szwydsze, niź ludy, rachujuť szwydsze, niź ludy, widpowidajuť na pytania w milion raziw szwydsze, niź ludy, skrutyło Maluka w kołobok, rozwernuło, wykynuło u korydor i czerez sekundu znowu požburnuło do naszych nih; win szumno dychaw, widczajduszno krywławsia, a oczi johu buły wełyczezni, potemnili. Nikoły ranisze i nikoły potim ne dowodyłoś meni zustriczaty takoho wdiacznoho słuchacza. Smaragdowa łampa na indykatornomu pulti siajała, nacze kotiacze oko, a Komow howoryw i howoryw, tocznymy, dochidływymy, duże prostymy frazamy, riwnym, rozmi-renym hołosom i czas wid czasu, intrygujuczy, wstawław: «Detalnisze pro ce my pohoworymo piznisze» abo: «Nasprawdi ce znaczno składnisze i cikawisze, ałe ź ty poky szczo ne znajesz, szczo take hemostatyka».

Łedwe Komow zakinczyw, Maluk uskoczyw na krisło, obchopyw sebe swojimy dowhymy żyławymy rukamy i zapytaw:

- A można zrobyty tak, szczo ja howoryw, a kibery mene słuchały?
- Ty wże ce robyw, — skazaw ja.

Win bezszumno, nacze tiń, upaw na ruky na stił peredi mnoju.

— Koły?

— Ty strybaw przed nymy, i najbilszyj — johu zwaty Tom — zupyniawsia i zapytaw u tebe, jaki buduť nakazy.

— Czomu ja ne czuw zapytannia?

— Ty baczyw zapytannia. Pamjatajesz, tam myhotiw czerwonyj wohnyk? Ce buło zapytannia. Tom zapytuwaw po-swojemu.

Maluk pereływsia na pidłohu.

— Fenomenalno! — tycho-tycho skazaw win mojim hołosom. — Ce hra. Fenomenalna hra. Łuskunczyk²⁷!

²⁶ Widsyłannia do epizodu dwanadciatoho rozdiłu «Pryhod Toma Sojjera» Marka Twena.

²⁷ Łuskunczyk — nazwa kazky nimećkoho pyśmennyka E.T.A.Hofmana.

— Szczo oznaczaje «łuskunczyk»? — zapytał raptom Komow.

— Ne znaju, — skazaw Maluk neterplacze. — Prosto słowo. Pryjemno wymow-
laty. Czesz-szyrskýj kit. Łus-skunczyk.

— A zwidky ty znajesz ci słowa?

— Pamjataju. Dwoje wełykich łahidnych ludej. Nabahato bilszi, niż wy... Po
bim-bom-bramselach! Łuskunczyk... Cwirkun u zapiczku. Mar-ri, Mar-ri! Cwirkun
jisty choczcze!

Czesno każuczy, u mene moroz piszow po szkiri, a Wanderchuze zblid, i ba-
kenbardy joho powysły. Maluk wyhukuwaw słowa sokowyty m barytonom: zapluszczy-
czyty occhi — tak i baczysz pered soboju wełyku, perepownenoho krowi ta radosz-
cziw žyttia ludynu, bezstrasznu, sylnu, dobru... Potim w intonaciji joho szczoś zmi-
nyłosia, i win tycheńko prorokotaw z newymownoju niźnistiu:

— Kyciunia moja, łasoczko... — I raptom łahidnym žinoczym hołosom: —
Dzwinoczok!.. Znowu mokreńkyj...

Win zamowk, postukujuczy sebe palcem po nosi.

— I ty vse ce pamjatajesz? — trochy zminenym hołosom promowuw Komow.

— Awżeż, — skazaw Maluk hołosom Komowa, — a ty chiba ne pamjatajesz
usioho?

— Ni, — widkazaw Komow.

— Ce tomu, szczo ty mirkujesz ne tak, jak ja, — wpewнено skazaw Maluk. —
Ja pamjataju vse. Wse, szczo buło nawkoło mene koły-nebud', ja wże ne zabudu. A
koły zabuwaju, treba tilky podumaty dobraćcze, i vse zhadujełsia. Jakszczo tobi ci-
kawo pro mene, ja potim rozpowim. A zaraz daj meni widpowid': szczo whori? Ty
wczora skazaw: zori. Szczo take zori? Zhory padaje woda. Inodi ja ne choczcu, a wona
padaje. Zwidky wona? I zwidky korabli? Duże bahato zapytań, ja duże bahato mir-
kuwaw. Tak bahato widpowidej, szczo ja niczoho ne rozumiju. Ni, ne tak. Bahato
riznych widpowidej, i wsi wony spłutani odna z odnoju, nacze łystia... — Win zbyw
łystia na pidłozu u bezładnu kupku. — Zakrywajuł odne odnoho, zaważajuł odne
odnomu. Ty widpowisy?

Komow wziawsia rozpowidaty, i Maluk znowu zametawsia, tremtiaczy wid
zbudżennia. Meni zamyhtilo w oczach, ja zamrużywsia i poczaw dumaty, jak ce abo-
rygeny ne pojasnyły Malukowi takych prostych reczej; i jak ce wony umudryłsia
tak joho obduryty, szczo win nawił i ne pidozriuje pro jichnie isnuwannia; i jak ce
Maluk umudriajełsia pamjataty tak toczno vse, szczo czuw szcze nemowlam; i jak
ce, po suti, straszno — osobływo te, szczo win niczoho ne rozumije iz toho, szczo
zapamjataw.

Tut Komow raptom zamowk, u nis meni udaryw ryzyj zapach naszatyrnoho
spyrtu, i ja rozplusczyw occhi. Maluka w kajut-kompaniji ne buło, tilky słabkyj,
zowsim prozoryj fantom szwydko tanuw nad žmeneju rozsypanoho łystia. Widdalik
słabko cmoknuła peretynka luka. Hołos Majky zanepokojeno pocikawywsia po in-
terkomu:

— Kudy ce win uszywsia? Szczo-nebud' trapyłosia?

Ja pohlanuw na Komowa. Komow iz szelestom potyraw ruky, zamysłeno wsmi-
chajucyś.

— Tak, — promowuw win. — Cikawa kartyna wychodył... Majje! — pokłykaw

win. — Wusa ci zjawlałysia?

— Wisim sztuk, — skazała Majka. — Szcojno znykły, a to styczały wzdowż usioho chrehta... Pryczomu kolorowi — żowti, zełeni... Ja zrobyła kilka znimkiw.

— Mołodeć, — pochwaływ Komow. — Teper majte na uwazi, Majje, pid czas nastupnoji zustriczi obowjazzkowo budete prysutnioju wy... Jakowe, zabyrajte registrogramy, chodimo do mene. A wy, Stasiu, peredajte wse w ekstrenych impulsach prosto w Centr. Dubl ja wiźmu sobi, treba proanalizuwaty... De ja tut baczyw proektor? A, oś win. Ja hadaju, u naszomu rozporiadżenni szcze hodyny try-czotyry, po-tim win znowu pryjde... Tak, Stasiu! Perehłańte zarazom radiögramy. Jakszczo je szczo-nebud' warte uwahy... Tilky z Centru, z bazy czy osobysto wid Horbowśkoho, czy wid Mbohy.

— Wy mene prosyły nahadaty, — skazaw ja, pidnimajuczyś. — Wam szcze treba pohoworyty z Mychajłom Albertowyczem.

— Och, sprawdi! — Oblyczczia Komowa stało wynuwatym. — Znajete, Stasiu, ce ne zowsim zakonno... Zrobiť łasku, wydajte zapys widrazu dwoma kanałamy: ne tilky w Centr, a j na bazu, osobysto i konfidencijno Sydorowu. Pid moju widpowi-dalnist'.

— Ja i pid swoju možu, — proburczaw ja wże za dweryma.

Pryszowszy w rubku, ja wstawyw kasetu w awtomat, uwimknuw peredaczu i perehlanuw radiögramy. Na cej raz jich było nebahato — usioho try; napewno, Centr używ zachodiw. Odn radiögrama była z informatoriju i składałasia z cyfr, liter grečkoho alfawitu ta znaczkiw, jaki ja baczyw, tilky koły rehuluwaw drukuwal-nyj prystrij. Druha radiögrama była z Centru: Bader prodowżuwaw napołeħływo wymahaty poperednich mirkuwań szczo do inszych imowirnych zon prożywania aborygeniw, możływych typiw majbutnioho kontaktu za kłasyfikacijeju Biułowa j take insze. Tretia radiögrama była z bazy, wid Sydorowa: Sydorow oficijno zapytu-waw Komowa pro poriadok dostawky zamowlenoho obładnannia w zonu kontaktu. Ja pomizkuwaw i wyrisyw, szczo persza radiögrama Komowu może znadobytysia; tretiu ne peredaty nezručno pered Mychajłom Albertowyczem; a szczo Badera — nechaj poky szczo połeżyť. Jaki tam szcze poperedni mirkuwannia.

Czerez piwhodyny translualnyj awtomat prosygnalyw, szczo peredaczu za-kinczeno. Ja wytiah kasetu, zabraw dwi kartky z radiögramamy j podawsia do Ko-mowa. Koły ja zajszow, Komow i Wanderchuze sydiły pered proektorom. Na ekrani nazad i wpered błyskawkoju prolitaw Maluk, wydniłysia naszi z Komowym napru-żeni fiziönomiji. Wanderchuze sydiw, weś posunutyj do ekranu, postawywszy likti na stił ta zachopywszy bakenbardy u stysnuti kułaky.

— ...rizke pidwyszczennia temperatury, — buboniw win. — Dochodyť do so-roka trioħ hradusiw... I teper zwerniť uwahu na encefalogramu, Hennadiju... Oś wona, chwyla Petersa, znowu zjawlajeťsia...

Na stoli pered nymy były rozstełeni rułony registrogram naszoho diägnostera, bahato rułoniw walałasia na pidłozu i na liźku.

— Aha... — zadumływo howoryw Komow, wodiaczy palcem po registrogrami. — Aha... Chwyłynoczku, a tut u nas szczo było? — Win zupynyw proektor, power-nuwsia, szczo uziaty odyn iz rułoniw, i pomityw mene. — Tak? — skazaw win ne-wdowołeno.

Ja pokław pered nym radiögramy.

— Szczo ce? — zapytaw win neterplacze. — A... — Win probih oczyma radiögramu z informatoriju, posmichnuwsia j widkynuw jiji wbik. — Use ne te, — skazaw win. — Wtim, zwidky jim znaty... — Potim win perehlanuw radiögramu Sydorowa j pidniaw oczi na mene. — Wy widprawyły jomu?..

— Tak, — skazaw ja.

— Dobre, diakuju. Składiť wid moho imeni radiögramu, szczo obładnannia poky szczo ne potribne. Aż do nowoho zapytu.

— Harazd, — skazaw ja i wyjszow.

Ja skław i nadisław radiögramu na bazu i wyrisyw podywytyś, jak tam Majka. Pochmura Majka staranno krutyła werńjery. Naskilky ja zrozumiw, wona trenuwała w nawedenni harmaty na daleko rozkydani cili.

— Marna sprawa, — ohołosyła wona, pomitywszy mene. — Jakszczo wsi wony odnoczasno w nas plunuf, nam hapłyk. Prosto ne wstyhnemo.

— Po-persze, można zbilszyty tięsnyj kut urażennia, — skazaw ja, pidchodiaczy. — Efektywniśť, zwyczajno, zmenszyťsia deś na try-czotyry poriadky, zate można ochopyty czetwertynu obriju, widstani tut newełyki... A po-druhe, ty sprawdi wirysz, szczo wony w nas możuf plunuty?

— A ty?

— Ta neschoże szczoś...

— A jakszczo neschoże, to zadla czoho ja tut sydžu?

Ja opustywsia na pidłohu bila jiji krista.

— Czesno kažuczy, ne znaju, — skazaw ja. — Wse odno treba westy spostereżennia. Koły wże planeta wyjawyłasia biölogiczno aktywnoju, treba dotrymuwatys instrukciji. Adże storozha-rozwidnyka ne dozwołajuf wypuskaty...

My pomowczaly.

— Tobi johu szkoda? — zapytała raptom Majka.

— N-ne znaju, — skazaw ja. — Czomu szkoda? Ja b skazaw — motoroszno. A żality... Czomu, własne, ja maju johu żality? Win badioryj, żywyj... Zowsim ne żaluhidnyj.

— Ja ne pro te. Ne znaju, jak ce sformuluwaty... Ot ja słuchała, i mene nudyło wid toho, jak Komow z nym powodyťsia. Jomu ż absolutno naczchaty na chłopczyśka...

— Szczo oznaczaje — naczchaty? Komowu treba wstanowyty kontakt. Win dotrymujeťsia pewnoji strategiji... Ty ż rozumiesz, szczo bez Maluka w kontakt nam ne uwijty ...

— Rozumiju. Wid cioho mene, napewno, i nudyť. Bo ż Maluk niczoho ne znaje pro aborygeniw... Slipe znariaddia!

— Nu, ne znaju, — skazaw ja. — Po-mojemu, ty tut wpadajesz u sentymentalniśť. Win wse ż taky ne ludyna. Win aborygen. My nałahodżujemo z nym kontakt. Dla cioho potribno podołaty jakiś pereszkozy, rozhadaty jakiś zahadky... Do cioho treba stawytyś twerezno, po-diłowomu. Poczuttia tut ni do czoho. Win do nas tak samo, bud'mo widwertymy, lubowi ne widczuwaje. I widczuwaty ne może. Kineć kincem, szczo take kontakt? Zitknennia dwoch strategij.

— Och, — skazała Majka. — Nudno ty howorysz. Sukonno. Tobi tilky programy składaty. Kibertechnik.

Ja ne obrażywsia. Ja baczyw, szczo Majci niczoho zapereczyty po suti, i ja widczuwaw, szczo jiji sprawdi szczoś muczył.

— Znowu w tebe peredczuttia, — skazaw ja. — Ałe ż nasprawdi ty sama czudowo rozumijesz, szczo Maluk — ce jedyna nytoczka, jaka zwjazuje nas iz cymy newydymciamy. Jakszczo my Maluku ne spodobajemosia, jakszczo my johu ne zawojujemo...

— Ot-ot, — perebyła mene Majka. — U tomu-to j sprawa. Chaj by szczo tam Komow kazaw, chaj by jak win tam czynyw, widrazu widczuwajeťsia: johu cikawyť tilky odne — kontakt. Use zadla wełykoji ideji wertykalnoho progresu!

— A jak treba? — zapytaw ja.

Wona sipnuła płeczem.

— Ne znaju. Može, jak Jakiw... U bud'-jakomu wypadku, win — jedynyj z was — rozmowlaw iz Malukom po-ludśky.

— Nu, znajesz, — skazaw ja, trochy obrażywszy, — kontakt na bakenbardnomu riwni — takož, zahałom każuczy...

My pomowczały, dujuczyś odne na druho. Majka z perebilszenoju napołeħływistiu krutyła werńjery, nacilujuczy czorne perechrestia na zasniżeni zubci chrehta.

— Nu a nasprawdi, Majko, — skazaw ja nareszti, — ty szczo, ne chcesz, szczo by kontakt widbuwsia?

— Ta choczu, mabuť, — skazała Majka bez bud'-jakoho entuziäzmu. — Ty ż baczyw, ja duże zradila, koły my wpersze zrozumily, szczo do czoho... Ałe ot prosluchala ja ciu waszu besidu... Ne znaju. Możliwo, ce tomu, szczo ja nikoły ne brała uczasti u kontaktach... Ja vse ne tak sobi ujawlała.

— Ni, — skazaw ja, — tut sprawa ne w tomu. Ja zdohadujusia, szczo z toboju widbuwajeťsia. Ty dumajesz, szczo win — ludyna...

— Ty wże howoryw ce, — skazała Majka.

— Ni, ty wysłuchaj. Tobi postijno kydajeťsia u wiczi vse ludśke. A ty pidijdy do cioho z inszoho boku. Ne budemo howoryty pro fantomy, pro mimikriju — szczo w nioho wzahali nasze? Jakojuś miroju spilnyj zownisznij wyhlad, priamochodinia. Nu, hołosowi zwjazky... Szczo szcze? W nioho nawiť muskułatura ne nasza, a wże ce, zdawałoś by, priamisińko z heniw... Tebe prosto zbywaje z pantelyku, szczo win umije rozmowlaty. Dijsno, rozmowlaje win czudowo... Ałe ż i ce, kineć kincem, ne nasze! Żodna ludyna ne zdatna nawczytysia powerchowo rozmowlaty za czotyry hodyny. I tut sprawa nawiť ne w zapasi sliw — treba zaswojity intonaciji, frazeologiju... Perewerteń ce, jakszczo chcesz znaty! A ne ludyna. Majsterna pidrobka. Podumaj tilky: pamjataty, Szczo buło z toboju, koły ty buw szcze nemowlam, a može — chto znaje! — i w utrobi materi... Chiba ce ludśke?.. Ot ty baczyła koły-nebud' robotiw-androjidiw? Ne baczyła, zwisno, a ja baczyw.

— Nu to j szczo? — pochmuro zapytała Majka.

— A te, szczo teoretyczno idealnyj robot-androjid može buty pobudowanyj łysze z ludyny. Ce bude nadmysłytel, ce bude nadsyłacz, nademociõnał, use szczo zawhodno «nad», u tomu czysli j nadludyna, ałe tilky ne ludyna...

— Ty, zdajeś się, chcesz skazaty, szczo aborygeny peretworyły johu na robotę? — promowyła Majka, krywo posmichajuczyś.

— Ta ni, — skazaw ja z prykristiu. — Ja tilky chocz u perekonaty tebe, szczo wse ludśke w niomu wypadkowe, ce prosto zdatniś wychidnoho materiälu... i szczo ne treba nawkoło nioho sentymentalnoho rozpatiakuwania. Wważaj, szczo ty wedsz perehowory z cymy kolorowymy wusamy...

Majka raptom schopyła mene za pęcze i skazała prytyszeno:

— Hłań, powertajeś się!

Ja pidwiwsia i hlanuw na ekran. Wid bołota, prosto do korabla, szwydko driboczucy nohamy, szczyły mczala skosoboczona postať. Korotka czorno-buzkowa tiń metlała po zemli pered neju, brudna czupryna na makiwci widswiczowała rudym. Maluk powertawsia, Maluk pospizaw. Dowhymy swojimy rukamy win objimaw i prytyskaw do żywota szczoś schoże na wetykyj pletenyj koszyk, do samoho werchu napchanyj kaminniam. Ważełznyj, mabuť, buw koszyk.

Majka wwimknuła interkom.

— Post KAZ — Komowu, — hołosno skazała wona. — Maluk nabłyżajeś się.

— Was zrozumiw, — widrazu Ź widhuknuwsia Komow. — Jakowe, po miściach... Popow, zaminiť Hłumowu na postu KAZ. Majje, do kajut-kompaniji.

Majja znechotia pidwełasia.

— Jdy, jdy, — skazaw ja. — Pohłań na nioho zbłyżka, Źban skorboty²⁸.

Wona serdyto fyrknuła j pobihła whoru po trapu. Ja zajniaw jiji misce. Maluk buw uže zowsim błyżko. Teper win upowilnyw swij bih i dywywsia na korabel, i znow u mene zjawyło widczuttia, niby win dywyťsia meni priamisińko w oczi. I tut ja pomityw: nad chrebtom u siro-buzkowomu nebi zjawyłsia z niczoho, mowby projawywszy, straszenni wusa straszennyh targaniw. Jak i neszczodawno, wony powilno wyhynałsia, zdryhałsia, skoroczowała. Ja narachuaw jich szisť.

— Post KAZ! — pokłykaw mene Komow. — Skilky wusiw na obriji?

— Szisť, — widpowiw ja. — Try biłych, dwa czerwonych, odyn zełenyj.

— Ot baczyte, Jakowe, — skazaw Komow, — suwora zakonomirniś. Maluk do nas — wusa nazowni.

Pryhłuszenyj hołos Wanderchuze widhuknuwsia:

— Widdaju naleźne waszij pronykływosti, Hennadiju, i tym ne mensze czerhuwania wważaju poky szczo obowjazzkowym.

— Wasze prawo, — korotko skazaw Komow. — Majje, prysidajte oś siudy...

Ja dopowiw:

— Maluk znyk u mertwomu prostori. Tiahne z soboju czymału pletenyju z kaminniam.

— Zrozumilo, — skazaw Komow. — Pryhotowała, kolegy!

Ja uweś peretworywsia na słuch ta dobricze zdryhnuwsia, koły z interkomu załunaw rozsypczastyj hurkit. Ja ne widrazu wtiamyw, szczo ce Maluk wysypaw razom na doliwku wsi swoji kaminci. Ja czuw johu potuźne dychannia, i raptom zowsim nemowlaczyj hołos promowyw:

²⁸ Stylizowanyj wysliw biblijnoho «Źbany hniwu» («Knyha proroka Jeremiji»; 50, 25)

— Mam-mo!.. — I znowu: — Mam-mo...

A potim załunaw uże znajomyj meni załywczastyj płacz nemowlaty-odno-riczky. Po starij pamjati w mene szczoś stysłosia wseredyni, i cijeji ż myti ja zrozumiw, szczo ce: Maluk pobaczyw Majku. Ce prodowżuwałosia ne bilsze piwchwyłyny; płacz obirwawsia, znowu zahurkotilo kaminnia, i hołos Komowa diłowyto promowyw:

— Oś pyttannia. Czomu meni wse cikawo? Wse nawkruhy. Czomu w mene postijno zjawlajuťsia pyttannia? Adże meni wid nych nedobre. Wony meni swerblať. Bahato zapytań. Desiat' zapytań na deń, dwadciat' zapytań na deń. Ja namahajusia poriatuwatysia: bihaju, ciłyj deń bihaju abo pławaju, — ne dopomahaje. Todi poczynaju mirkuwaty. Inodi prychoďyť widpowid'. Ce — zadowoľennia. Inodi prychoďyť bahato widpowidej, ne možu wybraty. Ce — nezadowoľennia. Inodi widpowidi ne prychoďiať. Ce — bida. Duże swerbyť. SZ-szarada. Spoczatku ja dumaw, zapyttannia jduť izseredyny. Ale ja pomirkuwaw i zrozumiw: use, szczo jde zseredyny, powynno dawaty meni zadowoľennia. Otże, zapyttannia jduť izzowni? Prawylno? Ja mirkujy, jak ty. Ale todi de wony ležať, de wony wysiať, de jichnia toczka?

Pauza. Potim znowu załunaw hołos Komowa — sprawźnioho Komowa. Duże schoże, tilky sprawźnij Komow howoryw ne tak urywczasto, i hołos joho zwuczaw ne tak rizko. Wzahali-to, widriznyty buło možna, jakszczo znajesz, u czomu ricz.

— Ja mih by wże zaraz widpowisty na ce twoje pyttannia, — powilno promowyw Komow. — Ale ja bojusia pomyłytysia. Bojusia widpowisty neprawylno abo netoczno. Koły ja znatymu pro tebe wse, ja zmožu widpowisty bez pomyłky.

Pauza. Zahurkało i zarypiło na pidłozu kaminnia, jake peresowuwaw Maluk.

— F-fragment, — skazaw Maluk. — Oś szcze pyttannia. Zwidky beruťsia widpowidi? Ty mene prymusyw dumaty. Ja zawždy wważaw: je widpowid' — ce zadowoľennia, nema widpowidi — bida. Ty meni rozpowiw, jak rozmirkowujesz ty. Ja zhaduwaw i zhadaw, szczo ja teź dosyť czasto tak rozmirkowuju, i czasto prychoďyť widpowid'. Wydno, jak wona prychoďyť. Tak ja robłu objem dla kaminnia. Oś takyj. («Koszyk», — pidkazaw Komow.) Tak, koszyk. Odyn prut zacziplujeťsia za druhyj, druhyj — za tretij, tretij — dali, i wychodyť... koszyk. Wydno — jak. Ale znaczo czastisze ja mirkujy, — znowu zahurkało kaminnia, — i widpowid' wychodyť hotowa. Je kupa pruttia, i raptom — hotowyj koszyk. Czomu?

— I na ce zapyttannia, — skazaw Komow, — ja zmožu widpowisty tilky todi, koły znatymu pro tebe wse.

— Todi diznawajusia! — zażadaw Maluk. — Diznawajusia szwydsze! Czomu ne diznajeszusia? Ja rozpowim sam. Buw korabel, ale bilszyj za twij, zaraz win ziszczulywsia, a buw duże wełykyj. Ce ty znajesz sam. Potim buło tak.

Z interkomu dołynuw nesterpnij chruskit i trisk, i widrazu ż widczajdušno, na nesterpno wysokij noti zawereszczalo nemowla. I kriż cej weresk, kriż zatyhajuczyj trisk, udary, dzeńkit rozbytoho skła, zadychajuczyś, prochrypiw czołowiczij hołos:

— Mari... Mari... Ma... ri...

Nemowla nadsadno kryczało i dejakyj czas niczoho bilsze ne buło czuty. Potim prołunaw jakyjś szurchit, zdawłenyj stohin. Chtoś powz po pidłozu, wsijanij ułamkamy j oskołkamy, szczoś pokotyłosia z briażkotom. Do żachu znajomyj żinoczij hołos prostohnaw:

— Szuro... Dety, Szuro?.. Bolacze... Szczo trapyłosia? De ty? Ja niczoho ne baczu, Szuro... Taż ozwysia, Szuro! Jak bolacze! Dopomoży meni, ja niczoho ne baczu...

I wse ce kriż kryk nemowlaty, jakyj ne stychaw ni na chwyłu. Potim žinka zamowkła, czerez dejakij czas zamowkło j nemowla. Ja perewiw podych i wyjawyw, szczo moji kułaky stysnuti, a nihti hłyboko wpałysia w dołoni. Szczełepy w mene zanimiły.

— Tak buło dowho, — skazaw Maluk uroczysto. — Ja wtomywsia kryczaty. Ja zasnuw. Koły ja prokynuwsia, buło temno, jak ranisze. Meni buło chołodno. Ja chotiw jisty. Ja nastilky sylno chotiw jisty i szczob buło tepło, szczo zrobyłosia tak.

Ciłyj kaskad zwukiw rynuow z interkomu — zowsim neznajomych zwukiw. Riwnie narostajucze hudinnia, czaste kłacannia, jakyjś hurkit, schożyj na widłunnia; basowyste, na porozi czutnosti burmotinnia; pysk, skryp, dzyżczannia, midni udary, potriskuwannia... Ce trywało dowho, kilka chwyłyn. Potim use razem zatychło, i Maluk, trochy zadychajuczyś, skazaw:

— Ni. Tak meni ne rozpowisty. Tak ja budu rozpowidaty stilky czasu, skilky ja żywu. Szczo robyty?

— I tebe nahoduwały? Zihriły tebe? — zapytaw Komow riwnym hołosom.

— Stało tak, jak meni chotiłosia. I widtodi zawždy buło tak, jak meni chotiłosia. Poky ne pryłetiow perszyj korabel.

— A szczo ce buło? — zapytaw Komow i, na mij pohlad, duże wdało proimituwaw zwukowu kaszu, jaku my szczojno czuły.

Pauza.

— A, ja rozumiju, — skazaw Maluk. — Ty zowsim ne wmiiesz, ale ja tebe izrozumiw. Ale ja ne možu widpowisty. Adže w tebe samoho nema słowa, szczoby nazwaty. A ty znajesz bilsze sliw, niż ja. Daj meni słowa. Ty daw meni bahato cinnych sliw, ale wsi ne ti.

Pauza.

— Jakoho wono buło koloru? — zapytaw Komow.

— Nijkakoho. Kolir — ce koły dywyszysia oczyma. Tam ne można dywytytsia oczyma.

— De — tam?

— U mene. Hłyboko. U zemli.

— A jak tam na dotyk?

— Czudowo, — skazaw Maluk. — Zadowołennia. Czesz-szyrśkyj kit! U mene najkraszczce. Tak buło, poky ne pryjšły ludy.

— Ty tam spysz? — zapytaw Komow.

— Ja tam wse. Splu, jim, mirkuju. Tilky hrajuś ja tut, bo lublu dywytyś oczyma. I tam tisno hratysia. Jak u wodi, tilky szcze tisnanisze.

— Ale ž u wodi ne można dychaty, — skazaw Komow.

— Czomu ne można? Można. I hratysia można. Tilky tisno.

Pauza.

— Teper ty wse pro mene diznawsia? — spytaw Maluk.

— Ni, — riszucze skazaw Komow. — Niczoho ja pro tebe ne diznawsia. Ty ž baczysz, my ne majemo spilnych sliw. Može, w tebe je swoji słowa?

— Słowa... — powilno powtoryw Maluk. — Ce koły ruchajeťsia rot, a potim czuty wuchamy. Ni. Ce tilky w ludej. Ja znaw, szczo je słowa, bo ja pamjataju. Po bim-bom-bramselach. Szczo ce take? Ja ne znaju. Ale teper ja znaju, nawiszczo bil-sziť sliw. Ranisze ne znaw. Buło zadowołennia howoryty. Hra.

— Teper ty znajesz, szczo oznaczaje słowo «okean», — promowyw Komow, — ale okean tobi dowodyłosia baczyty i ranisze. Jak ty joho nazywaw?

Pauza.

— Ja słuchaju, — skazaw Komow.

— Szczo ty słuchajesz? Nawiszczo? Ja nazwaw. Tak nemożliwo poczuty. Ce wseredyni.

— Może, ty możesz pokazaty? — skazaw Komow. — U tebe je kaminnia, prutyky...

— Kaminnia i prutyky ne dla toho, szczo by pokazuwaty, — ohołosyw Maluk, jak meni zdałosia, serdyto. — Kaminnia i prutyky — dla toho, szczo by dumaty. Koły składne pytania — kaminnia i prutyky. Koły ne znajesz, jake pytania, — łystia. Tut bahato wsiakych reczej. Woda, lid — win dobre tane, tomu... — Maluk pomowczaw. — Nema sliw, — powidomyw win. — Bahato wsiakych reczej. Wołossia... i bahato takoho, dla czoho nema słowa. Ta ce tam, u mene.

Poczuołosia protiaźne waźke zitchannia. Po-mojemu, Wanderchuze. Majka raptom zapytała:

— A koły ty ruchajesz obłyccziam? Szczo ce?

— Mam-mo... — skazaw Maluk niżnym niawkajuczym hołoskom. — Łyce, ruki, tiło, — wiw win dali Majczynym hołosom, — ce teź reczi dla rozdumiw. Cych reczej bahato. Dowho wse nazywaty.

Pauza.

— Szczo robyty? — zapytaw Maluk. — Ty pry dumaw?

— Prydumaw, — widpowiw Komow. — Ty wiźmesz mene do sebe. Ja podywluť i widrazu bahato znatymu. Może, nawiť use.

— Pro ce ja wże dumaw, — skazaw Maluk. — Ja znaju, szczo ty chcesz do mene. Ja teź chcuzu, ale ja ne možu. Ce pytania! Koły ja chcuzu, ja wse možu. Tilky ne pro ludej. Ja ne chcuzu, szczo by wony buły, a wony je. Ja chcuzu, szczo by pryjszow do mene, ale ne možu. Ludy — ce bida.

— Rozumiju, — skazaw Komow. — Todi ja wiźmu tebe do sebe. Chcesz?

— Kudy?

— Do sebe. Tudy, zwidky ja pryjszow. Na Zemlu, de żywuť usi ludy. Tam ja teź zmožu diznatysia pro tebe wse, i dowoli szwydko.

— Ale ź ce dałeko, — promowyw Maluk. — Czy ja tebe ne zrozumiw?

— Tak, ce duże dałeko, — skazaw Komow. — Ale mij korabel...

— Ni! — skazaw Maluk. — Ty ne rozumiesz. Ja ne možu dałeko. Ja ne možu nawiť prosto dałeko i wże zowsim ne možu duże dałeko. Jakoś ja bawywsia na kryzi. Zasnuw. Prokynuwsia wid strachu. Wełykyj strach, wełyczezniy. Ja nawiť zakryczaw. Fragment! Kryha popływła, i baczyw tilky werchiwki hir. Ja podumaw, szczo okean prokowtnuw zemlu. Zwisno, ja powernuwsia. Ja duże zachotiw, i kryha widrazu piszła nazad do bereha. Ale teper ja znaju, meni ne można dałeko. Ja ne tilky bojawsia. Meni buło złe. Jak wid hołodu, tilky nabahato hirsze. Ni, do tebe ja ne

możu.

— Nu harazd, — promowyw Komow natużno-wesełym hołosom. — Napewno, tobi nabrydło widpowidaty ta rozpowidaty. Ja znaju, szczo ty lubysz stawyty zapytannia. Zapytuj, ja widpowidatymu.

— Ni, — skazaw Maluk, — u mene bahato pytań do tebe. Czomu padaje kamiń? Szczo take hariacza woda? Czomu palciw desiat', a szczob rachuwaty, potriben tilky odyn? Bahato pytań. Ale ja zaraz ne pytatymu. Zaraz pohano. Ty ne możesz do mene, ja ne możu do tebe, sliw nema. Otże, diznatysia wse pro mene ty ne możesz. SZ-szarada! Otże, ne możesz pity. Ja proszu tebe: dumaj, szczo robyty. Jakszczo sam ne możesz szwydko dumaty, chaj dumajuť twoji maszyny w miljon raziw szwydsze. Ja jdu. Nemożływo dumaty, koły howorysz. Dumaj szwydsze, bo meni hirsze, niż uczora. A wczora było hirsze, niż pozawczora.

Zahurkotiła i pokotyłasia kameniuka. Wanderchuze znowu protiažno i ważko zitchnuw. Ja okom ne wstyhnuw klipnuty, a Maluk uże wychorom mczaw do sopok czerez budiwelnyj majdanczyk. Ja baczyw, jak win proskoczyw zlitnu smuhu i raptom znyk, nacze joho j ne było. I w tu ż myť, mow za nakazom, znykły riznokolorowi wusa nad chrebtom.

— Tak, — skazaw Komow. — Niczoho ne wdijesz. Jakowe, proszu was, dajte radiogramu Sydorowu, chaj dostawyť siudy obładnannia, ja baczu, bez mentoskopa meni ne obijtysia.

— Harazd, — skazaw Wanderchuze. — Ale ja chotiw by zwernuty waszu uwahu, Hennadiju... Za wsiu rozmowu na indykatori żodnoho razu ne zahoriwsia zelenyj wohnyk.

— Ja baczyw, — skazaw Komow.

— Ale ż ce ne prosto negatywni emociji, Hennadiju. Ce jaskrawo wyrażeni negatywni emociji...

Widpowidi Komowa ja ne rozczuw.

Ja prosydiw na postu ciłyj weczir i połowynu noczi. Ni wweczери, ni wnoczi Maluk bilsze ne zjawławsia. Wusa też ne zjawławsia. I Majka też.

ROZDIEŁ VII

ZAPYTANNIA I SUMNIWY

Za snidankom Komow buw duże howirkyj. Wnoczi win, po-mojemu, zowsim ne spaw, oczi w nioho poczerwoniły, szczoky pozapadały, ałe win buw weselyj i zbudzenyj. Win naływawsia micnym czajem i wykładaw nam swoji poperedni mirkuwannia ta wysnowky.

Za joho słowamy, teper uže ne buło żodnych sumniw u tomu, szczo aborygeny piddały organizm chłopczyka dokorinnym zminam. Wony wyjawyłysia na-proczud smiływymy j obiznanymy eksperymentatoramy: wony zminyły joho fiziölogiju i, czastkowo, anatomiju, nejmowirno rozszyryły aktywnu dilanku joho mozku, a takož sporiadyły joho nowymy fiziölogicznymy mechanizmamy, rozwynuty jaki na bazi zwyczajnoho ludśkoho organizmu z pohladu súčasnoji zemnoji nauky poky szczo nemożywo. Meta cych anatomo-fiziölogicznych zmin leżył, może, na powerchni: aborygeny wsioho-na-wsioho namahałysia prystosuwaty bezporadne ludśke dytia do absolutno neludśkich umow isnuwannia w ciomu switi. Ne zowsim zrozumiliem je pyttannia, nawiszczu wony tak serjozno wtrutyłyś u robotu centralnoji nerwowej systemy. Można prypustyty, zwyczajno, szczo ce w nych wyjšło wypadkowo, jak pobicznyj naslidok anatomo-fiziölogicznych zmin. Ałe można takož prypustyty, szczo wony wykorzystały rezerwy ludśkoho mozku cięspriamowano. Todi wynykaje syła-syłenna prypuszczeń. Naprykład, wony prahnuły zberehty w Maluka wsi joho spohady i wraźennia nemowlaty, aby połehszyty jomu zworotnu adaptaciju, jakszczu win znowu potrapył do ludśkoho suspilstwa. Dijsno, Maluk dywowożno ľehko ziszowsia z namy, toż my ne zdajemosia jomu ni potworamy, ni czudowyśkamy. Ałe ne wykluczeno takož, szczo wełyczczna pamjať Maluka i fenomenalnyj rozwytok joho zwukowidtworiuwalnych centriw je znowu Ź taky pobicznym rezultatom roboty aborygeniw nad joho mozkom. Możywo, szczo aborygeny nasampered namahałysia stworyty miż soboju i centralnoju nerwowej systemoju Maluka stijkyj psychicznyj zwjazok. Te, szczo takyj zwjazok isnuje, ciłkom wirohidno. U bud'-jakomu wypadku, ważko inaksze pojasnyty taki fakty, jak spontanna — pozałogiczna — pojava w Maluka widpowidej na pyttannia; neodminne wykonannia wsich uswidomljenych i nawiť neuswidomljenych bazań Maluka; prywjazaniť Maluka do cioho rajonu planety. Siudy Ź, wirohidno, widnosyťsia i sylne fizyczne napruźennia, u jakomu perebuwaje Maluk u zwjazku z pojawoju ludej. Sam Maluk ne może pojasnyty, czym, wlasne, jomu zaważajuť ludy. Oczewydno, szczo my zaważajemo ne jomu. My zaważajemo aborygenam. I tut my wprytuł pidchodymo do pyttannia pro pryrodu aborygeniw.

Prosta łogika zmuszuje nas prypustyty, szczo aborygeny je istotamy abo mikroskopicznymy, abo wełetenśkymy — tak czy inaksze, nespiwmirnymy z fizycznymy rozmiramy Maluka. Same tomu Maluk spryjmaje jich samych ta jichni projawy jak stychiju, jak czastynu pryrody, szczo otoczuje joho z nemowlaczoho wiku. («Koły ja zapyttaw joho pro wusa, Maluk dosyť bajduże powidomyw: wusa win ba-

czył wpersze, ale win kożen deń baczył szczo-nebud' wpersze. Słowa ż dla pozna-
czennia podibnych jawyszcz my pidibraty ne zmohły».) Osobysto win, Komow,
schylajeśsia do dumky, szczo aborygeny stanowlał soboju jakiś weletenśki nador-
ganizmy, duże dałeki jak wid humanojidiw, tak i wid nehumanojidnych struktur, z
jakymy ludyna zustriczałasia ranisze. My znajemo pro nych poky szczo żaluhidno
mało. My baczyły: weletenśki sporudy (czy utworennia?) nad obrijem, pojawia ta
znyknennia jakych jawno powjazani z widwidynamy Maluka. My czuły ni z czym
ne asocijowani zwuky, jaki widtworiuwaw Maluk, opysujuczy swij «dim». My zro-
zumiły: aborygeny perebuwajuf na nadzwyczajno wysokomu riwni teoretycznoho
ta praktycznoho znannia, jakszczo sudyty z toho, na szczo wony zumiły peretworyty
zwyczajne ludśke dytia. Ot i vse. W nas poky szczo nawiť pytań ne bahato, chocia
i pytania ci, zwyczajno, fundamentalni. Czomu aborygeny wriatuwały i utrzymujuf
Maluka. Czomu wony wzahali zacikawyłysia nym, jake jim do nioho diło? Zwidky
wony znajuf ludej — znajuf nepohano, znajufśsia na osnowach jichnioji psychologii
i sociölogiji? Czomu pry wsiomu tomu wony tak widtruczujufśsia wid spiłkuwannia
z lud'my? Jak sumistyty oczewydnyj wysokyj riweń znań iz ciłkowytoju widsutni-
stiu slidiw chocz jakojiś rozumnoji dijalnosti? Czy nynisznij żaluhidnyj stan planety
jakraz i je naslidkom cijeji dijalnosti? Czy stan cej je żaluhidnym tilky z naszoho
pohladu? Ot, własne, i wsi osnowni zapytannia. Win, Komow, maje dejaki mirku-
wannia z cioho prywodu, prote win wważaje, szczo wysłowluwaty jich poky szczo
peredczasno.

U bud'-jakomu wypadku, zrozumilo, szczo zrobłene widkryttia je widkryttiam
perszoriadnoji ważywosti, realizuwaty johu neobchidno, ale ce možływo tilky cze-
rez poserednyctwo Maluka. Nezabarom maje prybuty mentoskopiczna ta insza
spectechnika. Wykorystaty jiji na wsi sto widsotkiw my zmożemo tilky w tomu wy-
padku, jakszczo Maluk nam pownistiu dowiriatyme i, bilsze toho, widczuwatyme
dowoli sylnu w nas potrebu.

— Ja wyrisyw, szczo siohodni w kontakt iz nym ne wstupaju, — promowyw
Komow, widsunuwszy porożniu sklanku. — Siohodni wasza czerha. Stasiu, wy po-
każete jomu swoho Toma. Majje, wy razem hratymetesia z mjaczem i katatymete
joho na glideri. Ne soromtesia johu, chłopci ta diwczata, weselisz, prostisz! Uja-
wiť sobi, szczo win — wasz mołodszyj bratyk-wunderkind... Jakowe, wam dowe-
deśsia pobuty na czerhuwanni. Zresztuju, wy sami johu wprowadyły... Nu, a ja-
ksczo Maluk doberetśsia j do was, jakoś naberitśsia mużnosti i dozwolte jomu po-
smykaty was za bakenbardy — duże wże win nymy cikawyťsia. A ja zaczajusia, na-
cze pawuk, budu za wsim cym sposterihaty i rejestruwaty. Tomu, mołod', z waszoi
łasky ja ekipirujusia «tretim okom». Jakszczo Maluk bude cikawytysia mnoju, ska-
żit', szczo ja rozmirkowuju. Spiwajte jomu piseń, pokažit' jomu kino... Pokažit' jomu
obczysluwacz, Stasiu, rozkažit' jak win dije, sprobujte rachuwaty z nym nawwype-
redky. Dumaju, tut czekaje was jakyjś siurpryz... I nechaj win bilsze pytaje, jako-
moha bilsze. Czym bilsze, tym kraszcz... Po misciach, chłopci ta diwczata, po mi-
sciach!

Win pidchopywsia i pomczaw. My pohlanuły odne na odnoho.

— Pytannia je, kibertechniku? — zapytała Majka. Chołodno zapytała, zowsim
ne po-towaryśky. Ce były jiji perszi słowa za weś ranok. Wona nawiť ne prywitałasia

zi mnoju siohodni.

— Ni, kwartyrjere, — skazaw ja. — Pytań nema, kwartyrjere. Was baczu, ale ne czuju.

— Wse ce, zwisno, dobre, — zadumływo promowyw Wanderchuze. — Meni bakeniw ne szkoda. Ale!

— Same tak, — skazała Majka, pidnimajuczyś. — Ale.

— Ja chocz skazaty, — wiw dali Wanderchuze, — szczo wczora wweczeri buła radiögrama wid Horbowśkoho. Win duże delikatno, ale zowsim nedwoznaczno prosyw Komowa ne forsowały kontakt. I win znou natiakaw, szczo buw by radyj do nas pryjednatysia.

— A szczo Komow? — zapytaw ja.

Wanderchuze zader hołowu i, pohładżuczy liwyj bakenbard, pohlanuw na mene powerch nosa.

— Komow wysłowywsia pro ce nepoważywo, — skazaw win. — Usno, zwyczajno. A widpowiw u tomu rozuminni, szczo diakuje za poradu.

— I? — skazaw ja. Meni duże kortiło pohlanuty na Horbowśkoho. Ja johu do puttia nawet u chronici nikoły ne baczyw.

— I wse, — skazaw Wanderchuze, też pidwodiaczyś.

My z Majkoju ruszyły do arsenalu. Tam my widszukały i naczepyły na łoby szyroki płastynczasti obruczi z «tretim okom» — znajete, ci portatywni teleperedawczy dla rozwidnykiw-odynakiw, szczob można buło bezpererwno peredawaty wizualnu j akustycznu informaciju, wse, szczo baczył i czuje sam rozwidnyk. Prosta, ale dotepna ricz, jiji zowsim nedawno poczały wkluczaty w komplekt obładnannia ER. Dowołosia trochy pomoroczytysia, poki my pry pasowuwały obruczi, szczob wony ne tysnuły na skroni i ne spadały na perenissia i szczob obiektyw ne ekranowawsia kapiuszonom. Pry ciomu ja sypaw ryznymy dotepamy, wsilako prowokuwaw Majku na żarty na moju adresu ta j uzahali puskwawsia na wsi zastawky, szczoby chocz trochy rozworuszyty jiji. Wse marno — Majka załyszałasia pochmurowu, widmowczuwałałasia abo widpowidała odnoskładno. Wzahali z Majkoju take trapla jetsia, buwajuť u neji napady nud'hy, i w takich wypadkach najkraszcze daty jij spokij. Ale zaraz meni zdawałasia, szczo Majka ne prosto nud'huje, a serdyťsia, i serdyťsia same na mene. Ja czomuś poczuwawsia wynnym pered neju i zowsim ne rozumiw, szczo robyty.

Potim Majka ruszyła do swojeji kajuty szukaty mjacza, a ja wypustyw na wolu Toma i pohnaw johu na posadocznu smuhu. Sonce wże pidbyłasia, nicznyj moroz uszczuch, ta wse-taky buło szcze duże chołodno. Mij nis widrazu zadubiw. Na dodaczu słabkym, ale duże lutym witercem wijało z okeanu. Maluka nide ne buło wydno.

Ja trochy pohaniaw Toma po smuzi, szczob daty jomu rozimjatysia. Tom buw pryjemno wraženýj takuju uwahoju i widdano prosyw nakaziw. Potim pidijszła Majka z mjaczem, i my, szczoby ne zamerznuty, chwyłyn iz pjať postukały — czesno każuczcy, iz zadowoleniam. Ja wse spodiwawsia, szczo Majka, jak zawždy, wwijde w azart, ale i tut — use daremno. Zresztuju meni wse nabrydło, i ja priamo zapytaw, szczo trapyłasia. Wona postawyla mjacz na rubczatku, siła na nioho, pidi brała dochu i pochniupylaś.

— U czomu vse-taky sprawa? — powtoryw ja.

Majka pohlanuła na mene i widwernułasiasia.

— Može, ty vse ź taky widpowisy? — zapytaw ja, pidwyszczyszy hołos.

— Witereć siohodni, — promowyła Majka, neuważno rozhladajuczy nebo.

— Szczo? — zapytaw ja. — Jakyj witereć?

Wona postukała sebe palcem po czoli porucz z objektywom «tretioho oka» i skazała:

— Ba-kał-da-ka. Na-kas czu-ku-ujuf.

— Sa-ka-ma-ka ba-kał-da-ka, — widpowidaw ja. — Ta-kam tra-kan-sla-ka-to-kor...

— Aj sprawdi, — skazała Majka. — Ot ja i kažu tobi: witereć, mowlaw.

— Tak, — pidtwerdyw ja. — Szczo witereć, to witereć.

Ja postojaw, poczuwajuczyś do bisa obmeženym i namahajuczyś wyhadaty jaku-nebud' nejtralnu temu dla besidy, ałe niczoho, krim toho samoho witercia, ne wyhadaw, i tut meni spało na dumku, szczo nepohano buło by projtysia. Adže ja szcze źodnoho razu ne błukaw okołyciamy, — perebuwaju tut majže tyźdeń, a na zemli cij tak do puttia i ne stojaw, tilky na ekranach i baczyw. Do toho ź buw szans nadybaty de-nebud' u chaszczach Maluka, osobływo jakszczo win sam cioho zachocze, i ce buło b uže ne tilky pryjemno, a j korysno dla sprawy: rozpocząty z nym rozmowu u zwyczajnij dla nioho obstanowci. Ja wykław usi ci mirkuwannia Majci. Wona mowczky pidwełasiasia i piszła do bołota, a ja, zarywsyszy nosom u chutrianij komir i zapchawszy ruky jakomoha hłybsze w kyszeni, popłentawsiasia slidom. Tom, znemahajuczy wid posłuźływosti, wczepywsiasia za mnoju, ta ja nakazaw jomu zały-szatisia na misci i czekaty podalszych rozporiadzeń.

U bołoto my, zwyczajno, ne polizły, a ruszyły w obchid, prodyrajuczyś kriź zarosti kuszcziw. Rosływnyj swit buw tut żaluhidnyj — blidyj, chyrlawyj, wjali syniuwati lystoczky z metałewym połyskom, krychki wuzłuwati hiłoczky, plamysta pomaranczewa kora. Kuszczu ridko dosiahały moho zrostu, toż nawriad czy Wanderchuze ryzykuwaw by tut swojimy bakenbardamy. Pid nohamy pružno whynawsiasia towstyj szar opałoho lystia, peremiszanoho z piskom. U tini iskrywsiasia inij. Ałe pry wsiomu tomu rosływnisť cia wykłykała do sebe pewnu powahu. Napewno, duże ne-łehko buło jij tut zrostaty: wnoczi temperatura padała do minus dwadciaty, wdeń ridko koły pidnimałasiasia wyszcze nula, a pid korinniam — sucilnyj sołonyj pisok. Ne dumaju, szczoob jaka-nebud' zemna rosływna zmohła prystosuwatisia do takych bezradisnych umow. I dywno buło ujawyty sobi, szczo deś sered cych zadubiłych kuszcziw błukaje, stupajuczy bosymy pjatamy po wkrytomu pamorozziu pisku, ho-łyj czołowiczok.

Meni prywydiwsiasia jakyjś ruch u hustych chaszczach praworucz. Ja spynywsiasia, pohukaw: «Malucze»! — ałe nicto ne widhuknuwsiasia. Merzła kryżana tysza otoczuwała nas. Ni szełestu lystia, ni dżyżczannia komach — vse ce wykłykało nespodiwane widczuttia, niby my błukały sered teatralnych dekoracij. My obijszły dowżełeznyj jazyk tumanu, szczo wytknuwsiasia z hariaczoho bołota, i począły pidijmatysiasia po schyłu pahorba. Własne, ce buła puszczana diuna, ochopłena kuszczamy. Szczo wyszcze my pidijmałasiasia, to twerdiszoju stawała pid nohamy puszczana powerchnia. Wybrawsyszy na hrebiń, my rozzyrnułyś. Korabel chowały wid

nas chmary tumanu, ale posadocznu smuhu było wydno dobre. Weselo i jaskrawo wyblyskuwała pid soncem rubczatka, syrotlywo czorniw poseredyni zalyszenyj mjacz, i nepoworotkij Tom newpewneno tupciawsia nawkoło nioho — jawno rozwjazuwaw neposylnu zadaczu: czy to zabraty zi smuhy cej storonnij predmet, czy to pry nahodi zytia poklasty za ciu zabutu ludynoju ricz.

I tut ja pomityw na promerzłomu pisku slidy — temni wołohi plamy sered sriblastoho ineju. Tut prochodyw Maluk, prochodyw zowsim nedawno. Sydiw na hrebeni, a potim pidniawsia i piszow schyłom unyz, widdalajuczyś wid korabla. Łan-ciuzok slidiw wiw u chaszczu, jaki zabyły dno wyjarku miż diunamy. «Maluk!» — znowu poklykaw ja, i znowu win ne widhuknuwsia. Todi ja poczaw spuskatyś u wyjarok.

Ja znajszow joho widrazu. Chłopczyk leżaw dolilyć, wytiahszyś na wsiu dowżynu, prytyływszyś rukoju do zemli j obchopywszy hołowu rukamy. Win zdawawsia duże dywnym i nemożlywym tut, nijak ne wpysuwawsia win u cej kryżanyj pejzaż. Supereczyw jomu. Spoczatku ja nawiť zlakawsia, czy ne trapyłosia czoho. Nadto wże tut było chołodno i nezatyszno. Ja prysiw bila nioho nawpoczypky, huknuw, a potim, koły win promowczaw, leheńko lapnuw joho po hołomu suchorlawomu zadku. Ce ja wpersze dotorknuwsia do nioho i led' ne zakryczaw wid nespodiwanky: win wydawsia meni hariaczym, jak praska.

— Win prydumaw? — zapytaw Maluk, ne pidwodiaczy hołowy.

— Win mirkuje, — skazaw ja. — Składne zapytannia.

— A jak ja diznajusia, szczo win prydumaw?

— Ty pryjdziesz, i win widrazu tobi skaże.

— Mam-mo, — raptom skazaw Maluk.

Ja pohlanuw. Majka stojała porucz.

— Mam-mo, — powtoryw Maluk, ne ruchajuczyś.

— Tak, dzwinoczku, — skazała Majka tycho.

Maluk siw — pereływsia z leżaczoho położennia w sydiacze.

— Skaży szcze raz! — zażadaw win.

— Tak, dzwinoczku, — skazała Majka. Jiji oblyczczia pobiliło, rizko prostupyły wesnianky.

— Fenomenalno! — promowyw Maluk, dywłaczyś na neji znyzu whoru. — Tri-skunczyk!

Ja prokaszlawsia.

— My tebe czekały, Malucze, — skazaw ja.

Win poczaw dywytysia na mene. Ja ledwe utrymawsia, szczo ne widwesty oczej. Straszneńke wse ż taky było w nioho oblyczczia.

— Nawiszczo ty mene czekaw?

— Nu, jak nawiszczo... — Ja deszczo rozhubywsia, ale meni widrazu majnuła dumka. — My nud'hujemo bez tebe. Nam bez tebe pohano. Nemaje zadowołennia, rozumiesz?

Maluk pidchopywsia i widrazu ż znowu siw. Duże nezruczno siw — ja b tak ne prosydw i dwoch sekund.

— Tobu pohano bez mene?

— Tak, — skazaw ja riszucze.

— Fenomenalno, — promowyw win. — Tobi pohano bez mene, meni pohano bez tebe. SZ-szarada!

— Nu czomu ź ce — szarada? — zasmutywsia ja. — Jakby my ne mohły buty razem, oś todi buła b szarada. A zaraz my zustriliysia, można hratysia... Oś ty lubysz hratysia, ale ty zawždy hrawsia sam...

— Ni, — zapereczyw Maluk, — tilky spoczatku ja hrawsia naodynci. A potim ja hrawsia na ozeri i pobaczyw swoje zobrazennia u wodi. Chotiw z nym pohratysia, ale wono rozpalosia. Todi ja duże zachotiw, szczob u mene były zobrazennia, bahato zobrazeń, szczob z nymy hratysia. I tak stalosia.

Win zirwawsia na nohy i ľehko pobih po koľu, zaľyszajucy swoji czudernaćki fantomy — czorni, bili, żowti, czerwoni, a potim siw poseredyni i hordowyto rozdywywsia nawkruh. I muszu wam skazaty, ce taky buło wydowyszcze: hoľyj chłopczyśko na pisku, a nawkoľo nioho diużyna riznokolorowych postatej u riznych pozach.

— Fenomenalno, — skazaw ja i hlanuw na Majku, zaproszujucy jiji wziaty bodaj jaku-nebud' uczast' u besidi. Meni buło nezručno, szczob ja postijno rozmowlaju, a wona mowczyť. Ale wona niczoho ne skazala, prosto pochmurow dywyľas, a fantomy chystko koľywalys' i powilno tanuly, rozpowsiudżujucy zapach naszatyrnoho spyrtu.

— Ja zawždy chotiw zapytaty, — ohoľosyw Maluk, — nawiszczu wy zakutujetesia? Szczob ce take? — Win pidstrybnuw do mene i smyknuw za poľu.

— Odiah, — skazaw ja.

— Odiah, — powtoryw win. — Nawiszczu?

Ja rozpowiw jomu pro odiah. Ja ne Komow. Zrodu ne czytaw ľekcij, osoblywo pro odiah. Ale bez zajwoji skromnosti skazu: ľekcija mala uspic.

— Usi ludy w odiazi? — zapytaw wrażenyj Maluk.

— Usi, — skazaw ja, szczoby pokinczyty z cym pytaniam. Ja ne zowsim rozumiw, szczob joho, wlasne, wrażaje.

— Ale ludej bahato! Skilky?

— Pjatnadciať miliardiw.

— Pjatnadciať miliardiw, — powtoryw win i, wystawywszy pered soboju paleć bez nihtia, poczaw zhynaty ta rozhynaty joho. — Pjatnadciať miliardiw! — skazaw win i ozyrnuwsia na prymarni zaľyszky fantomiw. Oczi joho potemniszaly. — I wsi w odiazi... A szczob szcze?

— Ne rozumiju.

— Szczob wony szcze robľať?

Ja nabraw u hrudy jakomoha bilsze powitria i wziawsia rozpowidaty, szczob robľať ludy. Dywno, zwyczajno, ale dosi ja jakoś ne zamysluwawsia nad cym pytaniam. Bojusia, szczob w Maluka skľalosia wrażennia, niby ludstwo zdebilszoho zajmajetsia kibertechnikoju. Wtim, ja wyrisyw, szczob dla poczatku i ce nepohano. Maluk, prawda, ne metawsia, jak pid czas ľekcij Komowa, i ne skruczuwawsia u wu-zoľ, ale wse odno sluchaw, jak zaczarowanyj. I koľy ja zakinczyw, zowsim zapľutawszys' i wtratywszy nadiju daty jomu ujawľennia pro mystectwo, win nehajno postawyw nowe zapytannia.

— Tak bahato spraw, — skazaw win. — Nawiszczu wy pryjszly siudy?

— Majko, rozkaży jomu, — zabłahaw ja syplým hołosom. — W mene nis zadubiw...

Majka widczużeno pohlanuła na mene, ałe wse ź taky poczała mlawo i, na moju dumku, zowsim necikawo rozpowidaty pro błażennoji pamjati proekt «Kowczeh». Ja ne strymawsia, poczaw jiji perebywaty, namahajucyś ukwiczaty lėkciju malowniczymy podrobyciamy, wziawsia wnosyty poprawky, i kineć kincem raptom wyjawyłosia, szczo znow howoriu ja odyn. Rozpowid' swoju ja wyrisyw zakinczyty morallu.

— Ty sam baczysz, — skazaw ja. — My wże buło poczały wełyku sprawu, ałe jak tilky zrozumily, szczo twoja planeta zajniata, my widrazu ź widmowyłosia wid naszoho zadumu.

— Otże, ludy wmijuť znaty, szczo bude? — zapytaw Maluk. — Ałe ce necoczno. Jakby ludy wmiły, wony wże dawno zwidsy piszły b.

Ja ne prydumaw, szczo widpowisty. Tema zdałasia meni słyżkoju.

— Znajesz, Malucze, — skazaw ja badioro, — dawaj pidemo pohrajemoś. Podywyszsia, jak cikawo hratysia z lud'my.

Maluk mowczaw. Ja rozluczeno podywywsia na Majku: czoho ce wona, sprawdi, ne možu ź ja samotuzky tiahty na sobi weś kontakt!

— Chody pohrajemosia, Malucze, — bez bud'-jakoho entuziäzmu pidtrymała mene Majka. — Abo chcesz, ja pokataju tebe na letiuczij maszynie?

— Ty budesz litaty w powitri, — pidchopyw ja, — i wse bude wnyzu — hory, bołota, ajsberg...

— Ni, — skazaw Maluk, — litaty — zwyczajne zadowołennia. Ce ja možu sam. Ja pidchopywsia.

— Jak — sam?

Joho oblyczcziam promajnuło myttiewe riabotywnia, pidniałysia i opustyłysia płeczi.

— Nema sliw, — skazaw win. — Koły zachoczu — litaju...

— To połaty! — prochopyłosia w mene.

— Zaraz ne chocz, — skazaw win neterplacze. — Zaraz meni zadowołennia z wamy. — Win pidchopywsia. — Chocz hratysia! — ohołosyw win. — De?

— Biżymo do korabla, — zaproponuwaw ja.

Win wydaw nesamowytyj klycz, i ne wstyhło widłunnia zawmerty u diunach, jak my wże nawwyperedky mczały czerez kuszczu. Na Majku ja ostatoczno machnuw rukoju: nechaj robyť, szczo chocz.

Maluk kowzaw miź kuszczamy, jak soniacznyj zajczyk. Jak na mene, win ne zaczepyw żodnoji hiłoczky i wzahali żodnoho razu ne torknuwsia do zemli. Ja u swojij dosi z elektropidihriwom persia naprołom, jak piszczanyj tank, tilky triszczalo dowkoła. Ja weś czas namahawsia joho nazdohnaty, i mene postijno zbywały z pantelyku joho fantomy, jaki win szczochwyliny załyszaw za soboju. Na uzlissi netriw Maluk zupynywsia, doczekawsia mene i skazaw:

— W tebe tak buwaje? Ty prokydajesz i zhadujesz, niby szczojno ty baczyw szczoś. Inodi ce szczoś dobre widome. Naprykład, jak ja litaju. Inodi — zowsim nowe, take, czoho ne baczyw ranisze.

— Tak, buwaje, — skazaw ja, perewodiaczy podych. — Ce nazywajetśia son.

Ty spysz i baczysz sny.

My piszły powilno. Deś pozadu triszczala kuszczamy Majka.

— Zwidky ce bereťsia? — zapytaw Maluk. — Szczo ce take — sny?

— Nezwyczni kombinaciji zwyczajnych wrażeń, — widbarabanyw ja.

Win ne zrozumiw, zwyczajno, i meni dowelosia proczytaty szcze odnu newelyku łekciju — pro te, szczo take sny, jak wony wynykajuť, nawiszczo wony potribni i jak buło by pohano ludyni, jakby jich ne buło.

— Czesyrśkyj kit! Ałe ja tak i ne zrozumiw, czomu ja baczu uwi sni te, czoho ranisze ne baczyw nikoły.

Majka nazdohnala nas i mowczky piszła porucz.

— Naprykład? — zapytaw ja.

— Inodi meni snyťsia, szczo ja wełykyj-wełykyj, szczo ja mirkuju, szczo zapytannia prychoďiať do mene odne za druhy, duże jaskrawi zapytannia, dywowoźni, i ja znachodźu widpowidi, dywowoźni widpowidi, i ja duże dobre znaju, jak iz zapytannia utworiujeťsia widpowid'. Ce najbilsze zadowołennia, koły znajesz, jak iz zapytannia utworiujeťsia widpowid'. Ałe koły ja prokydajuś, ja ne pamjataju ni zapytań, ni widpowidej. Pamjataju tilky zadowołennia.

— T-tak, — skazaw ja uchylno. — Cikawyj son. Ałe pojasnyty johu tobi ja ne moźu. Zapytaj u Komowa. Może, win pojasnyť.

— U Komowa... Szczo take — Komow?

Meni dowelosia wykłasty jomu naszu systemu imen. My wże obchodyły bołoto, i pered namy widkrywsia korabel ta posadoczna smuha. Koły ja zakinczyw, Maluk raptom ni z toho ni z sioho:

— Dywno. Nikoły zi mnoju tak ne buło.

— Jak?

— Szczob ja chotiw dla sebe i ne mih.

— A szczo ty chcesz?

— Ja chocz u rozdilytysia nawpił. Zaraz ja ody, a szczob zrobyłsia dwa.

— Nu, brate, — skazaw ja, — tut i chotity nema czoho. Ce ź nemoźlywo.

— A koły b moźlywo? Dobre czy pohano?

— Pohano, zwyczajno, — skazaw ja. — Ja ne zowsim rozumiju, szczo ty chcesz skazaty... Moźna rozirwatysia napołowynu. Ce zowsim pohano. Moźna zachwority: nazywajeťsia — rozdwojennia osobystosti. Ce teź pohano, ałe ce moźna wyprawyty.

— Bolacze? — zapytaw Maluk.

My stupyły na rubczatku. Tom uże kotyw nazustricz, pchajuczy poperedu sebe mjacz i radisno morhajuczy sygnalnymy wohnykamy.

— Hodi pro ce, — skazaw ja. — Ty j u ciłomu wyhladi harnyj.

— Ni, ne harnyj, — zapereczyw Maluk, ałe tut nabih Tom i poczalaśia were-mija.

Z Maluka hradom posypałyś pytania. Ja ne wstyhaw widpowidaty. Tom ne wstyhaw wykonuwaty komandy. Mjacz ne wstyhaw torkatysia zemli. I łysze Maluk use wstyhaw.

Z boku ce wyhladało, napewno, duże weseło. Ta nam i sprawdi buło duże weseło, nawiw Majka nareszti rozchodyłsia. Napewno, my buły schoźi na pidlitkiw,

jaki rozpustuwałyś, wtikszy z urokiw na bereh okeanu. Spoczatku szcze załyszałasiasia jakaś nezrucnist', rozuminnia toho, szczo my ne rozważajemoś, a praciujemo, szczo za koźnym naszym ruchom steżał, szczo miż namy i Malukom załyszylasiasia szczoś waźke, nedomowlene, a potim use ce jakoś zabułasiasia. Załyszylasiasia tilky mjacz, szczo łetył tobi priamisińko w obłyczczia, i zachopłennia wid wdałoho udaru, i zlist' na nezhrabnoho Toma, i dzwin u wuchach wid chwaćkoho hukannia, i rizkyj urywczastyj rehit Maluka — my wpersze poczuły todi johu smich, samozabutnij, zowsim dytiaczyj...

Ce buła dywna hra. Maluk wyhaduwaw prawyła na chodu. Win wyjawywsiasia nejmowirno wytrywałym i azartnym, win ne propuskaw żodnoji możływosti prode-monstruwaty pered namy swoji fizyczni perewahy, win nawjazaw nam zmahannia, i jakoś samo soboju wyszšlo, szczo win poczaw hraty odyn proty nas triocho, i my jomu weś czas prohrawaly. Spoczatku win wyhrawaw, bo my piddawalysiasia. Potim win wyhrawaw, bo my ne rozumily johu prawył. Potim my zrozumily johu prawyła, ale nam z Majkoju zaważaly dochy. Potim my wyriszyly, szczo Tom nadto nezhrabnyj, i prohnał johu. Majka wwijszła w azart i zagrała na pownu syłu, ja też robyw use, szczo miħ, ale my prohrawaly oczko za oczkom. My niczoho ne mohły wdijaty z ocym błyskawycznym biseniam, szczo perechopluwało bud'-jaki mjaczi, samo było duże włuczno i sylno, obureno wereszczalo, jakszczo mjacz zatrymuwawsiasia w naszych rukach dowsze sekundy, ciłkowyto spantelyczuwało nas swojimy fantomamy abo, szcze hirsze, maneroju myttiewo szchezaty z oczej i zjawlatysiasia tak samo myttiewo u zowsim inszomu misci. My ne zdawalysiasia, zwyczajno, — wid nas stowpom wałyła para, my zadychaly, my priły, my kryczaly odne na druhocho, ale my borołysiasia do ostanniocho. I raptom use zakinczylasiasia.

Maluk zupynywsiasia, prowiw pohladom mjacz i siw na pisok.

— Ce buło dobre, — skazaw win. — Ja nikoły ne znaw, szczo buwaje tak dobre.

— Szczo? — huknuw ja, zadychajuczyś. — Wtomywsiasia, Malucze?

— Ni. Zhadaw. Ne možu zabuty. Ne dopomahaje. Nijake zadowolennia ne dopomahaje. Bilsze ne klycz mene hraty. Meni pohano, a zaraz szcze hirsze. Skaży jomu, szczob win dumaw szwydsze. Ja rozirwusiasia nawpił, jakszczo win szwydko ne prydukuje. U mene wseredyni vse bołył. Ja chocz u rozirwatysiasia, ale bojusiasia. Tomu j ne možu. Jakszczo bude duże bolity, perestanu bojatysiasia. Nechaj dumaje szwydko.

— Nu szczo ty, sprawdi, Malucze! — skazaw ja zasmuczeno. Ja ne zowsim rozumiw, szczo z nym dijełsiasia, ale ja baczyw, szczo jomu sprawdi pohano. — Wykyń ty vse ce z hołowy! Prosto ty ne zwyk do ludej. Treba czastisze zustriczatysiasia, bilsze hraty...

— Ni, — skazaw Maluk i pidchopywsiasia na nohy. — Bilsze ne pryjdu.

— Ce ż czomu? — zakryczaw ja. — Buło ż dobre! Bude szcze kraszcze! Je inszi ihry, ne tilky z mjaczem... Z obruczem, z kryłamy!

Win powilno pizow heł.

— Je szachy! — kwaplywo howoryw ja jomu u spynu. — Ty znajesz, szczo take szachy? Ce wydatna hra, jij tysiacza rokiw!..

Win przyzupynywsiasia. Ja poczaw szwydko i natchnenno pojasniuwaty jomu, szczo take szachy — prosti szachy, trymirni szachy, en-mirni szachy... Win stojaw i

słuchaw, dywłaczyś ubik. Ja zakinczyw pro szachy i poczaw pro pokari. Ja hariacz-
kowo zhaduwaw usi ihry, jaki znaw.

— Tak, — promowyw Maluk. — Ja pryjdu.

I, wże bilsze ne zupyniajuczyś, win poszkandybaw, noha za nohoju, do bołota. Jakyjś czas my mowczky dywyłysia jomu wslid, potim Majka kryknuła: «Malucze!» — schopyłasia z miscalia, nazdohnała johu ta pizła porucz. Ja pidibraw swoju dochu, wdiahnuwsia, widszukaw dochu Majky ta neriszucze ruszyw za nymy. W mene na duszi buw jakyjś nepryjemnyj osad, i ja ne rozumiw, u czomu sprawa. Niby wse zakinczyłasia dobre: Maluk obiciaw powernutysia, otże, wse ż taky prywjazawsia do nas, otże, bez nas jomu teper nabahato hirsze, niż z namy... «Zwykne, — powtoriuwaw ja podumky. — Niczoho, zwykne...» Ja pobaczyw, szczo Majka zupynylasia, a Maluk pobriw dali. Majka powernułaś i, obchopywszy sebe za płeczi, pobihła meni nazustricz. Ja podaw jij dochu i zapytaw:

— Nu szczo?

— Wse harazd, — skazała wona. Oczi w neji buły prozori i jakiś widczajduszni.

— Ja dumaju, szczo zresztoju... — poczaw ja i zapnuwsia. — Majko, — skazaw ja, — ty ż «tretie oko» zahubyla!

— Ja johu ne zahubyla, — skazała Majka.

ROZDIE VIII

SUMNIWY I RISZENNA

Maluk iszow wid korabla na zachid uzdowż berehowoji linii, prosto czerez diuny i chaszcz. Spoczatku «tretie oko» cikawyo johu. Win zupyniawsia, znimaw obrucz, krutyw johu w rukach, i todi w nas na pryjomnomu ekrani myhotilo to blide nebo, to blykajno-zelene oblyczczia-maski, to wkrytyj pamorozziu pisok. Potim win daw obruczewi spokij. Ne znaju, czy to win ne tak ruchawsia, jak zawždy, czy obrucz odiah ne zowsim prawylno, ale wrazenia buło takim, niby obiektyw dywytsia ne priamo po chodu, a deszo praworucz. Po ekranu, tremtiaczy, proplywały odnomanitni diuny, zamerzli kuszcz, inodi wynykały syzi hirski werszyny abo zjawlawsia raptom czornyj okean iz siajuczymy ajsbergamy na obriji.

Zdajeśsia, Maluk peresuawawsia bez pewnoji mety — prosto briw swit za ocz, podali wid nas. Kilka raziw win pidnimawsia na hrebni diun i dywywsia u naszu storonu. Na pryjomnomu ekrani zjawlajsia slipuczo biłyj konus naszoho ER-2, sri-blasta striczka posadocznoji smuhy, pomaranczewyj Tom, szczo samotnio prytulywsia do stiny nedobudowanoji meteostanciji. Ale na ohladowomu ekrani my tak i ne wyjawyły Maluka.

Deś za hodynu Maluk raptom rizko powernuw do hir. Teper sonce swityło priamisińko w obiektyw — i wydymist' pohirszyłasia. Diuny nezabarom zakinczyłysia, Maluk briw ridkolissiam, perestupajuczy czerez hnyłe succzia, pomiż kostrubatyh stowburiw z widstałoju plamystoju koroju, po burij, prosiaknutij kryżanoju wołohoju zemli. Odnoho razu win wydersia na odynokyj hranitnyj wałun, postojaw, ozyrajuczyś, potim zistrybnuw, pidibraw iz zemli dwa czornych osłyżłych succzy j podawsia dali, postukujuczy nymy. Spoczatku stukit buw bezładnyj, potim u niomu zjawywsia rytm, a do rytmu dodałosia czy to dzyżczannia, czy to hudinnia. Cej zwuk, bezpererwnyj i nepryjemnyj, czymraz huczniszaw. Skorisz za vse, ce hudiw i dzyżczaw sam Maluk — może, to buła pisnia, a może, j rozmowa z samym sobojem.

Tak win i briw, stukajuczy, dzyżczaczy i hudiaczy, a pomiż derewamy czymraz czastisze traplajsia kamjani rozsypy, wkryti mochom wałuny, weletenśki ułamky skel. Potim na ekrani raptom zjawyłos ozero. Maluk, ne zupyniajuczyś, wwiyszow u nioho, na mył my pobaczyły skałamuczeniu wodu, potim zobrazenia połmianiło i znykło — Maluk pirnuw.

Pid wodoju win buw duże dowho. Ja wże dumaw, szczo win utopyw peredawacz, i szczo my bilsze niczoho ne pobaczymo, prote chwyłyn czerez desiat' zobrazenia zjawyłosia znou, kałamutne, rozmyte, strumenyste. Spoczatku my majže niczoho ne rozrizniały, ta nezabarom u prawij czastyjni ekrana zjawyłosia zobrazenia dołoni, na jakij wystrybuwała i zwywałasia chymerna pantińska rybka.

Koły obiektyw «oka» oczystywsia ostateczno, Maluk bih. Stowbury derew mczaly na nas i w ostanniu mył uchylałysia liworucz abo praworucz. Win bih duże szwydko, ale my ne czuly ni tupotinnia, ni dychannia — tilky szumiw witer i myhotilo sonce za pletywow hołych derew. I raptom stałosia nezrozumile: Maluk jak ukopanyj zupynywsia przed siryw wałunom i zanuryw u nioho ruky po likoł. Ne

znaju, možlywo, tam buw dobre zamaskowanyj otwir. Ałe meni zdajeťsia, szczo ne buło. Koły za kilka sekund Maluk wyťah ruku, wony były czorni i błyskuczi, i ce czorne ta błyskucze stikało z kinczykiw palciw i ważko, z czitkym mokrym stukotom krapało na zemlu. Potim ruku znykły z pola zoru i Maluk pobih dali.

Win zupynywsia pered czudernaćkoju sporudoju, schožoju na pochyłu basztu, i ja ne widrazu zrozumiw, szczo ce — rozbytyj korabel «Pelikan». Teper ja na własni oczi pobaczyw, jak straszno jomu perepało pid czas padinnia i szczo z nym zrobyły dowhi roky na cij planeti. Wydowyszczce buło ne z pryjemnych. Miż tym Maluk powilno nabłyzywsia, zazyrnuw u widkrytu diru luka — na mył ekran zanurywsia w neprohladnu temriawu, — pisle cioho tak samo powilno obiyszow nieszczasnyj korabel dowkoła. Win znowu zupynywsia pered lukom, pidniaw ruku i prykław czornu dołoni z rozczepirenymy palciamy do pojidenoho erozijeju bortu. Win stojaw tak błyżko chwyłyny, i my znowu poczuły johu dzyżczannia ta hudinnia, i meni zdałosia, szczo z-pid rozczepirenych palciw pidnimajuťsia ciwky syniuwatoho dymu. Nareszti win zabraw ruku i zrobyw krok nazad. Na mertwij poczornilij obszywci wyrazno wydniwsia czitkyj reljefnyj widbytok — dołonia z rozczepirenymy palciamy.

— Uch ty ź mij cwirkun u zapiczku, — promowyw sokowytyj baryton.

— Dzwinoczok!.. — widhuknuwsia niźnyj żinoczyj hołos.

— Zika! — majże poszepky promowyw baryton. — Zikańko!..

Zapłakało nemowla.

Widbytok dołoni rizko metnuwsia wbik i znyk. Teper na ekrani wydniwsia hirśkyj schył — poboroznenyj triszczynamy hranit, stari osypy, kryszywo hostroho kaminnia, szczo wybłyskuwało łamanymy hraniamy, porosty chyrlawoji żorstkoji trawy, hłyboczczni, nepronykływo czorni rozkołyny. Maluk pidijmawsia schyłom. My baczyły johu ruku, szczo cziplałysia za wystupy, zernystyj kamiń posztowchamy posuwawsia unyz po ekranu. Poczulosia riwne i szumne dychannia, a potim ruch staw pławnym i szwydkym, meni zariabotiło w oczach, schył raptom widdaływsia, prowalujuczyś kudyś unyz i wbik, i my poczuły rizkyj, chrypkij Malukiw smich, szczo widrazu obirwawsia. Maluk łetiw — ce buło bezsumniwno.

Na ekrani siajało siro-buzkowe nebo, a zboku pulsuwało jakeś mutne napiw-prozore kłoczczia, niby kłapti zaporoszenoho serpanku. Powilno promajnuło pope-rek ekranu slipucze buzkowe sonce, zaporoszenyj serpanok zakryw use j widrazu ź znyk. My baczyły dałeko wnyzu płoskohirja, zatiahnute buzkowoju imłoju, żachływi szramy bezdonnych uszczelĳn, nejmowirno hostri piky, wkryti wicznymy snihamy, — bezradisnyj kryżanyj swit, szczo jszow za obrij, mertwyj, potriskanyj, najiżaczenyj. I my pobaczyły potuźne, niby połakowane kolino Maluka, powysłe nad bezodneju, i johu czornu ruku, szczo micno wczepylaś u widczutne na dotyk niszczzo.

Czesno każuczy, cijejji myti ja perestaw wiryty swoim oczam i pohlanuw, czy wedeťsia zapys. Zapys wiwsia. Ałe u Wanderchuze wyhlad buw takož spantelųczennyj, a Majka nedowirływo mrużyłaś i krutyła szyjeju, nacje jij zaważaw komir. Tilky Komow buw ciłkom spokijnyj i nieruchomyj — sydiw, uperszyś liktiamy w panel i pokławszy pidboriddia na spleteni palci.

A Maluk uże padaw. Kamjana pustela strimko nasuwałasia, złehka obertaju-
czyś nawkoło newydymoju wisi, i zrozumioło buło, kudy jszła cia wiś — u czornu
triszczynu, szczo rozkołoła bure połe, zahromadżene ułamkamy skel. Triszczyna
rosła, szyrszała, oswitłenyj soncem jiji kraj zdawawsia hładkym i absolutno priamo-
wysnym, a pro te, szczooby pobaczyty dno, ne mohło buty j mowy, — tam panowała
ciłkowyta temriawa. I w ciu temriawu strimko uwirwawsia Maluk... Zobrażennia
znykło, i Majka, prostiahszy ruku, wwimknuła pidsyłennia, ale z pidsyłenniam ni-
czoho ne można buło rozhłedity, krim newyraznych siry ch smuh, szczo strumeniły
na ekrani. Pisle cioho Maluk wydaw pronyzływyj łement, i ruch zupynywsia. «Roz-
bywsia!» — z żachom podumaw ja. Majka z usijeji syły wczepyłasia meni w zapja-
stia.

Na ekrani wydniłysia jakiś newyrazni neruchomi plamy, wse buło sirym i czar-
nym, i czułysia dywni zwuky — jakeś bulkannia, chrypke kurłykannia, syczannia.
Zjawywsia znajomyj czornyj obrys ruku z rozczepirenymy palciamy i znyk. Newy-
razni plamy popływły, zminiujuczy odna odnu, kurłykannia i bulkannia to hołosni-
szało, to tychiszało, rozhoriwšia i zhas pomaranczewyj wohnyk, potim szcze odyn, i
szcze... Szczoś korotko zarewło j piszło bahatorazowo widłuniuwaty. «Dajte infra»,
— kriż zuby promowyw Komow. Majka schopyłasiasia za wernjer infraczerwono-
hogo pidsyłennia i powernuła johu do kraju. Ekran widrazu poswitliszaw, ale ja, jak i dosi,
niczoho ne rozumiw.

Uweś prostir buw zapownenyj fosforescentnym tumanom. Szczoprawda, ce
buv ne zwyczajnyj tuman, u niomu whaduwałasia jakaś struktura — niby zriz twa-
rynnoji tkanyny pid rozfokusowanym mikroskopom — i w cij strukturnij imli
prohladałysia podekudy nabahato switliszi uszczilnennia i zbyranyna temnych pul-
sujuczych zeren, i wse ce naczebto wysiło w powitri, a czasom raptom zowsim zny-
kało i zjawlałosiasia znowu, a Maluk iszow czerez ce, nemow nasprawdi niczoho
nie buło, iszow, wytiahszy pered soboju siajuczi ruku z rozczepirenymy palciamy, i
palci johu wibruwały i zdryhałyś u składnomu j oczewydnomu rytmi, a dowkoła —
bulkało, chrypiło, dziurczało, dzwinko cokało.

Tak win iszow dowho, i my ne widrazu pomityły, szczo malunok struktury
blidne, rozplywajełsia, i oś na ekrani załyszyłosiasia tilky mołoczne switinnia ta łed'
pomitni obrys rozczepirenych palciw Maluka. I todi Maluk zupynywsia. My zro-
zumily ce z toho, szczo zwuky perestały nabłyżatysia i widdalatysia. Ti sami zwuky.
Ciła ławyna, ciłyj kaskad zwukiw. Chrypki huły, basyste burmotinnia, zadawłeni
pyszczannia... szczoś sokowyto łusnuło i rozłetiłosiasia dzwinkymy bryzkamy... dzyż-
czannia, rypinnia, midni udary... A potim u riwnomu siajwi prostupyły temni plamy,
desiatki temnych plam, wełykych i małeńkych; spoczatku newyrazni, wony nabu-
wały czymraz czitkiszych obrysiw, stawały dedali schożiszymy na szczoś duże-duże
znajome, i raptom ja zdohadawsia, szczo ce take. Ce buło ciłkom nemożływo, ale ja
wże ne mih widihnaty wid sebe cijej dumky. Ludy. Desiatki, sotni ludej, ciła jurma,
wyszykuwana u prawylnomu poriadku i wydna niby trochy zwerchu... I tut szczoś
stałosiasia. Na jakuś dolu myti zobrażennia zrobyłosiasia ciłkom czitkym. Nadto nena-
dowho, wtim, szczoob można buło rozdywytysia szczo-nebud'. Pisle czoho prołunaw
rozpaczływyj kryk, zobrażennia perewernułosiasia i znykło zowsim. I widrazu ż skaże-
nyj hołos Komowa promowyw:

— Nawiszczu wy ce zrobily?

Ekran buw mertwyj. Komow stojaw, nepryrodno wyprostawszyś, joho stysnuti kulaky wpyrałysia w pult. Win dywywsia na Majku. Majka buła blida, ale spokojna. Wona też pidniałasia i teper stojała pered Komowym obłyccziam do obłycczcia. Wona mowczała.

— Szczo trapyłosia? — oberežno pocikawywsia Wanderchuze. Oczewydno, win takoz niczoho ne rozumiw.

— Wy abo chuliganka, abo... — Komow zupynywsia. — Wykluczaju was iz grupy kontaktu. Zaboroniaju wam wychodyty z korabla, zachodyty w rubku i na post KAZ. Idit' zwidsy.

Majka, jak i ranisze ni słowa ne każuczy, powernułasia i wyszła. Ne rozdumujuczy ni sekundy, ja ruszyw za neju.

— Popow! — rizko skazaw Komow.

Ja spynywsia.

— Proszu was nehajno peredaty cej zapys u centr. Ekstreno.

Win dywywsia meni prosto u wiczi, i ja poczuwsia pohano. Takoho Komowa ja szcze nikoły ne baczyw. Takyj Komow maw bezsumniwne prawo nakazuwaty, sadżaty pid domaszniy areszt i wzahali pryduşuwaty bud'-jakyj zakołot u samomu zarodku. W mene buło widczuttia, szczo ja zaraz rozirwusia nawpił. «Jak Maluk», — melknuło w mojij hołowi.

Wanderchuze promowyw, kaszlanuwszy:

— Nu-u, Hennadiju. Može, wse ź taky ne w centr? Adże Horbowśkyj uže na bazi. Može, wse-taky na bazu, jak wy hadajete?

Komow use dywywsia na mene. Zwużeni occhi joho zdawałysia kryżynkamy.

— Tak, zwyczajno, — promowyw win, zowsim, miż inszym, spokojno. — Kopiju na bazu, Horbowśkomu. Diakuju wam, Jakowe. Popow, rozpoczynajte.

Meni niczoho ne załyszałosia robyty, okrim jak poczaty. Ale ja buw nezadowo-
łenyj. Jakby my nosyły kartuzy, jak za starych czasiw, ja powernuw by swoho kar-
tuza daszkom nazad. Ale kartuza na meni ne buło, i tomu ja, distajuczy z rekordera
kasetu, obmeżywsia tym, szczo zapytaw z wyklykom:

— A szczo, własne, trapyłosia? Szczo wona takoho zrobila?

Jakyś czas Komow mowczaw. Win uže znou sydiw u swojemu krisli i, poku-
sujuczy hubu, barabanyw palcem po pidłokitnyku. Wanderchuze, rozpuszywszy
bakenbardy, też dywywsia na nioho z oczikuwanniam.

— Wona wwimknuła prożektor, — skazaw nareszti Komow.

Ja ne widrazu zrozumiw.

— Jakyj prożektor?

Komow, ne widpowidajuczy, pokazaw palcem na utopłenu kławiszu.

— A, — promowyw Wanderchuze iz prykristiu.

A ja niczoho ne skazaw. Ja uziaw kasetu i piszow do raciji. Jakszczo czesno,
howoryty meni buło niczoho. Nawit' za menszi prowyny ludej iz szumom i soromom
wpyrały z kosmosu. Majka uwimknuła awarijnu lampu-spałach, wmontowanu w
obrucz. I można buło ujawyty sobi, jak poczuwałysia meszkanci peczery, koły u
wicznij piłmi na mył spałachnuło małeńke sonce. Zneprytomniłoho rozwidnyka za
cym spałachom można wyjawyty z orbity nawit' na oswitlenij storoni planety... nawit'

jakszczo joho zasypało... Takyj prożektor wyprominiuje u diäpazoni wid ultrafiöletu do UKCH... Ne buło szcze wypadku, szczyoby rozwidnykowi ne wdałosia widlakaty takim spałachom najskażeniuczyszu, najkrowożerniszu twarynu. Nawit' tachorgy, jaki wzahali niczoho na switi ne bojaťsia, halmujuť zadnimy nohamy, spy-niajuczy swij nestrymnyj rozbih... «Z hłuzdu zjichała, — podumaw ja beznadijno. — Zowsim oskażeniła...» Ta whołos ja skazaw (wsidajucyś za raciju):

— Podumajesz! Natysnuła ludyna ne na tu kławiszu, pomyłyłasia...

— Tak, sprawdi, — promowyw Wanderchuze. — Mabuť, tak wono j buło. Wona, woczewyd', chotiła wwimknuty infraczerwonyj prożektor... Kławiszi porucz... Wy jak hadajete, Hennadiju?

Komow mowczaw. Szczoś win tam robyw na pulti. Ja ne chotiw na nioho dywytyś. Ja uwimknuw awtomat i poczaw demonstratywno dywytysia w inszyj bik.

— Nepryjemno, zwyczajno, — burmotiw Wanderchuze. — Aj-jaj-jaj-jaj... Sprawdi, ce ź może poznaczytysia... Aktywnyj wpływ... Nawriad czy przyjemnyj... Hm... U nas w usich ostannim czasom deszczo naprużeni nerwy, Hennadiju. Ne dywno, szczo diwczynka pomyłyłaś... Meni samomu kortiło, znajete, szczo-nebud' zrobyty... jakoś pokraszczyty zobrażennia... Bidołasnyj Maluk. Po-mojemu, ce win zakryczaw...

— Oś, — skazaw Komow. — Możete pomyłuwatysia. Try z połowynoju kadry.

Buło czuty, jak Wanderchuze sturbowano zasopiw. Ja ne wtrymawsia i ozyrnuwsia na nych. Niczoho ne buło wydno za jichnimy zsunutymy dokupy hołowamy, tomu ja wstaw i pidijszow. Na ekrani buło te same, szczo ja pobaczyw ostannioji myti, ałe ne wstyh spryjniaty. Zobrażennia buło preczudowe, i wse ź taky ja zowsim ne rozumiw, szczo ce take. Bahato ludej, bahato czornych postatej, absolutno odnakowych, wyszykuwanych u szachowomu poriadku. Stojały wony mowby na riwnij i dobre oswitlenij płoszczi. Peredni postati były bilszymy, ostanni, u pownij widpovidnosti iz zakonamy perspektywy, mentszymy. Wtim, riady zdawałysia bezkonecznymy i deś udałyni zływałysia w sucilni czorni smuhy.

— Ce Maluk, — promowyw Komow. — Upiznajete?

Do mene dijszło: dijsno, ce buw Maluk, powtorenyj, jak u nezczyślennych dzerkałach, nezczyślennu kilkiś raziw.

— Schoże na bahatorazowe widobrażennia, — proburmotiw Wanderchuze.

— Widobrażennia... — powtoryw Komow. — A de ź todi widbyttia łampy? I de w Maluka tiń?

— Ne znaju, — czesno ziznawsia Wanderchuze. — Dijsno, tiń maje buty.

— A wy szczo dumajete, Stasiu? — zapytaw Komow, ne obertajucyś.

— Niczoho, — korotko skazaw ja i powernuwsia na swoje misce.

Nasprawdi ja, zwyczajno, dumaw, u mene mizky rypiły — tak ja dumaw, ałe pryduматы niczoho ne mih. Ponad use meni ce nahaduwało formalistycznyj malunok perom.

— Szczo ź, nebahato my diznałysia, — promowyw Komow. — Nawit' wowny źmut wyjawywsia nikudysznim...

— Ocho-cho-cho-chochonuszky, — promowyw Wanderchuze, ważko pidwiwsia i wyjszow.

Meni teź duże chotiłosia wyjty i podywytysia, jak tam Majka. Ta ja hlanuw na

chronometr — do zakinczennia peredaczi załyszałasia szcze chwyłyn desiał'. Komow szurchotiw i wowtuzywsia u mene za spynuju. Potim joho ruka prostiahlasia czerez moje plecze, i na pult pered i mnoju lih błakytnej blank radiögramy.

— Ce pojasniuwalna zapyska, — skazaw Komow. — Nadiszlił widrazu ž pislä zakinczennia peredaczi zapysu.

Ja proczytaw radiögramu.

ER-2, Komow — baza, Horbowśkomu. Kopija: centr, Baderu. Nadsyłajemo wam zapys z peredawacza typu TH. Nosij Maluk. Zapys wiwsia z 13.46 do 17.02 BCZ. Pererwanyj wnaslidok wypadkowoho wwimknennia lampy-spałachu czerez moju nedbalisł' sytuacija na danyj moment nepewna.

Ja ne zrozumiw i pereczytaw radiögramu szcze raz. Potim ozyrnuwsia na Komowa. Win sydiw u poperednij pozi, pokławszy pidboriddia na spleteni palci, i dywywsia na ohladowyj ekran. Ne možna stwerdżuwaty, szczo hariacza chwyla wdiacznosti nakryła mene z hołowoju. Ni, cioho ne buło. Nadto mało sympatiji widczuwaw ja do cioho czołowika. Ale treba buło widdaty jomu naleźne. U takij sytuacji ne kožen uczynyw by tak rizucze i prosto. I, własne, nesuttiewo, czomu win same tak uczynyw: czy tomu, szczo poźaliw Majku (sumniwno), czy zasoromywsia swojeji rizkosti (bilsze skydajeł'sia na prawdu), czy tomu, szczo naleźył do keriwnykiw toho typu, jaki ciłkom szczyro wwaźajuł' prowiny pidlehlých swojimy prowynamy. U bud'-jakomu wypadku, dla Majky nebezpeka ptaszeczkoju wyłetity z kosmosu istotno pomenszała, a pozycja i renome²⁹ samoho Komowa pomitno pohirszyl'sia. Harazd, Hennadiju Jurijowyczu, pry nahodi ce wam zarachujeł'sia. Taki diji slid wsilako zaochoczuwaty. A z Majkoju my szcze pohoworymo. Sprawdi-bo, jakoho did'ka? Szczo wona — małeńka? U lalky wona tut hratysia wyriszyla?

Awtomat dzieńknuw i wymknuwsia, ja wziawsia za radiögramu. Uwijszow Wanderchuze, sztowchajuczy pered soboju stołyk na kołesach. Zowsim bezszumno i z nezwyczajnoju lehkistiu, jaka zrobyła by czesł' najkwalifikowaniszomu kiberu, win postawyw taci z tariłkamy bila prawoho liktia Komowa. Komow rozhubłeno podiakuwaw. Ja wziaw sobi sklanku tomatnoho soku, wypyw i naływ szcze.

— A sałat? — zasmuczeno zapytaw Wanderchuze.

Ja pochytaw hołowoju i skazaw u spynu Komowa:

— U mene wse zakinczeno. Možna buty wilnym?

— Tak, — widpowiw Komow, ne obertajuczyś. — Z korabla ne wychodyty.

U korydori Wanderchuze powidomyw meni:

— Majka obidaje.

— Isteryczka, — skazaw ja zi zlistiu.

— Nawpaky. Ja skazaw by, szczo wona spokojna i zadowołena. I žodnych slidiw kajattia.

My razem zajszy do kajut-kompaniji. Majka sydiła za stołom, jiła sup i czytała

²⁹ **Renome** — hromadśka dumka, szczo zakripyłasia za kym-nebud'.

jakuś knyżku.

— Zdorow, aresztante, — skazaw ja, wsidajuczyś pered neju zi swojeju sklan-koju.

Majka widirwałasia wid knyżky i pohlanuła na mene, prymrużywszy odne oko.

— Jak naczałstwo? — pocikawyłasia wona.

— U tiazkich rozдумach, — skazaw ja, rozhladajuczy jiji. — Wahajeťsia, powisyty tebe na fok-reji³⁰ nehajno czy dowezty do Duwra, de tebe powisiať na łan-ciuhach.

— A szczo na horyzontach?

— Bez zmin.

— Tak, — skazała Majka, — teper win bilsze ne pryjde.

Wona skazała ce z jawnym zadowołenniam. Oczu w neji buły weseli ta widczaj-duszni, jak i ranisze. Ja widsiorbnuw tomatnoho soku i skosyw oczu na Wander-chuze. Wanderchuze pochmurow jiw mij sałat. Meni raptom spało na dumku: taż nasz kapitan radyj-radeseńkyj, szczo ne win komanduje w cij kompaniji.

— Tak, — skazaw ja, — schoże na te, szczo kontakt ty nam zirwała.

— Hriszna, — korotko widpowiła Majka i znowu wtupyłasiasia u knyhu. Tilky wona ne czytała. Wona czekała prodowżennia.

— Budemo spodiwatysia, szczo sprawy ne taki wże j kepśki, — skazaw Wan-derchuze. — Budemo spodiwatysia, szczo ce prosto czerhowe uskładnennia.

— Wy hadajete, Maluk powerneťsia? — zapytaw ja.

— Hadaju, tak, — skazaw Wanderchuze, zitchnuwszy. — Win nadto lubyť sta-wyty zapytannia. A teper u nioho zjawyłasiasia syła-syłenna nowych. — Win dojiw sałat i pidwiwsia. — Piduw rubku, — powidomyw win. — Widwertu każuczy, ce duże neharna istorija. Ja rozumiju tebe, Majko, ale żodnoju miroju ne wyprawdo-wuju. Znajesz, tak ne czyniať...

Majka niczoho ne widpowiła, i Wanderchuze piszow sobi, sztowchajuczy pe-red soboju stołyk. Jak tilky joho kroky stychły, ja zapytaw, namahajuczyś howoryty wwiczływo, ale suworo:

— Ty ce zrobyła nawmysno czy wypadkowo?

— A ty jak hadajesz? — zapytała Majka, wtupywszy u knyżku.

— Komow uziaw prowynu na sebe, — skazaw ja.

— Tobto?

— Łampu-spałach buło uwimkneno, wyjawlajete, czerez joho neobereźnist'.

— Duże lubjazno, — promowyla Majka. Wona pokłała knyżku i potiahłasiasia.

— Czudowyj żest.

— Ce wse, szczo ty możesz meni skazaty?

— A szczo tobi, własne, treba? Szczyroserde ziznannia? Kajattia? Slozy u ka-mizelku?

Ja znowu widsiorbnuw soku. Ja strymuwawsia.

— Nasampered ja chotiw by znaty, wypadkowo czy nawmysno?

³⁰ U dawnynu prowynnych matrosiw czasto wiszały na fok-rejach — nyżnich rejach na fok-maczi.

— Nawmysno. Szczodali?

— Dali ja chotiw by znaty, dla czoho ty ce zrobyla?

— Ja zrobyla ce dla toho, szczob raz i nazawždy prypynyty nepodobstwo. Dali?

— Jake nepodobstwo? Szczo ty majesz na uwazi?

— Tomu szczo ce buło hydsko! — skazala Majka z syloju. — Tomu szczo ce buło żorstoko. Tomu szczo ja ne mohła sydity skławszy ruku i sposterihaty, jak paskudna komedija peretworiujeśsia na tragediju. — Wona żburnuła knyżku. — I niczoho błyskaty na mene oczyma! I niczoho mene zachyszczaty! Och, jakyj win wełykodusznyj! Ulubłeneć doktora Mbohy! Wse odno ja pidu. Pid u szkołu i nawczatymu ditej, szczob wony wczasno chapały za ruku wsich cych fanatykiw abstraktnych idej i durniw, jaki jim pidspiwujuť!

Ja maw dobryj namir wytrymaty wvyczływyj, korektnyj ton do kincia. Ale tut terpeć mij uwirwawsia. U mene wzahali sprawy z terpcem ne duże.

— Nachabno! — skazaw ja, ne znajszowszy sliw. — Nachabno powodyszsia! Nachabno!

Ja sprobuwaw szczo raz widsiorbnuty soku, ale wyjawyłosia, szczo sklanka porożnia. Jakoś nepomitno ja wstyh use wychłebtaty.

— A dali? — zapytala Majka, zneważywo usmichajucyś.

— Wse, — skazaw ja pochmurowo, rozhladajucy porożniu sklanku. Dijsno, meni ne buło czoho bilsze skazaty. Ja rozstrilaw uweś swij bojezapas. Imowirno, szczo ja i jszow do Majky ne dla toho, szczob rozibratysia, a prosto szczob obłajaty jiji.

— A jakszczo wse, — skazala Majka, — to jdy w rubku i ciłujsia zi swoim Komowym. A zarazom zi swoim Tomom ta inszoju swojeju kibertechnikoju. A my, znajesz, prosto ludy, i niszczo ludśke nam ne czuże.

Ja widsunuw sklanku i pidwiwsia. Rozmowlaty bilsze ne buło pro szczo. Wse buło zrozumilo. Buw u mene towarzysz — nema w mene towarzysza. Nu szczo ź, jakoś perebjemosia.

— Smacznoho, — skazaw ja i na nehnuczkych nohach popriamuwaw u korydor.

Serce w mene kałatało, huby brydko tremtyły. Ja zaczynywsia u swojij kajuti, zawaływsia na liżko i wtknuwsia nosom u poduszku. W hołowi u mene w hirkij i bezdonnij porożneczi krużłaly, stykałysia i rozsypałysia neskazani słowa. Po-durnomu. Po-durnomu!.. Nu dobre, ne podobajeśsia tobi cia wytiwka. Mało szczo komu ne podobajeśsia! Zresztuju, tebe siudy na zaproszuwały, wypadkowo ty tu opynyłasiasia, to wże ź powod'sia jak należyť! Bo ź ne rozumijesz ty w kontaktach niczoho, kwartyrjer neszczasnyj... Znimaj swoji parszywi kroki j roby te, szczo tobi kažuť! Nu szczo ty tiamysz w abstraktnych idejach? I de ty jich uzahali baczyła — abstraktni? Adże siohodni wona abstraktna, a zawtra bez neji istorija zupynyťsia... Nu, dobre, nu, ne podobajeśsia tobi. Nu, widmowsia!.. Adże wse tak iszło cudowo, tilky-tilky z Malukom ziszłysia, takyj cudowyj chłopeć, rozumacha, z nym hory można buło by perewernuty! Ech ty, kwartyrjer... Druh, nazywajeśsia... A teper ot ni Maluka, ni druha... I Komow też choroszyj: łomyťsia, jak wsiudychid, naprołom, ni poradyťsia, ni pojasnyť niczoho do puttia... Ni-i, szczob ja szczo koły-nebud' braw uczasť u kontaktach — did'ka! Skinczyťsia weś cej harmyder, nehajno podaju zaju u proekt «Kowczeh-2» — z Wadykom, Taneju, z hołowatoju Ninon, ureszti-

reszt. Jak zwir praciuwatymu, bez bałaczok, ni na szczo ne widwolikajuczyś. Nijkych kontaktiw!.. Nepomitno ja zasnuw i spaw tak, szczo tilky druzky łątiły, jak kazaw mij pradid. Wse-taky za ostanni dwi doby ja ne prospaw i czotyrioch hodyn. Łedwe-łedwe Wanderchuze mene dobudywsia. Pryjszow czas zastupaty na wachtu.

— A Majka? — zapytaw ja sprosonnia, ale widrazu ź spochoywsia. Wtim, Wanderchuze wdaw, szczo ne rozczuw.

Ja pryjniaw dusz, odiahsia i piszow u rubku. Nedawni nepryjemni widczuttia znow owołodiły mnoju. Ne chotiłosia ni z kym rozmowłaty, ne chotiłosia nikoho baczyty. Wanderchuze zdaw wachtu i piszow spaty, powidomywszy, szczo dowkoła korabla niczoho ne widbuwajetsia i szczo czerez szisť hodyn mene zminyť Komow.

Buła riwno dwadciať druha hodyna za bortowym czasom. Na ekрани wyhrawály społochy nad chrebtom, duw sylnyj witer z okeanu — rwaw u kłoczczia tumannu szapku nad hariaczoju triasowynoju, prytysskaw do promerzłoho pisku holi kuszczi, źburlaw na plaź kłoczczia myttiewo zamerzajuczoji piny. Na posadocznij smuzi, złehka chylaczyś nazustricz witr, stowbyczyw samotnij Tom. Usi joho sygnalni wohni powidomłaly, szczo win u prostoji, nijakych zawdań ne maje i perebuwaje w hotownosti wykonaty bud'-jakyj nakaz. Duże sumnyj pejzaź. Ja wwimknuw zownisznju akustyku, deś chwyłynu posłuchaw rewinnia okeanu, swyst i zawywannia witr, dribnyj stukit kryżanych krapel po obszywci i znou widkluczywsia.

Ja namahawsia ujawyty sobi, szczo zaraz robyť Maluk, zhadaw hariaczyj porystyj tuman, rozmyti zhustky switła, a tocznisze — ne switła, zwyczajno, a tepla, i ce riwne siajwo, napownene kaszeju dywnych zwukiw, i zahadkowyj strij widobrażeń, szczo ne buły widobrażenniamy... Nu szczo ź, jomu tam, napewno, tepło, zatyszno, zwyczno i je, oj je, pro szczo pomysłyty. Zabywsia, napewno, w jakyj-nebud' kamjanij kut i waźko pereżywaje obrazu, jakoji zawdała jomu Majka. («Mam-mo...» — «Tak, dzwinoczku», — pryhadaw ja.) Z toczky zoru Maluka wse ce maje wyhladaty wkraj neczesno. Ja b na joho misci bilsze siudy nikoły ne pryjszow... A Komow tak zradiw, koły Majka naczepyla na Maluka swij obrucz. «Mołodeć, Majje, — skazaw win. — Ce czudowyj szans, ja b ne ryzyknuw...» Wtim, odnakowo z cijeji ideji niczoho ne wyszłó b. Use-taky konstruktory TO bahato czoho ne dodumály. Obiektyw, naprykład, treba buło zrobyty stereo... Chocza, zwyczajno, TO przyznaczajetsia zowsim dla inszych ciłej... Ale deszczó pidhlanuty wse-taky wdałosia. Skażimo, jak Maluk łątiw. Tilky — jakim czynom łątiw, czomu łątiw, na czomu łątiw?.. I cia scena bila rozbytoho «Pelikana»... Planeta newydymok. Tak, napewno, cikawi reczi možna buło b tut pobaczyty, jakby Komow dozwoływ zapustyty storoża-rozwidnyka. Może, teper dozwołyť? Ta j storoża-rozwidnyka ne treba. Dla poczatku prosto projtysia łokatorom-probnykom po obriju...

Zaspiwaw radiowykłyk. Ja pidijszow do raciji. Neznajomyj hołos duże wwiczływo, ja b nawiť skazaw — bojazko, poprosyw Komowa.

— Chto wykłykaje? — pocikawywsia ja ne duże prywitno.

— Ce takyj człen Komisiji z kontaktiw. Horbowśkyj moje prizwyszczé. — Ja siw. — Meni duże treba pohoworyty z Hennadijem Jurijowyczem. Czy win, może, spyť?

— Zaraz, Łeonide Andrijowyczu, — zaburmotiw ja. — Odnu chwyłynku, Łeonide Andrijowyczu... — Ja kwapływo uwimknuw interkom. — Komowa w rubku, —

skazaw ja. — Terminowyj wykłyk z bazy.

— Ta ne takyj uże j terminowyj... — zaprotestuwaw Horbowśkyj.

— Wykłykaje Łeonid Andrijowycz Horbowśkyj! — uroczysto dodaw ja w interkom, szczob Komow tam ne duże dowho babrawsia.

— Mołodyj czołowicze... — pokłykaw Horbowśkyj.

— Na wachti Staś Popow, kibertechnik! — widraportuwaw ja. — Uprodowż mojeji wachty nijakych podij ne stałosia!

Horbowśkyj pomowczaw, potim newpewneno promowyw:

— Wilno...

Poczuwsia stukit kwapływych krokiw, i do rubky szwydko zajszow Komow. Obłycczia joho buło zmarniłe, oczi sklani, pid oczyma temni koła. Ja pidniawsia i postupywsia jomu miscem.

— Komow słuchaje, — promowyw win. — Ce wy, Łeonide Andrijowyczu?

— Ce ja, zdrastujte... — obizwawsia Horbowśkyj. — Słuchajte, Hennadiju, a czy ne można zrobyty tak, szczob my baczyły odyn odnoho? Tut jakiś knopky...

Komow tilky hlanuw na mene, a ruky moji sami prostiahłysia do pultra i pidkluczły wizor. My, radysty, zazwyczaj trzymajemo wizor widkluczenym. Z riznych pry czyn.

— Aha, — zadowołeno skazaw Horbowśkyj. — Oś ja was poczynaju baczyty.

Na naszomu ekrani też zjawyłosia zobrażennia — znajome meni z portretiw i opysiw podowhaste i niby złehka wtysnute wseredynu obłycczia Łeonida Andrijowycza. Szczoprawda, na portretach win zazwyczaj wyhladaw takim sobi antycznym filozofom, a zaraz wyhlad maw deszczu pochniupłenyj, rozczarowanyj, i na szyrokomu kaczaczomu nosi joho, na mij podyw, buła podriapyna — meni zdajetsia, zowsim swiża. Koły zobrażennia wstanowyłosia, ja widstupyw i tycheńko wsiwsia na misce wachtowoho. W mene zjawyłosia sylne peredczuttia, szczo mene zaraz prożenuł, tomu ja wziawsia zoseredżeno rozdywlatysia szarpani urahanom okołycki.

Horbowśkyj skazaw:

— Po-persze, duże wam diakuju, Hennadiju. Ja perehlanuw usi waszi materiäły i muszu wam skazaty, szczo ce szczoś osobływe. Szałeno cikawo. Wynachidływo, wytonczeno... błyskawyczno...

— Pryjemno czuty, — urywczasto skazaw Komow. — Ałe?

— Czomu «ałe»? — zdywuwawsia Horbowśkyj. — «I» — wy choczete skazaty. I biliszt' człeniw Komisiji dotrymujetsia cijeji ż dumky. Ważko powiryty, szczo takyj wełyczeznyj obsiah roboty — sprawa dwuch dib.

— Ja tut ni pry czomu, — sucho skazaw Komow. — Spryjatływi obstawyny, ot i wse.

— Ni, ne kažił, — żwawo zapereczyw Komow. — Pohod'tesia, wy napered znały, z kym mały sprawu. Ce ne prosto — znaty napered. A potim — wasza riszcziszt', intujicija... energija...

— Diakuju, Łeonide Andrijowyczu, — powtoryw Komow, trochy pidwyszczywszy hołos.

Horbowśkyj pomowczaw i raptom duże tycho zapytaw:

— Hennadiju, jak wy ujawljajete sobi podalszu dolu Maluka?

Widczuttia, szczo mene zaraz, nehajno ź, za klip oka, z najmożliwizozju szwydkistiu i priamotoju poprosiać z rubky, dosiało w meni apoheju. Ja ziszczuływsia i perestaw dychaty.

Komow skazaw:

— Maluk bude poserednykom miź Zemłēju i aborygenamy.

— Ja rozumiju, — skazaw Horbowśkyj. — Ce było b cudowo. A jakszczo kontakt ne widbudętsia?

— Łeonide Andrijowyczu, — promowyw Komow twerdo. — Dawajcie howoryty priamo. Dawajcie skażemo whołos te, pro szczo my z wamy zaraz dumajemo, i te, czoho pobojujemy nad use. Ja prahnu peretworyty Maluka na znariaddia Zemli. Dla cioho ja wsima dostupnymy meni zasobamy i zowsim neszczadno, jakszczo tak można wysłowotyć, prahnu widnowyty w niomu ludynu. Wsia składnist' polahaje w tomu, szczo ludśka psychika, ludśke, zemne stawłennia do switu najbilszozu miroju, woczewyd', czuži aborygenam, szczo wychowały Maluka. Wony widstowchujućsia wid nas, wony ne choczů nas. I cym stawłenniam do nas naskriź prosiaknuta wsia pidswidomist' Maluka. Na szczastia czy na neszczastia, aborygeny załyszyły w Malukowi dostatnio ludianoho, szczo b my otrzymały możliwist' zawołodity johu swidomistiu. Sytuacija, szczo wynykła zaraz, — sytuacija krytyczna. Swidomist' Maluka należyť nam. Pidswidomist' — jim. Konflikt duże waźkij i ryzykowanyj, ja ce cudowo uswidomlujy, ałe cej konflikt można rozwjazaty. Meni potribno szczo bukwalno kilka dniw, szczo b pidhotuwaty Maluka. Ja rozkryju jomu sprawńij stan reczej, zwilniu johu pidswidomist', i Maluk peretworyćsia ciłkom i pownistiu na naszoho spiwrobitnyka. Wy ne możete ne ujawlaty, Łeonide Andrijowyczu, jaku cinnist' stanowyť dla nas taka spiwpracia... Ja peredbaczaju bahato trudnoszcziw. Naprykład, pidswidome widstowchuwannia w pryncypi może peretworytysia dla Maluka — pisle toho, jak my rozkryjemo jomu sprawńij stan reczej — u swidome prahnennia zachystyty wid nas swoju «domiwku», swoich riatiwnykiw i wychowateliw. Może, wynyknuť nowi nebezpieczni naprużennia. Ałe ja wpewnennyj: my zmożemo perekonaty Maluka, szczo naszi cywilizaciji — ce riwni partnery zi swojimy czesnotamy i wadamy, i todi win, jak poserednyk miź namy, zmoże wse žyttia czerpaty i z cijej, i z inszozji storony, ne pobojujuczys ni za tych, ni za druhych. Win pyszaty-mećsia swoim nadzwyczajnym stanowyszczem, žyttia johu bude radisne i nasyczene... — Komow pomowczaw. — My powynni, my zobowjazanni ryzyknuty. Takoji nahody bilsze ne bude nikoly. Oś moja toczka zoru, Łeonide Andrijowyczu.

— Rozumiju, — skazaw Horbowśkyj. — Znaju waszi ideji, cinuju jich. Znaju, w imja czoho wy proponujete ryzyknuty. Ałe pohod'tesia, ryzyk ne powynen perewyszczuwaty jakojś meži. Zrozumijte, z samoho poczatku ja buw na waszomu boci. Ja znaw, szczo my ryzykujemo, meni było straszno, ałe ja postijno dumaw: a raptom mynećsia? Jaki perspektywy, jaki możliwości!.. I szczo ja weś czas dumaw, szczo my zawždy wstyhnemo widstupyty. Meni j na dumku ne spadało, szczo chłopczyk wyjawyćsia takim komunikabelnym, szczo sprawa zajde tak dałeko wże czerez dwi doby. — Horbowśkyj zrobyw pauzu. — Hennadiju, kontaktu ź ne bude. Czas byty widbij.

— Kontakt bude! — skazaw Komow.

— Kontaktu ne bude, — mjako, ałe napolehływo powtoryw Horbowśkyj. —

Wy ż czudowo rozumijete, Hennadiju, szczo my majemo sprawu zi zhornutoju cywilizacijeju. Z rozumom, zamknemym na sobi.

— Ce ne zamknemist', — skazaw Komow. — Ce kwazizamknemist'. Wony sterylizowały planetu i jawno utrymujut' jiji w takomu stani. Wony czomuś poriatowały i wychowały Maluka. Wony, nareszti, duże nepohano poinformowani pro ludstwo. Ce kwazizamknutist', Leonide Andrijowyczu.

— Nu, Hennadiju, absolutna zamknemist' — ce teoretyczna idealizacija. Zwyczajno, zawždy załyszajeťsia jakaś funkcionalna dijalnist', spriamowana nazowni, naprykład, sanitarno-hihijeniczna. Szczo ż stosujeťsia Maluka... Zwyczajno, wse ce domysły, ale ż jakszczo cywilizacija dosyť stara, humanizm jiji mih peretworytyś na bezumownyj sociálny refleks, na sociálny instynkt. Nemowla buło wriatowane tilky tomu, szczo w takij akcji buła potreba...

— Wse ce możywo, — skazaw Komow. — Ne w domysłach zaraz sprawa. Ważywo te, szczo ce kwazizamknemist', szczo łaziwky dla kontaktu załyszajuťsia. Zwyczajno, proces zbłyżennia bude duże trywałym. Może, znadobyťsia u piwtora, u dwa razy bilsze czasu, niż dla zbłyżennia zi zwyczajnoju rozimknenioju cywilizacijeju... Ni, Leonide Andrijowyczu. Pro wse ce ja dumaw, i wy sami czudowo rozumijete, szczo niczoho nowoho wy meni ne skazały. Wasza dumka proty mojeji — i tilky. Wy proponujete widstupytysia, a ja choczcu wykorzystaty cej jedynyj szans do kincia.

— Hennadiju, ne tilky ja wważaju, szczo kontaktu ne bude, — tycheńko skazaw Horbowśkyj.

— A chto ż iszcze? — pocikawywsia Komow iz ľehkoju ironijeju. — Awhust-Johann-Marija Bader?

— Ni, i ne tilky Bader. Czesno każuczy, ja prychowaw wid was odnu kozyrnu kartu, Hennadiju... Wam nikoły ne spadało na dumku, szczo Szura Semenow ster bortżurnał ne na planeti, a szcze w kosmosi; ne tomu, szczo pobaczyw rozumnych czudowyśk, a tomu, szczo szcze w kosmosi zaznaw napadu i wyrisyw, szczo na planeti panuje wysokorozwynena agresywna cywilizacija? Nam ce spało na dumku. Ne widrazu, zwyczajno, — spoczatku my prosto zrobyły prawylni wysnowky z neprawylnoho zdohadu, jak i wy. Ta szczojno cia dumka pryjszła nam u hołowu, my poczały wywczaty nawkołoplanetnyj prostir. I ot dwi hodyny tomu pryjszło powidomłennia, szczo joho, nareszti, wyjawyły. — Horbowśkyj zamowk.

Ja dokładow czymałych zusyl, szczob ne zakryczaty: «Chto? Chto wyjawłennyj?» Na moju dumku, Horbowśkyj czekaw takoho wyhuku. Ale ne doczekawsia. Komow mowczaw. Horbowśkyj buw zmuszenyj prowadyty dali.

— Win czudowo zamaskowanyj. Win pohłynaje majże wse prominia. My by nikoły joho ne znajszły, jakby ne szukały nawmysno, ta j to dowełosia zastosowały szczoś zowsim nowe — meni pojasnyły, ale ja ne zrozumiw, szczo same — jakyjs wakuumnyj koncentrator. Korotsze każuczy, my joho namacały i wiały na abordaż. Suputnyk-awtomat, szczoś na kształt ozbrojenoho wartowoho. Sudiaczy z dejakych detalej konstrukciji, joho wstanowały tu Błukaczi. Duże dawno wstanowały, błyżko sotni tysiacz rokiw tomu. Na szczastia dla uczasnykiw proektu «Kowczeh», win maw tilky dwa zariady. Perszyj zariad buw wypuszczenyj u nezapamjatni czasy, my wże teper, napewno, i ne diznajemosia po komu. Druhyj zariad prypaw na dolu Semenowych. Błukaczi wważały ciu planetu zaboronenoju, inszoho pojasnennia ja

prydumaty ne možu. Pytannia: czomu? U switli toho, szczo my znajemo, widpowid' može buty tilky odna: wony na swojemu doswidi zrozumiły, szczo miscewa cywilizacija nekomunikabelna, bilsze toho — wona zamknena, bilsze toho — kontakt zahrožuje serjoznymy potriasinniamy dla cijeji cywilizaciji. Jakby na mojemu boci buw tilky Awhust-Johann-Marija Bader... Ale, naskilky ja pamjataju, wy zawždy z wełykoju powahoju widhukuwałyś pro Błukacziw, Hennadiju. — Horbowśkyj znowu pomowczaw. — Ta sprawa ne tilky w tomu. Za inszych riwnych umow my, nezważajuczy nawiť na dumku Błukacziw, mohły b dozwołyty sobi duże oberežni, duże postupowi sproby rozhornuty cych zhornutych aborygeniw. U hirszomu wypadku nasz doswid zbahatywsia b szczo odnym negatywnym rezultatom. My postawyły b tut jakyj-nebud' poperedžuwalnyj znak i zabrałyś by heť. Ce buło b sprawoju łysze naszych dwoch cywilizacij... Ta sprawa w tomu, szczo miż naszymy dwoma cywilizacijamy, jak miż mołotom i kowadłom, opynyłasia zaraz tretia, i za ciu tretiu, Hennadiju, za jiji jedynoho predstawnyka, Maluka, my ot uže kilka dib nesemo wsiu pownotu widpowidalnosti.

Ja poczuw, jak Komow hłyboko zitchnuw, i zapala dowha mowczanka. Koły Komow zahoworyw znowu, hołos u nioho buw jakyjś nezwyczajnyj, jakyjś nadłamanyj. Zahoworyw win pro Błukacziw: spoczatku podywuwawsia z toho, szczo Błukaczi, wstanowywszy ochoronnyj suputnyk, piszły na ryzyk, szczo mežuwaw zi złočynnistiu, ale potim sam že zhadaw nepriami dani, zhidno z jakymy Błukaczi zawždy podorožujuť ciłymy eskadramy i kožnyj odynocznyj zorelit u jichnij ujawi ne može buty niczym inszym, krim awtomatycznoho zondu. Pohoworyw win i pro te, szczo j na Zemli dobihaje kincia piwstolitnia warwarśka doba odynocnych polotiw u wilnyj poszuk — zabahato žertw, zabahato bezhłuzdych pomyłok, zamało korysti. «Tak, — pohodžuwawsia Horbowśkyj, — ja teź pro ce dumaw». Potim Komow zhadaw pro wypadky zahadkowoho szczeznennia awtomatycznych rozwidnykiw, zapuszczonych do dejakych planet. «W nas use ruky ne dochodyły proanalizuwaty ci znyknennia, ale ź teper wony postajuť u nowomu switli». — «I sprawdi! — z entuziāzmmom pidchopyw Horbowśkyj. — Pro ce ja zowsim ne podumaw, ce duże cikawa dumka». Pohoworyły pro ochoronnyj suputnyk, podywuwałysia, szczo win nis łysze dwa zariady, zrobyły sprobu prykynuty, jaki ź u takomu wypadku mały buty ujawłennia Błukacziw pro zasełeniť Wseswitu, zrobyły wysnowok, szczo w kincewomu pidsumku wony ne duże widrizniajuťsia wid naszych ujawłenń, ale sama soboju zjawłajeťsia dumka, szczo Błukaczi, oczewydno, spodiwałysia powernutysia siudy, ta ot czomuś ne powernułysia — moźlywo, Borowyk maje raciju, wważajuczy, szczo Błukaczi wzahali załyszyły Gałaktyku. Komow napiwžartoma zaproponuwaw, szczo aborygeny i je Błukaczamy, jaki whamuwałysia, nasytywszy zownisznoju informacijeju, i zamknułyś na sobi. Horbowśkyj znowu natiaknuw na ideji Komowa i teź žartoma poczaw joho dopytuwaty, jak naleźyť ociniuwaty taku ewoluciju Błukacziw u switli teoriji wertykalnoho progresu.

Potim pobałakały pro zdorowja doktora Mbohy, perestrybnuły raptowo na wmyrotworennia jakojiś Ostriwnoji Imperiji ta pro rol u ciomu wmyrotworenni jakohoś Rudolfa, jakoho wony takoź czomuś nazywały Błukaczem; pławnno j jakoś newłowymo perejszły wid Rudolfa do pytannia pro meži kompetenciji Rady Gałaktycznoji Bezpeky, pohodyłyś na tomu, szczo do cijeji kompetenciji wchodiat' tilky

humanoidni cywilizacji... Duże szwydko ja perestaw rozumity, pro szczo wony rozmowlajuť, a hołowne — czomu wony rozmowlajuť same pro ce.

Potim Horbowśkyj skazaw:

— Ja was zowsim zamorduwaw, Hennadiju, wybaczte. Jdiť widpoczywaty. Duże pryjemno buło z wamy pospiłkuwatysia. My ź taky wże dawneńko ne baczyłysia.

— Ale nezabaram, zwyczajno, pobaczymosia znou, — promowyw Komow z hirkotoju.

— Tak, dumaju, dniw czerez dwa. Bader uże w doroz, Borowyk też. Ja hadaju, szczo pislazawtra weś KOMKON bude na bazi.

— Otże, do pislazawtra, — skazaw Komow.

— Peredajte witannia waszomu wachtowomu... Stasewi, zdajeťsia. Duże win u was... takyj... strojowyj, ja b skazaw. I Jakowu, Jakowu obowjazkowo peredawajte witannia! Nu, i wsim inszym, zwyczajno.

Wony poproszczałysia.

Ja sydiw tycho, jak mysza, i prodowżuwaw bezhłuzdo wytriszczatysia na ohladowyj ekran, niczoho ne baczaczy, niczoho ne rozumijuczy. Za spynoju u mene ne buło czuty ni zwuku. Chwyłyny tiahłysia nesterpno powilno.

Wid bażannia obernutysia w mene zakamjaniła szyja i kołoło pid łopatkoju. Meni buło ciłkom zrozumieło, szczo Komow wraženýj. U wsiakomu wypadku, ja buw duże wraženýj. Ja szukaw widpowid' za Komowa, ta w hołowi u mene bezhłuzdo krutyłosia tilky odne: «A szczo meni Błukaczi? Też meni, Błukaczi! Ja j sam, u jakomuś sensi, Błukacz...»

Raptom Komow skazaw:

— Nu a wasza dumka, Stasiu?

Ja mało ne bowknuw: «A szczo nam Błukaczi?» — ale strymawsia. Prosydiw sekundu, ne miniajuczy pozy, dla powaźnosti, a potim powernuwsia razem iz krysłom. Komow, pokławszy pidboriddia na spleteni palci, dywywsia na pohasłyj ekran wizora. Oczu johu buły napiwzapłusczeni, rot jakyjś skorbotnyj.

— Napewno, dowedeťsia wyczekaty... — skazaw ja. — Szczo ź robyty... Ta j Maluk, może, bilsze ne pryjde... U wsiakomu wypadku, ne skoro pryjde...

Komow usmichnuwsia krajem rota.

— Maluk-to pryjde, — skazaw win. — Maluk nadto lubyť stawyty pytania. A ujawljajete, skilky w nioho zaraz nowych zapytań?

Ce buło majże słowo w słowo te, szczo skazaw u kajut-kompaniji Wanderchuze.

— Todi, może... — proburmotiw ja neriszucze, — może, i sprawdi kraszcze...

Nu szczo ja mih jomu skazaty? Pislá Horbowśkoho, pislá samoho Komowa, szczo mih skazaty nepomitnyj peresicznyj dwadciatyricznyj kibertechnik zi stażem praktycznoji szisť iz połowynoju dib, — chłopeć, może, i nepohanyj, praciowytyj, bahato czym cikawyťsia i take insze, ale, treba wyznaty, ne wełykoho rozumu, prostuwatyj, newihłas...

— Może, — mlawo skazaw Komow. Win pidniawsia, popriamuwaw, szarkajuczy pidoszwamy, do wychodu, ale na porozi spynywsia. Oblyzczia johu raptom skrywyłosia. Win majże wyhuknuw: — Newże ź nichto z was ne rozumije, szczo

Maluk — ce wypadok jedynyj, wypadok, po suti sprawy, nemożliwyj, a tomu jedynyj i ostannij! Adże cioho bilsze ne stanęśia nikoły. Rozumijete? Ni-ko-ły!

Win piszow, a ja załyszysia sydity obłyccziam do raciji ta spynoju do ekranu i namahawsia rozibratysia ne stilky nawiť u dumkach swoich, skilky u poczuttiach. Nikoły!.. Awżeż, nikoły. Jak my wsi tut zapłutałyś! Bidołasznyj Komow, bidołaszna Majka, bidołasznyj Maluk... A chto najbidołaszniszyj? Teper my, zwisno, zabere-mosia zwidsy. Malukowi połęszaje, Majka pide wczytysia na pedahoha, toż, ma-buť, najbidołaszniszyj — Komow. Ce ż treba prydu-maty: natknutyś — osobysto na-tknutyś! — na unikalnu sytuaciju, na unikalnu możywiś pidwesty nareszti pid swoji ideji eksperymentalnyj bazys, i raptom — use szkereberť! Raptom toj samyj Maluk, szczo maw by staty wirnym pomocnykom, beczinnym poserednykom, ho-łownym taranom, szczo troszczyť usi pereszkozy, sam peretworiujeťsia na hołownu pereszko-du... Adże ne można ż stawyty py-tannia: majbutnie Maluka czy wertykalnyj progres ludstwa. Tut jakaś łogiczna kawerza, na zrazok aporij Zenona³¹... Czy ne kawerza? Czy sprawdi tak slid stawyty py-tannia? Ludstwo wse-taky... Zamysle-nyj, ja powernuwsia w krisli obłyccziam do ekranu, neuważno ohlanuw okołyci i achnuw. Wełyki py-tannia myttiewo wyłetiły u mene z hołowy.

Urahanu jak ne buwało. Wse nawkoło buło biłe wid ineju i snihu, a Tom stojaw zowsim poriad iz korabłem, na samij meži mertwoji zony, pered wchidnym lukom, i ja widrazu zrozumiw, szczo ce Maluk sydyť tam na snihu i ne zważujeťsia uwijty — samotnij, rozrywajuczyś miż dwoma cywilizacijamy...

Ja schopywsia i hałopom pomczaw korydorom. U kesoni ja maszynalno scho-pywsia buło za dochu, ałe widrazu ż poźburyw jiji, wsim tiłom wdarywsia w pere-tyнку luka i wywaływsia nazowni. Maluka ne buło. Pryszełepkuwatyj Tom zapaływ wohnyk, wyproszujuczy nakaziw. Use buło biłe j iskryłosia u switli społochiw. Ałe bila samoho luka, w mene pid nohamy czorniw jakyjś kruhłyj predmet. Ja pozadku-waw. Kazna-jaka dykist’ ujawyłaś meni na myť. Ja nawiť ne widrazu prymusyw sebe nachyłytysia.

Ce buw nasz mjacz. A na mjacz buw napnutyj obrucz iz «tretim okom». Objek-tyw buw rozbytyj, ta j uzahali obrucz maw takyj wyhlad, nacze pobuwaw pid obwa-łom.

I żodnoho slidu na sniżnij zawołoci.

³¹ Jdeśia pro dawniogreckoho filosa Zenona Elejskoho, kotryj dla zachystu wczennia Parme-nida pro jedyne neporuszne buttia sformulowaw riad aporij («nerozwjaznych położeń»), pokazaw-szy, szczo wyznannia realnosti mnożynnosti ruchu przywodyť do łogicznych superecznostej.

ZAWERSZENIA

Win wykłykaje mene szcorazu, koły jomu kortyť pobałakaty.

— Zdrastuj, Stasiu, — każe win. — Pohoworymo? Dawaj?

Dla zwjazku wydiłeno czotyry hodyny na dobu, ałe win nikoły ne dotrymujeťsia rozkładu. Win joho ne wyznaje. Win wykłykaje mene, koły ja splu, koły ja sydžu u wannij, koły ja pyszu dopowidi, koły ja hotujusia do czerhowoji rozmowy z nym, koły ja dopomahaju chłopciam i diwczatam, jaki po gwyntyku perebyrajuť ochoronnyj suputnyk Błukacziw... Ja ne serdžuś. Na nioho nemożliwo serdytyś.

— Zdrastuj, Malucze, — widhukujuś ja. — Awżeż, dawaj pobałakajemo.

Win mrużyťsia, nenacze wid zadowołennia, i stawyť swoje standartne zapytannia:

— Ty zaraz sprawźnij, Stasiu? Czy ce twoje zobrażennia?

Ja zapewnijaju joho, szczo ce ja własnoho personoju, Staś Popow, osobysto i bez nijakych zobrażeń. Uże bahato raziw ja pojasniuwaw jomu, szczo ne wmiju stworiuwaty zobrażeń, i win, ja dumaju, dawnym-dawno ce zrozumiw, ałe zapytannia załyszajeťsia. Može, win tak żartuje, može, bez cioho zapytannia win i ne ujawlaje sobi normalnoho obminu prywitanniamy, a može, jomu prosto podobajeťsia słowo «zobrażennia». Je w nioho ulubłeni słowa — «zobrażennia», «fenomenalno», «po bim-bom-bramselach»...

— Czomu oko baczyť? — poczynaje win.

Ja pojasniju jomu, czomu baczyť oko. Win uważno słuchaje, postijno torakuczyś do swoich oczej dowhymy czutływymy palciamy. Win cudowo wmije słuchaty, i chocia zaraz win obłyzyw ciu swoju maneru — metatysia jak pidpałenyj, koły joho szczo-nebud' osobływo wraźaje, — ja postijno widczuwaju w niomu jakyjs azart, prychowanu bujnu prystrast', wsepohłynajuczuj zachwat piznawannia, jakyj, na žal, nedostupnyj meni i jakyj nemożliwo opysaty.

— Fenomenalno! — chwałyť win, koły ja zakinczaju. — Łuskunczyk! Ja ce obdumaju, a potim spytaju szcze raz...

Miż inszym, ci joho samotni rozumuwannia nad poczutym (szałenyj tanok mjażiw obłyzczia, chytromudri uzory z kaminnia, hiłok, łystia) nawodiat' joho inkoły na duże dywni zapytannia. Ot i zaraz:

— Jak diznałysia, szczo ludy dumajuť hołowoju? — pytaje win.

Ja trochy spantełyczenyj i poczynaju borsatyś. Win słuchaje mene, jak i rani-sze, uważno, i postupowo ja wypływaju, namacuju twerdyj grunt pid nohamy, i wse jde niby hładeńko, i obydwu my niby zadowołeni, ta koły ja zakinczaju, win ohołoszuje:

— Ni. Ce duże indywidualno. Ce ne zawždy i ne wsiudy. Jakszczo ja dumaju tilky hołowoju, to czomu ja zowsim ne možu mirkuwaty bez ruk?..

Ja widczuwaju, szczo my perechodymo na słyżku temu. Centr kategoryczno nakazaw meni bud'-szczo unykaty rozmow, jaki mohły b nawesty Maluka na ideju aborygeniw. I nakazaw, slid skazaty, prawylno. Zowsim unyknyty takych rozmow ne wdajeťsia, i ostannim czasom ja pomityw, szczo Maluk jakoś duże waźko pere-

żyważe nawet własni posyłannia na sposib swoho żyttia. Może, poczynaje zдохadu-
watysia? Chto joho znaje... Ja wże kilka dniw czekaju joho priamoho zapytannia.
Choczū cioho zapytannia i bojuś joho...

— Czomu wy możete, a ja ne możū?

— Cioho my szcze do puttia ne znajemo, — ziznajuś ja i oberežno dodaju: —
Je prypuszczennia, szczo ty taky ne zowsim ludyna...

— Todi szczo ź take ludyna? — nehajno dopytujeśsia win. — Szczo take lu-
dyna zowsim?

Ja dosyť pohaneńko ujawljaju sobi, jak można widpowisty na take zapytannia,
i obiciaju rozpowisty jomu pro ce nastupnoji zustriczi. Win zrobyw z mene spra-
wźnioho encykłopedysta. Inodi ja ciłodobowo zakowtuju i perewariuju informaciju.
Hołownyj Informatorij praciuje na mene, najkrupniszi speciälisty z usiakych hału-
zej znań praciujuť na mene, ja maju prawo bud'-jakoji chwyłyny zwjazatysia z kym-
nebud' iz nych i prosyty rozjasneń — stosowno modeluwannia P-abstrakcij, obminu
reczowyn w abisalnych formach żyttia, metodyky pobudowy szachowych etiudiw...

— U tebe wtomłenyj wyhlad, — spiwczutływo pomiczaje Maluk. — Ty wto-
mywsia?

— Puste, — kažu ja. — Terpity można.

— Dywno, szczo ty wtomlujeszsia, — powidomlaje win zamysłeno. — Ja czo-
muś nikoły ne wtomlujūś. A szczo take, własne, wtoma?

Ja nabyraju w hrudy jakomoha bilsze powitria i poczynaju pojasniuwaty jomu,
szczo take wtoma. Ne perestajuczy słuchaty, win rozkładaje pered soboju kamin-
czyky, jaki obrobyw dla nioho staryj dobryj Tom, nadawszy jim formy kubykiw, kul,
paralełepipediw, konusiw i składniszych figur. Na tu myť, koły ja zakinczuju, pered
Malukom wyrostaje duże składna sporuda, heť ni na szczo ne schoża, ale popry te
po-swojemu harmonijna i po-czudernaćkomu osmysłena.

— Ty rozpowiw czudowo, — każe Maluk. — Skaży meni, nasza besida zapysu-
jeśsia?

— Tak, zwyczajno.

— Zobrażennia harne, czitke? Zobrażennia!

— Jak zawždy.

— Todi nechaj na ciu figuru hlane did. Pohlań, didu: wuzły ostyhannia tut, tut
i tut...

Malukiw did, Pawło Ołeksandrowycz Semenow, praciuje w hałuzi realizaciji
abstrakcij u rozuminni Parsywala. Win dosyť peresicznyj uczenyj, ale wełykyj eru-
dyt, i Maluk pidtrymuje z nym postijnyj tworczyj zwjazok. Pawło Ołeksandrowycz
kazaw meni, szczo Maluk mirkuje czasto-husto najiwno, ale zawždy oryginalno, i
dejaki z joho pobudow stanowlať pewnyj interes dla teoriji Parsywala.

— Obowjazzkowo, — kažu ja. — Neodminno peredam. Siohodni ź.

— A może, ce durnyci, — raptom zajawlaje Maluk i odnym ruchom zmitaje
usiu swoju konstrukciju. — Szczo zaraz poroblaje Lowa? — pytaje win.

Lowa — ce starszyj inżynier bazy, wełykyj żartiwnyk i anekdotnyk. Koły Lowa
bałakaje z Malukom, nawkołoplanetnyj eter zapowniujeśsia rehotom i azartnym
wereskom, a ja widczuwaju szczoś schoże na rewnoszczci. Maluk duże lubyť Lowu j
obowjazzkowo szczorazu zapytuje pro nioho. Inodi win pytaje i pro Wanderchuze, i

todi widczuwajeŝsia, szczo sołodka tajemnicia bakenbardiw dosi załyszylaŝsia dla nioho nerozhadanoju i hostroju. Raz czy dwa win zapytaŝ pro Komowa, i meni dowełosia pojasnyty jomu, szczo take proekt «Kowczeh-2», a takoŝ nawiszczo ciomu proektowi potriben ksenopsycholog. A ot pro Majku win ne zapytaŝ ŝodnoho razu. Koły ja sam zrobyw sprobu poczaty pro neji rozmowu, koły zrobyw sprobu pojasnyty, szczo Majka, jakszczo j obmaniuwała, to dla johoho ŝ, Malukowoji, korysti, szczo z nas czotyrioch Majka perszoju zrozumiała, jak waŝko Malukowi i jak win potrebuje dopomohy, — koły ja zrobyw sprobu wse ce jomu roztłumaczyty, win prosto pidwiwsia i piszow heł. I toczniŝniko tak samo win pidwiwsia i piszow, koły ja odnoho razu, do słowa, poczaw pojasniuwaty jomu, szczo take brechnia...

— Lowa spył, — kaŝu ja. — U nas tut zaraz nicz, wirnisze, nicznyj czas borto-woji doby.

— Otŝe, ty teŝ spaw? Ja tebe znouu rozbudyw?

— Ce ne straszno, — kaŝu ja szczyro. — Meni cikawisze z toboju, niŝ spaty.

— Ni. Ty jdy i spy, — riszucze rozporiadŝajeteŝsia Maluk. — Dywni my wse ŝ taky stworinnia. Obowjazzkowo nam potribno spaty.

Ce «my» balzomom lleŝsia na moje serce. Wtim, ostannim czasom Maluk czasto kaŝe «my», i ja wŝe potrochu poczaw zwykaty.

— Jdy spaty, — powtoriuje Maluk. — Ałe tilky skaŝy meni spoczatku: poky ty spysz, nichto ne pryjde na cej bereh?

— Nichto, — kaŝu ja, jak zawŝdy. — Moŝesz ne turbuwatysia.

— Ce dobre, — kaŝe win zadowołeno. — To ty spy, a ja pidu podumaju.

— Awŝeŝ, idy, — kaŝu ja.

— Do pobaczennia, — kaŝe Maluk.

— Do pobaczennia, — kaŝu ja i widkluczajusia.

Ałe ja znaju, szczo bude dali, i ja ne jdu spaty. Meni ciłkom zrozumiało, szczo siohodni ja znouu ne wyspluŝ.

Win sydył u swojij zwycznij pozi, do jakoji ja wŝe zwyk i jaka meni wŝe ne zdaŝeteŝsia nesterpnoju. Jakyjŝ czas win wdywłajeŝsia u zhasłyj ekran u czoli staroho Toma, potim pidwodył oczu do neba, nenacze spodiwajeŝsia pobaczyty tam, na dwochsołkilometrowij wysoti, moju bazu, zistygowanu iz suputnykom Błukacziw, a za johoho spynoju rozstylaŝeteŝsia znajomyj meni pejzaŝ zaboronenoji planety Kowczeh — piszczani diuny, szapka tumanu, szczo ruchajeŝsia nad hariaczymy moczaramy, pochmuryj chrebet udałyni, a nad nym — tonki dowhi liniij wełyczecznych, jak i ranisze, ta, moŝe, powik zahadkowych sporud, niby hnuczki, trywoŝno tremtiaczi anteny wełetenŝkoji komachy.

Tam u nych zaraz wesna, na kuszczach porozpuskałysia wełyki, nespodiwano jaskrawi kwity, nad diunamy strumenył tepłe powitria. Maluk rozhubłeno ozyraŝeteŝsia, palci johoho perebyrajuł widszlifowani kaminczyky. Win dywyłysia czerez płecze w bik chrebtu, widwertajeŝsia i jakyjŝ czas sydył neruchomo, pochniupywszy hołowu. Potim, nawaŝywszyŝ, win prostiahaŝe ruku prosto do mene i natyskaŝe kławiszu wykłyku pid samym nosom Toma.

— Zdrastuj, Stasiu, — kaŝe win. — Ty wŝe pospaw?

— Tak, — widpowidaju ja. Meni smiszno, chocia spaty ŝach jak choceŝeteŝsia.

— A dobre buło b zaraz pohratysia, Stasiu. Prawda?

— Tak, — kažu ja. — Ce buło b nezłe.

— Cwirkun u zapiczku, — kaže win i jakyjs czas mowczyť.

Ja czekaju.

— Harazd, — badioro kaže Maluk. — Todi dawaj znowu porozmowlajemo. Dawaj?

— Zwyczajno, — kažu ja. — Dawaj.

ZMIST

ROZDIEŁ I POROŻNECZA I TYSZA.....	2
ROZDIEŁ II TYSZA I HOŁOSY.....	10
ROZDIEŁ III HOŁOSY TA PRYWYDY	18
ROZDIEŁ IV PRYMARY TA LUDY	32
ROZDIEŁ V LUDY I NELUDY	48
ROZDIEŁ VI NELUDY I ZAPYTANNIA.....	63
ROZDIEŁ VII ZAPYTANNIA I SUMNIWY	78
ROZDIEŁ VIII SUMNIWY I RISZENNIA.....	88
ZAWERSZENNIA.....	103
ZMIST	107